

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

ISSN 0861-847X (Print) • ISSN 2738-845X (Online)
година XXX (LXIX)

1•2024

РЕДАКТОР д-р ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ
КОРИЦА ГЕОРГИ ИВАНОВ
ПРЕДПЕЧАТ БОРИСЛАВА ГЕОРГИЕВА
ПЕЧАТНИ КОЛИ 8.5 ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 200
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88
ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136
E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg
ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2024
РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ

Превод и редакция на резюметата Деница Спасова

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Снимка – Стефан Рангелов

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Анна Ангелова
Антоанета Лесенска
гл. ас. д-р Бояна Минчева
д-р Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загоров
проф. д.и.н., д.н.к. Вера Бонева
проф. Владимир Ключев
Десислава Иванова
д-р Елизабета Георгиев
д-р Иван Александров
гл. ас. д-р Ивета Рашиева
проф. д-р Красимира Александрова
Кристиана Димчева
д-р Мария Бранкова
д-р Петър Величков
проф. Роман Мотулски
Савина Цонева
д-р Силвия Найденова
ас. Силвия Филипова
доц. д-р Християн Атанасов
Юлия Карадачка-Симеонова
д-р Яница Радева

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

5–6	<i>проф. д-р Красимира Александрова</i> Националната библиотека е пазителка на духа български
Събития 7–8	<i>Бояна Минчева</i> Книгите на дарителите: 2018–2022 г.
9–28	<i>Мария Бранкова</i> Изложба „Календари 1902–2023“ в Националната библиотека
29–32	<i>Ива Иванова</i> Премиера на описа на колекция „Кондики и тефтери“ от фонда на Българския исторически архив
33–34	<i>Мариета Георгиева</i> Дух на филолог. Изложба, посветена на 160 години от рождението на проф. Беньо Цонев
Етнокафене 35–38	<i>Йоанна Маркова</i> „Час на класа“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и пътуващата изложба „Единство в различието“
39–43	<i>Яница Радева</i> Чехия за мене бе онзи дух на свободата, който ние така и не постигнахме докрай. Разговор с Емил Басат за новата му книги с анкети „Радостите и тегобите на българската бохемистика“
Библиотечно- библиографска хуманитаристика 44–59	<i>Александра Куманова</i> За е-библиотека ORTHODOXY на Студентското научно общество при Университета по библиотекознание и информационни технологии Кратката историческа енциклопедия на Милен Куманов „Православието в България“ – OPUS ARDUUS като част от <i>трикнижие</i>

Минало 60–66	<i>Ивета Рашева</i> Интересен документ от архива на Леополд Косилков в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
66–77	<i>Мая Горчева</i> Борис Априлов: двете биографии на писателя през периода на тоталитарния режим според хонорарите и според ръкописите в архива
78–79	<i>Красимира Чакърова</i> Спомен за Андрей Печилков – първия директор Окръжната (дн. Регионалната) библиотека „Николай Вранчев“ в Смолян
История на книгата 80–93	<i>Явор Иванов</i> Якоб Спон и неговото пътешествие към Античността
Реставрация и консервация 93–104	<i>Малина Белчева</i> Технология на подвързията: история и приложение на <i>Frottoir – Grattoir</i> в реставрационната практика
Млади автори 105–112	<i>Стефанка Митева</i> Владимир Полеганов: „Преводът е сливане на авторовия и преводаческия глас“
Четенето 113–114	<i>Кристин Димитрова</i> Щом книжка отвориш
Нови книги 115–117	<i>Стела Валериева</i> Антология с информация за библиотечното дело, книги и творци в Португалия
118–120	<i>Бояна Чешмеджиева</i> Библиографията „Александър Богориди“ (1822–1910) – ново справочно издание на Народна библиотека „Иван Вазов“
121–127	Нови справочници в НБКМ
128–133	Библиографски справки
IN MEMORIAM 134–135	Доц. д-р Татяна Янакиева (11.I.1944–2.II.2024)
136	Талон за абонамент’2024

Националната библиотека е пазителка на духа български

ПРОФ. Д-Р КРАСИМИРА АЛЕКСАНДРОВА

2023 година беше знакова за Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. В този ден на памет и прослава се изпълниха 145 лета от съграждането на единствената неразрушима банка на човешкия род, както Шопенхауер нарича книгохранителниците.

Живеем в интересни времена, някои казват, че това е най-страшното проклятие, но колкото и бури да има по пътя ни, знаем, и вие знаете, че Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е каменна стена, тя е зид на 145 години, който всяко следващо поколение надгражда и никогата не руши. Тук пазим книжовното богатство на България, тайните и светлината на просвещението. Библиотеката е сила, мъдрост, знание.

За рождена дата на НБКМ се приема 28 ноември (по стар стил), или 10 декември (по нов стил). 1878-ма е годината, когато е създадена библиотечната комисия, в която участват представители на духовенството, държавната администрация, военни, учители и общественици. От началото на XX в., с нарастването на колекциите, необходимостта от нова сграда за Библиотеката става все по-належаща и през 1933 г. е назначена комисия, която да определи мястото за постройка.

За 145 години Националната библиотека на България се превръща в културна институция, захранена с идеята на просвещението, храм на духа български, дом на познанието и пазителка на паметта на нацията.

След 145 години фондът на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ наброява повече от 8.5 милиона регистрирани библиотечни единици, като всяка година нараства с обем от 50–60 000 документа.

Тържественото честване на 145-ата годишнина уважиха вицепрезидентът Или-

яна Йотова, премиерът Николай Денков, заместник-министърът на културата Виктор Стоянов, ректорът на Софийския университет проф. д-р Георги Вълчев, дипломати, представители на академичната общност, политици и граждани.

Във връзка с годишнината директорът на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ беше удостоен с почетен плакет „Св. св. Кирил и Методий“ от президента на Република България Румен Радев за първостепенния принос на Библиотеката към формирането на устоите на знанието, културата, книжнината на следосвободенска и съвременна България, както и за нейната активна роля в съхраняването на възрожденските идеали и постигането на просветен и културен напредък. „Празнуваме един невероятен рожден ден – 145 години на нашия духовен храм, на храма на познанието. Националната ни библиотека не е просто библиотека, това е духовно значима културна институция и наследник на цялата писмена, духовна, културна и книжовна история“, каза в приветствието си вице-президентът Илияна Йотова.

Министър-председателят, акад. Николай Денков, определи като духовен комплекс Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Българската академия на науките и Софийския университет „Св. Климент Охридски“, „който може да ни издигне, да ни направи не само равни, а в някои отношения и по-добри от другите европейски народи“.

„Националната ни библиотека днес е нашата памет на нацията, нашият пример за това как съвременните будители отстояват националния ни дух и ценности – с постоянство. Националната библиотека на България, носеща името и закрилата на Светите братя Кирил и Методий, чието свято дело е сложило своя отпечатък не само върху развитието на страната ни и на славянството, но и върху развитието на цялата европейска цивилизация, заема и днес водещо място в духовните пространства. И пази историята и духа български“, се казва в поздравителния адрес на министъра на културата Кръстю Кръстев, поднесен от заместник-министър Виктор Стоянов.

През 2024 г. Националната библиотека ще продължи усилията си да бъде първостепенен културен център на Република България. Предвидили сме не по-малко значими изложби, инициативи, премиери, срещи с деца и юноши... Един от акцентите ще бъде отбелязването на 70-годишнината на списание „Библиотека“, в което от появата му до днес са публикували и се публикуват значими текстове на видни наши библиографи, историци, теоретици, изследователи на историята на българската книжнина, на четенето, реставрацията или дигитализацията на книгата. В последните години акцент в списанието са и дебютите на млади автори – докторанти и студенти, предимно от УниБИТ и от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, съгласно тематиката му.

Редно е да посочим също, че след отлива по време на пандемията читателите ни се увеличават, читалните са препълнени от млади учени, докторанти, студенти. Благодарение на умения подбор на нова литература – чрез дарения или с покупка, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се превърна в тяхно любимо място за четене и натрупване на необходимите им знания.

Книгите на дарителите: 2018–2022 г.

Бояна Минчева

Books acquired through donations: 2018–2022

Boyana Mincheva

Summary

The publication presents the exhibition “Books acquired through donations: 2018–2022”, dedicated to the 145th anniversary of the foundation of St. St. Cyril and Methodius National library.

Key-words: donations, exhibition, National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Дарителството е акт на добротворство, присъщ на извисените духом. Неизвестен мислител е формулирал определение за доброто, подето от множество последователи и добило популярност днес: „Доброто е... мъдростта на Душата и Дългът на Сърцето“.

На 7 декември м.г. в Централното фоайе на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ беше открита изложбата „Книгите на дарителите 2018–2022 г.“, посветена на 145-ата годишнина от основаването на институцията. През цялата 2023 г. ежесмесчно отдавахме почит на нашите дарители, обогатили фондовете й с ценни нови постъпления през последните пет години. Книги и документи, намерили място в колекциите към отделите „Български исторически архив“, „Ориенталски сбирки“, „Ръкописи и старопечатни книги“, „Карти и графика“ и в основния фонд на Националната библиотека, бяха представени поэтапно от януари до ноември, за да покажат пъстротата и многообразието на дарителския жест. Сред лицата и организациите, осъществили този жест, можем да споменем: Фондация „Вера Ганчева“, Нов български университет, Атанас Ванчев дьо Траси, проф. Клаус Рот, г-жа Райна Божкова, проф. Александър Чирков, Левон Хампарцумян, Посолство на Бразилия в Република България и др.

За празника на Библиотеката бяха изложени в 10 витрини подбрани български и чуждоезични старопечатни книги, лични документи, визуални архиви и документи на османотурски език. От страниците на следосвобожденски и съвременни издания читателят получи безценна информация и естетическа наслада. Някои от документите допълват лични фондове към Българския исторически архив, а други влизат в състава на съществуващи колекции. Екземплярите от личните библиотеки на нашите сънародници съдържат ценни исторически и биографични сведения за притежателите си и споделят техните убеждения и настроения. По заглавните им страници откриваме автографи на известни личности и свидетелства за сътрудничества и приятелства.

Още от годината на нейното учредяване, Народната (тогава) библиотека на България е разчитала основно на дарителската воля на частни лица и организации

Д-р Бояна Минчева представя изложбата

гарската общност в чужбина.

Исправени пред нелеката задача да подберем дарители и експонати за нашата поредица, ние се водихме от идеята да представим различни по вид, език и предназначение документи. В идейната концепция беше застъпено и многообразието на нашите дарители: институции и организации, покриващи пъстротата на на-

Най-малкият зрител

библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, благодарим за това доверие, за изразената воля и съдействието на всички наши дарители, които поддържат пълнокръвния организъм на Библиотеката. Техните имена ще се наредят до първите, създали и написали историята на националната ни книжовна съкровищница и ще светят с възрожденския пламък на българския дух и културни традиции.

за формирането на своите фондове и първоначалното им обогатяване. Най-ранните и най-значими ръкописни и печатни паметници са набавени тъкмо по тези пътища. Българската и световната общественост обединяват усилията си за създаването на първия културен институт в страната.

През 2018–2022 г. са постъпили 16 438 тома дарения от 1214 дарители за фонда на Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, за международен книгообмен, за обществени и университетски библиотеки, читалища, както и за бъл-

шия обществен, икономически и културен живот, повече и по-малко известни личности, предприели тази стъпка със съзнанието, че съхраняват паметта на нацията. От друга страна, необходимо е да припомним, че дарителският акт поставя тях и всички останали познати и непознати, невключени в тази почетна експозиция, наравно високо в оценката на времето и обществото.

Дарителството е и форма на доверие. Сега, в годишнината от учредяването на Националната

Изложба „Календари 1902–2023“ в Националната библиотека

МАРИЯ БРАНКОВА

“Calendars 1902–2023” exhibition at the National Library

Mariya Brankova

Summary

The National Library and Special Collections Department presented an exhibition (real and virtual) of calendars stored in the department. Interesting publications show cultural, natural, religious and historical events and personalities, as well as reproductions of artists, children's drawings, etc. The exhibition includes a large number of calendars from the beginning of the last century to the present day.

Key-words: calendar, exhibition, special collections.

От древни времена хората са имали нужда от календар, за да организират живота си и да планират работата си. В миналото човечеството е било силно зависимо от природните условия. За успеха на селскостопанската работа трябвало да се знае точно кога е най-добре да се засадят култури, през кой месец се произвежда най-плодородната реколта, по кое време на годината започват студове и суши, за които трябва предварителна подготовка.

Именно календарът (и колкото по-точен, толкова по-добре) позволява на хората да използват натрупаните знания за природата в полза на селското стопанство.

Освен това календарът е начин да се поддържа и предава на бъдещите поколения паметта за миналото. В календарите на различни цивилизации и народи времето се брои от определено историческо събитие, което се смята за значимо за тази култура.

Исторически данни за календара

Римляните са броили годините от основаването на Рим (което според легендата се е случило през 753 г. пр.Хр.). В много държави хронологията се изчислява от началото на царуването на нова династия на царете: например това е било обичайно в Древен Египет, а днес тази традиция е запазена в Япония.

Календарът е система за отчитане на времето, базирана на наблюдение на движението на небесните тела – звезди и планетарни спътници, като Слънцето и Луната. През цялата история различни народи по света са използвали лунен, слънчево-лунен и слънчев календар – последният, например, е това, което използваме днес.

Слънчевият календар се основава на движението на Земята около Слънцето.

Земята се завърта около оста си за един ден, а за да обиколи Слънцето, планетата се нуждае от 365 дни. Докато Земята прави това пътуване, сезоните се сменят. Календарната година, равна на 365 или 366 дни, съвпада почти идеално със сезоните, което ни позволява да изчисляваме природните промени, както и да предсказваме настъпването на равноденствия и слънцестояния с най-висока точност от всички останали видове календари. Това е причината слънчевият календар да стане толкова популярен за селскостопански, промишлени, битови и военни цели.

Първият календар се е появил преди 4000 години в Месопотамия. Първият ден от годината, Акиту, бил отбелязан във Вавилон с новолунието, което е най-близко до пролетното равноденствие, а в Асирия съответно до есенното. Древните гърците свързвали началото на годината със зимното слънцестоене 21–24 декември от V в. пр.Хр.

Римляните са давали старт на своята година на 1 април – деня, в който консулите встъпвали в длъжност. Години по-късно, в Иберия (Испания), се вдига въстание, което принуждава консулите да встъпят в длъжност малко по-късно на 1 януари, което си остава и традиция. Думата календар идва от латинското *calendae*, което означава първи ден от месеца. В Древния Рим първият ден от всеки месец (*lat. calare*) е бил публично обявен като знак, че хората трябва да изплатят дълговете си. Плащанията и дълговете се записват в счетоводни книги, наречени календари.

Един от най-точните и модерни календари е изобретен в Римската империя от името на Юлий Цезар – това е Юлианският календар. Много страни живеели според него, но тази система за изчисляване на времето има един сериозен недостатък. Календарът не отчитал правилно високосните години, което довежда до изместване на сезоните и нарушаване на църковните пости и празници. За да се коригира тази грешка, през 1582 г. е приет Григорианският календар. Той е кръстен на папа Григорий XIII, който възлага на астрономите да подобрят Юлианския календар. Европейските страни преминават към нова хронология постепенно, започвайки от XVI в.

Първоначално официалният християнски календар, днешният Григориански календар, е граждански календар: той се използва за нерелигиозно управление в целия свят. Към 2021 г. Григорианският календар е приет от 168 държави като официален.

Изложба „Календари 1902–2023“ в Националната библиотека

По повод на новата 2024 г., Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ представи специална изложба с 98 календари, подбрани от фондовете на отдел „Специални колекции“. Изложбата реализираха експертите в отдел „Картографски и графични издания“ – Калина Пъкова и Магдалена Сенадинова, с ръководител д-р Мария Бранкова. Това са печатни календари, издадени в България за периода 1902–2023 г. Избраните и експонирани календари разкриват и показват културни, природни, религиозни и исторически събития и личности. Някои от тях са с репродукции на художници, детски рисунки и др. В експозицията са

включени голям брой календари от началото на миналия век до наши дни.

Условно изложбата е разпределена в три тематични категории:

- стари календари за периода от 1902 до 1944 г.;
- календари след 1945 г.;
- календари на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

В първата група преобладават еднолистните календари, тъй като в началото на миналия век са се печатали такъв тип издания. Те са със сравнително наситени цветове, използвани са репродукции и фотографии на известни за времето си художници и фотографи.

От календарите от началото на миналия век може да се проследи историческото развитие на обществения и културен живот в следосвобожденска България.

След 1944–1945 г. възможностите на творческите екипи стават по-големи по отношение на техническото реализиране на календарите и на цветовото им осъществяване. Календарите вече са многолистни, всеки месец е на отделен лист и с различни изображения.

Особено се открояват календарите с детска тематика, детските календари. На тях живописно се представят животни, птици, детски фигури. Включват се и изображения на рисунки, създадени от деца.

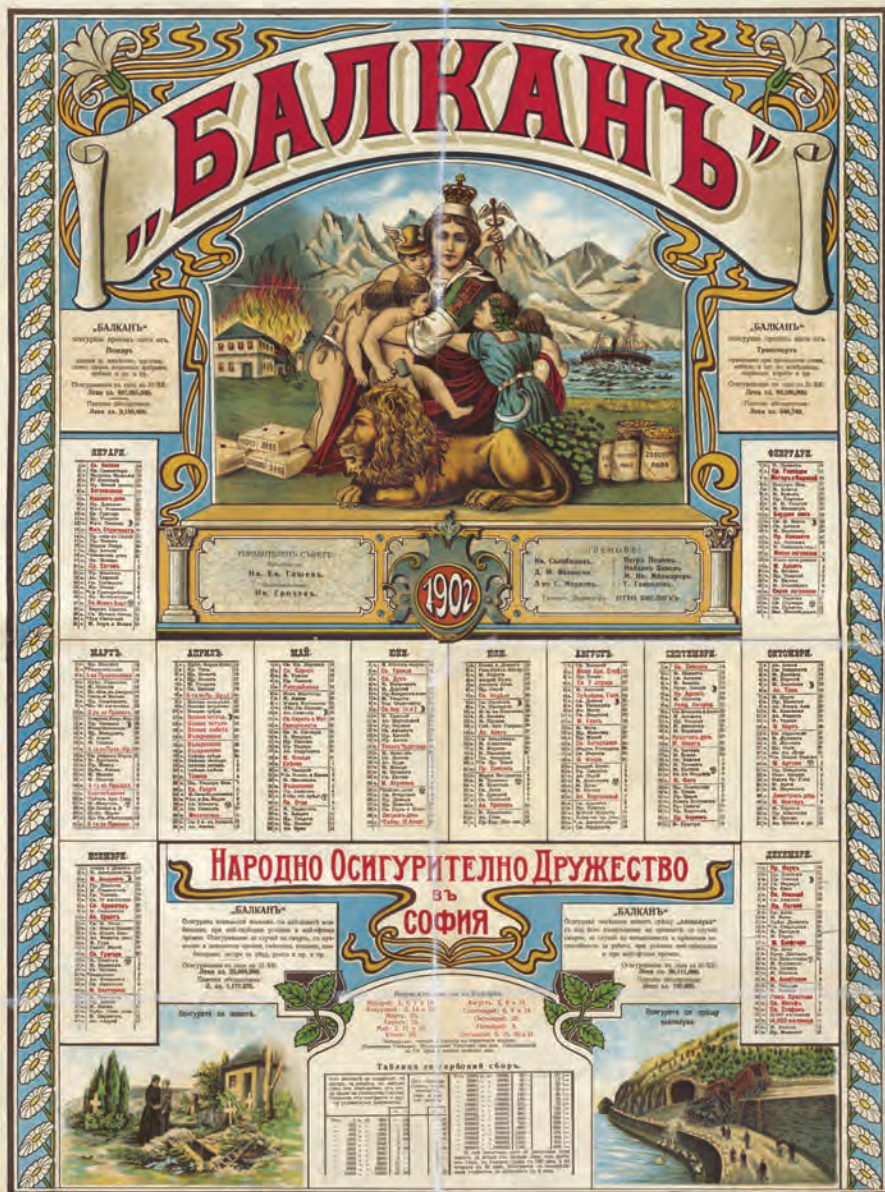
Календари на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Тук са представени календари, които е издала Националната библиотека през годините, което се прави с няколко цели:

- календарите са привлекателни и позволяват да се използват като достоен елемент от интериора;
- те могат да бъдат разнообразни: да бъдат окачени на стената, поставени на маса или в джоб;
- стилният и оригинален календар е добър подарък и добра реклама на институцията.

В заключение – календарите са начин да следим миналото и да планираме бъдещето. Съвременните календари ни помагат не само да планираме живота си поотделно и в обществото като цяло, но ни напомнят за важни празници и ритуали и затова ни дават усещане за време.

Изложбата „Календари 1902–2023“ е представена и във виртуален вариант и може да бъде разгледана в сайта на Националната библиотека и в YouTube канала на Библиотеката.

Настолен календар на Народното осигурително дружество в София
„Балкан“ за 1902 г.

Настолен календар на Народното осигурително дружество в София
„Балкан“ за 1903 г.

Писалищен календар „Нещастна Македония“ за 1903 г.

Юбилеен стенен календар за 1905 г. – спомен от 10-годишния юбилей на Народната партия (1894–1904)

Еднолистен календар на Народното осигурително дружество в София
„Балкан“ за 1904 г.

Еднолистен календар на Либералната партия за 1905 г.,
хромолитография на Г. А. Ножаров, София

Еднолистен календар на в. „Вечерна поща“, с директор Ставре Наумов,
безплатно приложение, за 1906 г.

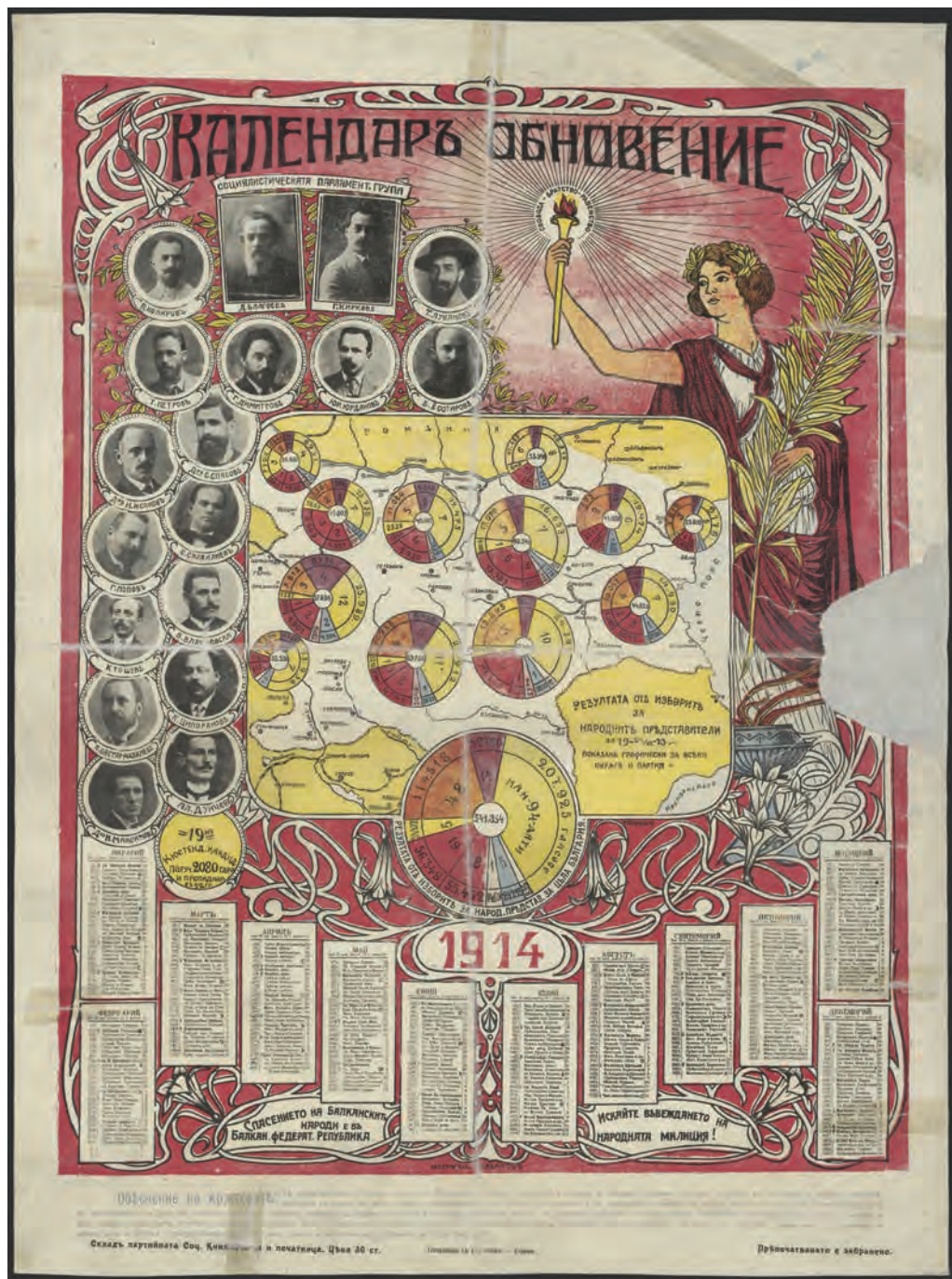
Еднолистен календар на Чиновническото кооперативно спестовно застрахователно дружество за 1912 г., хромопечат на Царската придворна печатница на Иван Кадела, София

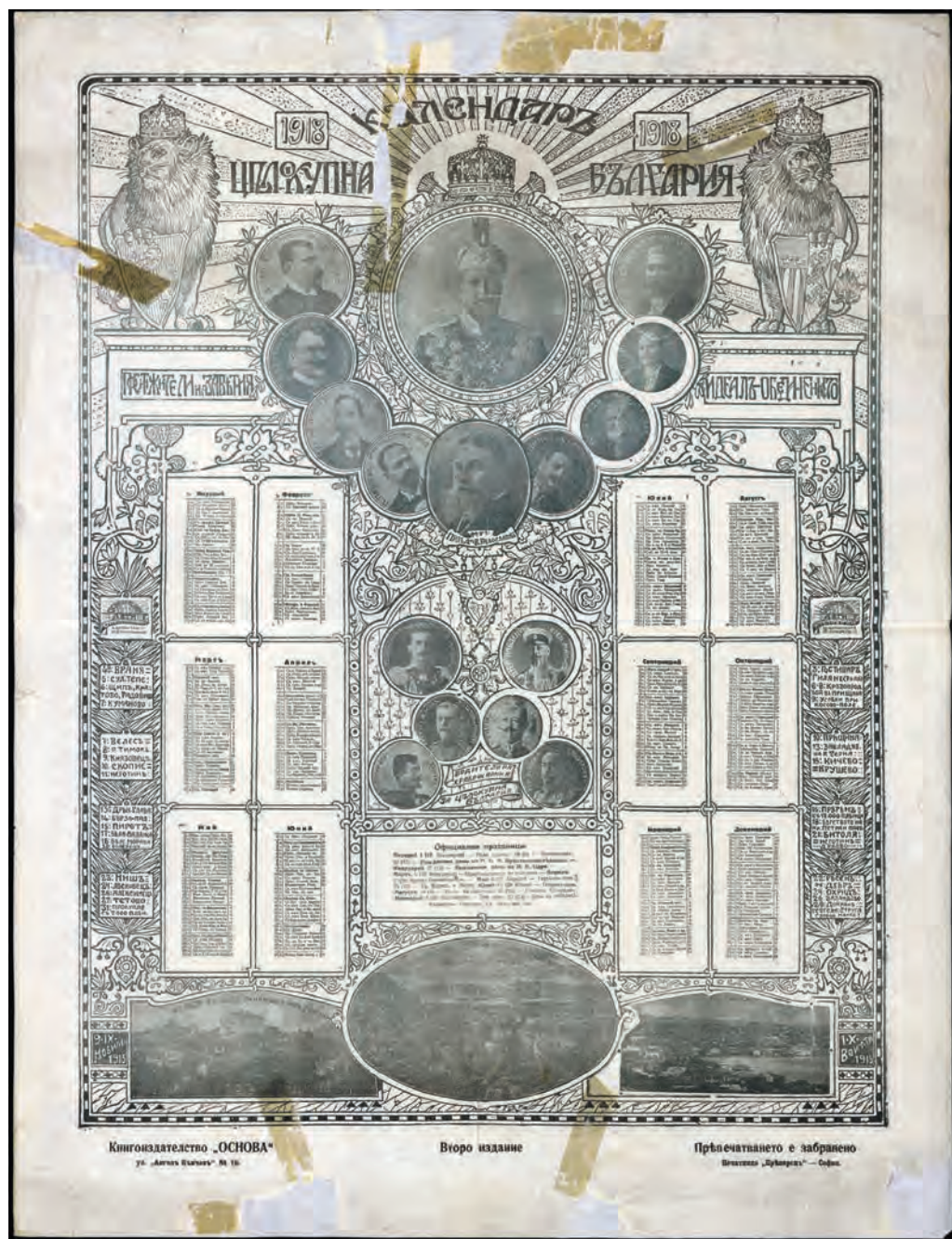
Еднолистен календар за 1912 г. с образа на Негово величество Фердинанд I, цар на българите, издание и печат на Г. М. Чомонев, София

Еднолистен календар на Българското общозастрахователно дружество „Орел“ за 1915 г.

Еднолистен календар „Обновение“ за 1914 г. – резултатът от изборите за народни представители на 19–24.XI.1913 г., показан графически за всеки окръг и партия

Еднолистен календар „Целокупна България“ за 1918 г.
с официалните празници, книгоиздателство „Основа“, София

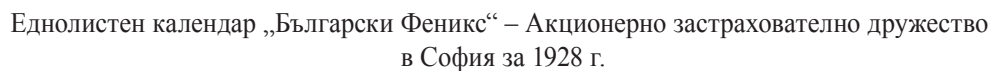
Еднолистен календар на Ловната организация „Сокол“ за 1925 г.,
цветен печат на И. Амбил, София

Юбилеен календар „Иларион Макариополски 1812–1875“ за 1925 г.

Еднолистен календар на Съюза на запасните офицери в България за 1927 г.

Еднолистен календар на списание „Пчелица“ за 1931 г.,
художник Ас. Попов, лито „Ярмолийски“ – М. Милчев, Варна

Премиера на описа на колекция „Кондики и тефтери“ от фонда на Българския исторически архив

ИВА ИВАНОВА

Premiere of the inventory of the “Kondiki and Notebooks” collection from the fund of the Bulgarian Historical Archive

Iva Ivanova

Summary

The National Library “St. St. Cyril and Methodius” presented on December 19, 2023, its last edition for the year: *“Description of the “Kondiki and notebooks” collection from the fund of the Bulgarian Historical Archive at the National Library “St. St. Cyril and Methodius”*. The publication is an archeographic inventory of one of the most representative collections stored in the Bulgarian Historical Archive of the National Library „St. St. Cyril and Methodius” – Collection No. 25 – “Notebooks and Notebooks”. It includes 640 documents created in a wide chronological range – from the 70s of the 17th century to the 50s of the 20th century.

Key-words: Milena Tafrova, notebooks and notebooks, inventory, National Library “St. St. Cyril and Methodius”, the Bulgarian Historical Archive.

В Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ беше представено на 19 декември м.г. последното за календарната година издание на институцията – „Опис на колекция „Кондики и тефтери“ от фонда на Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Изданието е съставено от д-р Милена Тафрова, архивист в отдел „Български исторически архив“ при Националната библиотека. То беше подкрепено пред Министерството на културата за програмата „Помощ за книгата“ с препоръките на проф. Вера Бонева и проф. Пламен Митев.

Проф. Вера Бонева препоръча на Министерството на културата да подпомогне финансово издаването на опис:

„Изданието е археографски опис на една от най-представителните колекции, съхранени в Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – Колекция № 25 – „Кондики и тефтери“. В нея са включени 640 документа, създадени в широк хронологически диапазон – от 70-те години на XVII в. до 50-те години на XX в. В териториален аспект визираната колекция покрива цялата етническа територия на страната, което е показателно за представителността на корпуса от архивни материали, обединени под общото заглавие „Кондики и тефтери“. Близко половината от документите и по форма са тефтери, в които институции и личности регистрират своите дейности,

водят отчетност на финанси и на административни инициативи. По съдържание архивните източници обогатяват знанието за просветните дела на българите – основно през XIX в., представят състоянието и развитието на църковните общини и еснафските организации, регистрират ключови моменти от работата на читалища и други културни организации. В корпуса от документи се открояват и тефтери на редица влиятелни фамилии и отделни стопански дейци, които през Възраждането развиват мащабна търговска дейност.

Изданието представлява ценен справочник за учени, студенти, докторанти, журналисти и любители на историята, които издирват информация по посочените по-горе теми или създават научни трудове по национални и регионални въпроси на Българското възраждане. То представя инвентарния номер на всяка една архивна единица, последван от кратко описание, в което се съдържат данни за авторство, типология на документа, основни данни, които са регистрирани в него. Скрупулъзно са отразени населените места, с които са свързани отделните кондики и тефтери, както и институциите, чиято дейност осветляват. Описът съдържа данни за езика на ръкописите и за обема на всеки един документ. Налични са и анотации на по-важната част от регистрираната в колекцията кореспонденция между водещи публични и/или стопански фигури.

Новото издание на Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е снабдено с географски показалец, в който са отразени имената на населените места, споменати в отделните архивни единици. Наличен е също и именен показалец с азбучно подредени имена на личности, които са създавали документите или за които става дума в отделни записи. С илюстративна цел са подготвени 16 факсимилета на различни типове документи, които ще бъдат приложени към основния текст на изданието.

Предлаганият за публикуване опис е създаден в хода на текущата работа на Българския исторически архив към Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Той е естествено продължение на десетки подобни издания, които Библиотеката подготвя за читателите на специализираните сбирки с цел по-широк достъп до книжовното богатство на България. Във връзка с представените обстоятелства препоръчвам Министерството на културата да подкрепи финансово настоящия проект чрез програма „Помощ за книгата“ 2023 г.“.

В препоръката си проф. Пламен Митев написа:

„Инициативата на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ да се издаде описът на колекция № 25 „Кондики и тефтери“ от фондовете на Българския исторически архив е похвална и със сигурност ще бъде достойно оценена от специалистите в областта на родната хуманитаристика. Професионално изготвените анотации на над 300 архивни единици прави по-достъпни за широк кръг учени 640 документа, съдържащи ценни и все още недопроучени автентични свидетелства за стопанския, социокултурния и политическия живот на няколко поколения българи. Хронологическият диапазон на включените в опис материали обхваща три столетия – от втората половина на XVII в. до 50-те години на миналото столетие, а в тематично отношение, описът позволява на историци,

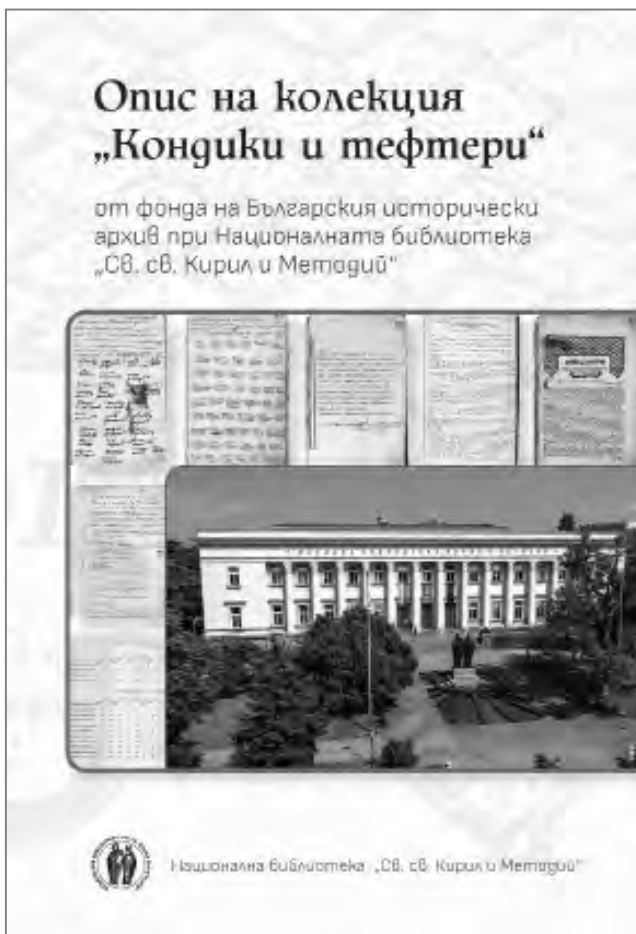
културолози и краеведи да получат полезни податки за значителния по обем и разнообразен по съдържание информационен потенциал на колекция № 25.

Особено важно за изследователите на културно-историческото ни наследство е, че прецизно изработените описания на различните кондики, тефтери, копирни книги и единични документи улесняват използването на наличното в НБКМ архивно богатство за правдиво и детайлно реконструиране на водещите тенденции в миналото на нашите предци не само в границите на съцинското българско землище от периода на националното ни Възраждане (вкл. Македония, Одринска Тракия, Северна Добруджа, Западните покрайнини), но и в големите ни емигрантски центрове през XIX в., като Букурещ,

Браила, Одеса, Гюргево, Галац и др. В същата посока ще открие и възможността чрез описа на колекция № 25 специалистите да откриват допълнителни материали за различни аспекти от стопанската модернизация и развитието на учебното и църковното дело по българските земи преди и след Освобождението.

Новият опис на НБКМ е в обем от 107 стр. В предговора д-р Милена Тафрова представя коректно и аналитично историята на придобиване и общата характеристика на съхраняваната в БИА колекция от тефтери и кондики. В съцинската част на описа максимално подробно и в съответствие със съвременните научни изисквания се дават изходните данни и се разкриват съдържателните акценти на всяка една от включените в колекция № 25 архивни единици. Особено полезни за специалистите ще бъдат именният и географският показалец, които улесняват използването на предложената в описа информация.

Всичко това ми дава основание убедено да препоръчам обнародването на описа на колекция № 25 „Кондики и тефтери“ да бъде подкрепено по програмата „Помощ за книгата“ за 2023 г. на Министерство на културата за финансиране на

творчески проекти в областта на книгоиздаването в направление „Културно наследство и съвременна култура“.

Препоръките на проф. Вера Бонева и на проф. Пламен Митев също са включе-

Д-р Милена Тафрова и проф. Вера Бонева

ни в изданието, а на представянето проф. Вера Бонева очерта важността на изданието за учените и студентите по история. Спомена и произхода на включените документи, който надхвърля настоящите граници на България. Изданието съдържа богата информация за възрожденското училище, читалищата и различните еснафи. Обърнато беше внимание и на справочния апарат към него, който го прави удобно за работа.

Д-р Милена Тафрова разказа за избрания принцип на подредба на изданието и че включените документи надхвърлят класическото определение за тефтери. Тя благодари на колегите, съдействали за излизането на описа, за помощта при превода на някои от документите, които не са написани на български. В разговора се включи и Кети Мирчева, историк, работил в БИА.

Събитието беше посетено от историци от Българския държавен архив, Българския исторически музей, колеги от Националната библиотека и други институции.

„Опис на колекция „Кондики и тефтери“ от фонда на Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ може да бъде закупен от гише „Регистрация“ или онлайн от сайта на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Дух на филолог

Изложба, посветена на 160 години от рождението на проф. Беньо Цонев

МАРИЕТА ГЕОРГИЕВА

Spirit of a philologist
An exhibition dedicated to the 160th anniversary
of the birth of Prof. Benyo Tsonev
Marieta Georgieva

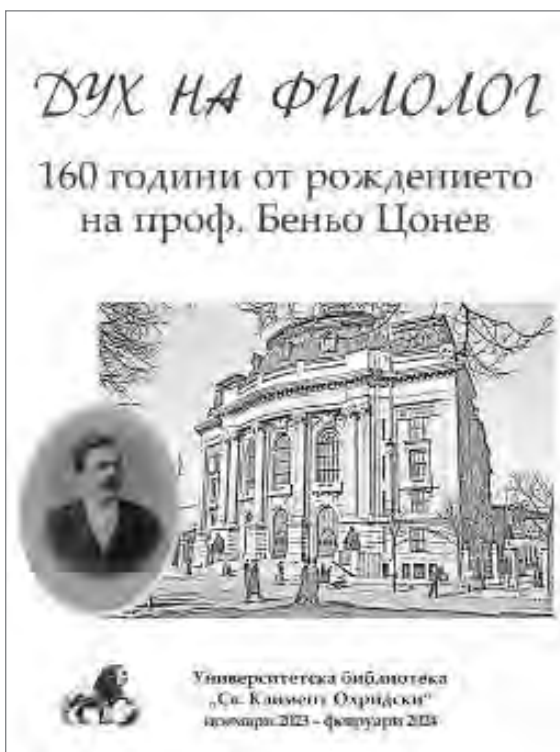
Summary

On the occasion of the 135th anniversary of the Sofia University “St. Kliment Ohridski” The University Library presented an exhibition dedicated to the 160th anniversary of the birth of one of the rectors of the Alma Mater – Prof. Benyo Tsonev (1863–1926).

Key-words: Prof. Benyo Tsonev, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, University Library “St. Kliment Ohridski”, anniversaries, exhibition.

По повод 135-ата годишнина на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Университетската библиотека представи изложба, посветена на 160 години от рождението на един от ректорите на Алма матер – проф. Беньо Цонев.

Роден на 12.I.1863 г. в Ловеч, следвал славистика във Виенския университет при проф. Ватрослав Ягич, романистика и философия в Лайпциг при проф. Август Лескин, доктор по славистика, романистика и философия на Лайпцигския университет, от 1891 г. професионалният му път е свързан с Висшето училище и Университета. Доцент от 1893 г., професор от 1895 г., Беньо Цонев е несменяем ръководител на катедрата по история на българския език от 1.IX.1893 до

смъртта си на 5.X.1926 г. Пет мандата е бил декан на Историко-филологическия факултет и ректор на Университета през учебната 1910–1911 г.

Широкият обхват на научните търсения и безспорната ерудиция му позволяват да чете курсове, които полагат основите на българската филология като самостоятелна дисциплина: *Увод в историята на българския език; История на българския език; История на българския глагол; История на българското ударение; Извори и помагала за историята на българския език; Български писмен език от XV до XIX в.; Историческа българска граматика; История на българските звукове; История на именните и глаголни форми; Среднобългарска фонетика и морфология; Новобългарска фонетика; Новобългарска морфология; Новобългарска синтакса; Семасиология; Вокализъм; Консонантизъм; Стил и правопис; Граматика и стилистика; Българска диалектология; Граматическа дейност у българите от най-старо време до днес; Обща палеография; Славянска палеография; Основи на българското езикознание; Принципи на езикознанието с оглед на българския език; Език и писмо; Дакобългарски език.*

Във фоайето на Централната университетска библиотека бяха експонирани научните публикации на проф. Беньо Цонев в областите на историята на българския език, диалектологията, палеографията, граматиката, правописа и правоговора. Представени бяха първите му статии, диалектоложките му проучвания, описите на старопечатните книги в Софийската и в Пловдивската народна библиотека, текстовете му за Светите

Научни публикации на проф. Беньо Цонев

брата Кирил и Методий, за Паисий Хилендарски и д-р Петър Берон. Акцент в изложбата станаха томове на „История на българския език“ и описанията на Кюстендилското четвроевангелие, на Добрейшовото четвроевангелие и на Врачанското евангелие от XIII в. На част от изложените издания се четяха дарствените надписи от автора: „За Университетската библиотека“; „На другаря си Л. Милетич“; „На колегата си А. Теодоров“ – за проф. Александър Теодоров-Балан; „На моя министър и колега“ за проф. Иван Шишманов и др.

Изложбата „Дух на филолог“, посветена на проф. Беньо Цонев, беше представена в рамките на Климентовите дни и може да бъде разгледана до края на февруари т.г. в Университетската библиотека.

„Час на класа“ в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и пътуващата изложба „Единство в различието“

ЙОАННА МАРКОВА

“Hour of the class” at the “St. st. Cyril and Methodius” National Library of Bulgaria and the travelling exhibition “United in Diversity”

Yoanna Markova

Summary

The practical classes, titled “Hour of the Class”, involved students from primary and secondary schools in Sofia and took place between October and November 2023 at the “History of the Book” Hall in the National Library of Bulgaria. Throughout these classes, students learned about the significant role of the National Library in Bulgaria and its function as a unifier of cultures. They were also provided with educational materials focused on the culture, traditions, and holidays of various ethnic groups, such as Roma, Bulgarians, Armenians, and Jews. Guided by an educational expert from the National Library, the children collaboratively created a calendar highlighting the holidays and customs of these ethnic groups. They also identified the corresponding dates of winter, spring, summer, and autumn religious holidays, as well as those unique to each ethnicity. After the lesson, the children were given a creative task to produce their own drawings, incorporating elements from the holidays and customs of Roma, Bulgarians, Armenians, or Jews, thereby expressing their understanding of the message “United in Diversity”. Out of 135 drawings, 30 were selected and displayed in a traveling exhibition called “United in Diversity”. The project “United in Diversity” is financed with funds from the Financial Mechanism of the European Economic Area 2014–2021 under Programme PA14, “Cultural entrepreneurship, heritage, and cooperation”, Result 3, “Improved awareness of arts and culture of ethnic and cultural minorities (focus on Roma)”.

Key-words: United in Diversity, Hour of the class, holiday calendar, traveling exhibition, Roma heritage, Armenian heritage, Jewish heritage, Bulgarian heritage.

Практическите занятия „Час на класа“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ са част от образователния проект „Единство в различието“, финансиран със средства от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014–2021 г. по Програма PA14 „Културно предприе-

мачество, наследство и сътрудничество“, Резултат 3 „Подобрена информираност за изкуства и култура на етнически и културни малцинства (фокус върху Роми)“.

Заниманията започваха с беседа от вътрешен експерт и разглеждане на постоянната експозиция в зала „История на книгата“ на Библиотеката, която включва 13 информационни табла и 17 витрини с оригинали и копия на ръкописи и старопечатни книги от колекцията на Националната библиотека. Учениците научиха повече за ролята на Националната библиотека, за дейностите, които се осъществяват в нея, и какво ценно културно наследство тя съхранява. Учениците се запознаха с развитието на писмеността и книжовната култура в България.

Във втората част на урока учениците получиха образователно съдържание, насочено към традициите и празниците при ромския, българския, арменския и еврейския етнос. Образователният експерт изясни особеното за фолклорния празничен календар, който следва цикъла на сезоните и отразява връзката между религиозната вяра и традициите на общността. Също така се откри значението на обредните практики при различните етноси, като например подготовката на трапезата за зимните празници: Бъдни вечер, Рождество Христово, Ханука, Рош Хашана, Дзънунт и Банго Васил. Учениците бяха информирани за ритуалния характер на словото и приготвянето на хляб за различни празници при всеки от етносите. Заедно с образователен експерт учениците

Празничен календар на роми, българи, арменци и евреи и провеждане на „Час на класа“ в Националната библиотека

изготвиха общ календар на празниците на роми, евреи, арменци и българи. По този начин те имаха възможност да открият датите на съвпадащи зимни, пролетни, летни и есенни празници, и тези, които са специфични за всеки етнос. След края на всеки урок децата имаха творческа задача да създадат рисунки с маслени пастели или акварелни бои, с които да изразят своята индивидуалност и разбирането си за „единството в различието“ на културите.

На 23 януари т.г. беше открита пътуващата изложба „Единство в различието“. Тя включва подбрани детски рисунки, 30 от общо 135, които бяха изработени по време на заниманията „Час на класа“ в Националната библиотека. Участие в дейността взеха ученици от IV и V клас в следните училища от Столична община: 75. ОУ „Тодор Каблешков“, 76. ОУ „Уилям Сароян“, 49. ОУ „Бенито Хуарес“ и 38. ОУ „Васил Априлов“. През февруари и март т.г. изложбата ще бъде показана в училищата на децата – автори на рисунките, места, посещавани от представители на трите етноса (роми, евреи и арменци), както и в Народно читалище „Слънце-1879“ в Ихтиман (партньор по проекта).

Галерията с всички рисунки от изложбата може да бъде разгледана в EEA Library:

<https://www.eealibrary.org/collection/717-exhibition%20United%20in%20Diversity>

Откриване на изложбата „Единство в различието“ в Националната библиотека

По време на откриването на изложбата Ивета Рашева, обучителен експерт по проекта, изрази своя възторг от любознателността и активното участие на децата по време на занятията, както и тяхната креативност в процеса на създаване на рисунките. Грамоти и подаръци от ръководството на Националната библиотека бяха връчени от г-жа Валентина Аксентиева, ръководител на проекта, на г-жа Яница Милева, директор на 49. ОУ „Бенито Хуарес“, и на г-жа Радостина Влайкова, учител от 38. ОУ „Васил Априлов“.

След откриването на изложбата модераторът Яница Радева представи книгата „Арменски народни приказки“ – ценен принос за културата и традициите на арменската общност. В книгата са включени 26 приказки – битови и вълшебни, с редица герои, помощници и изпитания. В приказния свят, магията и вълшебството, които се крият между страниците на книгата, ни пренесе Ивета Рашева, която прочете избран откъс от приказка за вълшебника Охай и царската дъщеря. Силва Налбантян-Хачерян, съставител на книгата, разказа за работата ѝ по издирване и събиране на приказките и превода им от арменски на български език. Специално внимание беше обърнато към посланието, което носят изображенията върху корицата на книгата. Нарът символизира сплътеността и единството, а ръцете – трудолюбивостта на арменския народ. Всички 45 илюстрации към книгата са направени от Лусия Медзикаян. Това е първата книга в България, която изцяло е илюстрирана с цветни химикалки.

Проектът „Единство в различието“ се стреми да допринесе за социалното

Силва Налбантян-Хачерян (трета от ляво на дясно) представя „Арменски народни приказки“

сближаване между етносите в България на основата на междуетническото културно сближаване. Повече информация за събитията и дейностите, които се организират по проекта, може да бъде открита в социалните медии и уебсайта на Националната библиотека: www.nationallibrary.bg, както и на уебсайта на проекта: www.united-diversity.eu

Чехия за мене бе онзи дух на свободата, който ние така и не постигнахме докрай

Разговор с Емил Басат за новата му книга с анкети „Радостите и тежобите на българската бохемистика“

ЯНИЦА РАДЕВА

For me, the Czech Republic was that spirit of freedom that we never fully achieved

A conversation with Emil Bassat about his new survey book “The Joys and Sorrows of Bulgarian Bohemianism”

Yanica Radeva

Summary

A conversation with Emil Bassat about the new survey book *The Joys and Sorrows of Bulgarian Bohemianism*. Emil Bassat was a guest at the fifth Ethnocafe event of the “Unity in Diversity” project, funded by the European Economic Area.

Key-words: Emil Bassat, Ethnocafe, Unity in Diversity.

Емил Басат беше гост на петото събитие от формата „Етнокафене“ по проекта „Единство в различието“, финансирано от Европейското икономическо пространство. В навечерието на Деня на българските будители той представи новата си книга с анкети „Радостите и тежобите на българската бохемистика. Портрети на преводачи“, реализирана с финансовата подкрепа на Министерството на културата по програмата „Помощ за книгата“. Тя е продължение на желанието на автора да обхване образите на българските преводачи и историята на преводното дело.

Събитието започна с провокация от Емил Басат, който се появи пред публиката със страшна маска, обединявайки празниците на Българските будители и на Все светии. Той прочете на публиката кратък текст за свалянето на маските в обществото. Алберт Бенбасат, гост на първото издание на „Етнокафене“, представи автора и изданието.

– Нева Мичева започва рецензията си за първата ви книга „Преводът – лица и маски“ с едно изказване на Емилиан Станев, че „преводът е оскъбен петел“. И по-нататък тя разглежда различни гледни точки към преводаческия труд, за да стигне до вашата книга с интервюта с преводачи. Вие започвате своите анкети преди близо 40 години. Днес можем да кажем, че имате не само представяне на новата ви книга, но и празнуваме своеобразен юбилей на тези ви занимания. Нека така, както пишете анкетиранияте, и аз да ви попитам, какво предопредели тези ваши занимания?

Емил Басат:

„Радостите са за читателите, а тегобите са за преводачите“

– Започнах да обръщам внимание на това, кой е превел книгите, които четях, много отрано. В шести клас ме впечатли стихосбирката на Федерико Гарсия Лорка, излязла в поредицата „Световни поети“ на издателство „Народна култура“, една книга, която ми подари моята учителка от детската градина г-жа Георгиева. Направи ми впечатление, че на вътрешната страница бяха изписани имената на Атанас Далчев и Александър Муратов, превели книгата от испански. После дойдоха сонетите на Шекспир, Уолт Уйтман в превод на Цветан Стоянов и Георги Славов, Емили Дикинсън пак в негов превод и много други. Едни от първите ми интервюта бяха с чуждестранни българисти, с които се срещах на конгресите по славистика и българистика у нас – едно от тях бе с проф. Рикардо Пикио. Натрупвах знанията си от руските издания на западна и източна литература, а тяхната преводаческа школа е знаменита. Работейки в „Еврейски вестник“ и сътрудничейки на различни издания – преди всичко на в. „Софийски вестник“, издание на София прес, аз представях преводни книги с рецензии, а така също и анкети с български преводачи. Едни от първите бяха с проф. Цеко Торбов и Валентина Топузова, превели целия Кант на български, последваха Тодор Нейков, Нели Доспевска, Лилия

Сталева... Постепенно се натрупаха доста такива анкети и разбрах, че е време да ги събера в книга. Разширени варианти на някои от анкетите излязоха в сп. „Литературна мисъл“. Тъй като ме занимаваше и въпросът за рецепцията на нашата литература в чужбина, започнах да правя анкети и с чуждестранни българисти. През 1995 г. излезе книгата „Чешки триптих. Образи на българската литература в профил и анфас“, в съавторство с Величко Тодоров, в която бяха представени в анкети-портрети най-големите чешки българисти. След това в списание „Панорама“, орган на Съюза на преводачите в България, започнаха да излизат анкетите ми с едни от най-добрите български преводачи от по-старата генерация – в рубриката ми „Пикуик клуб“, която продължавам да поддържам повече от десет години.

Така, още преди четиридесет години, аз открих за себе си онова, с което искам да се занимавам – да давам глас на онези невидими, анонимни труженици на Словото, без чийто труд ние не бихме могли да бъдем това, което сме, и животът не би могъл да продължава без тяхното всеотдайно дело. В началото беше Преводът!

– *Предговорът на „Радостите и тегобите на българската бохемистика“ вие започвате с думи за духа, паметта за Величко Тодоров, от друга страна, самата книга е подготвена по време на пандемия. Това по какъв начин оказва влияние върху разговорите с преводачите?*

– Това е осмата ми книга и тя е посветена на светлата памет на проф. Никола Георгиев и на доц. Величко Тодоров. Величко е вдъхновителят на моите бохемистични занимания. Той ме привлече и при основаването на Бохемия клуб, едно уникално за България културно създание. Той ми водеше ръката и ума в Прага, когато обикаляхме и правехме анкетите с чешките българисти, той ме поддържаше и когато направих книгата си за словашките българисти, неговият дух е вграден и в тази ми книга, родила се в условията на пандемията. Правих я три години, в тежко психическо и здравословно състояние, но тя ме спаси по някакъв свой начин. За първи път анкетите са правени изцяло онлайн и това донякъде внесе известна отстраненост, но може би дистанцията, виртуална, помогна на преводачите да бъдат по-освободени и да разкрият повече страни от своите занимания с бохемистика. Така че това е книга, написана от самите бохемисти, аз само съм задал въпросите в нея.

– *Защо решихте да озаглавите книгата си така? Радостите и тегобите?*

– В заглавието има и лека закачка – радостите са за читателите, а тегобите са за преводачите и изследователите на чешката култура у нас.

– *Главен въпрос, който задавате в „Радостите и тегобите“ към преводачите, е какво е за тях Чехия. Често в спомените им изплуват събития, срещи, случки от първите им посещения – около 1967–1968, и по-късни като студенти, аспиранти и т.н. Всички са заплени от хората, архитектурата, от възможността за разговори. Какво за вас е Чехия?*

– Чехия за мене винаги е била като една приказка. Три пъти съм бил в Прага,

пак благодарение на Величко Тодоров, и той беше наш гид по време на тези гостувания. Той ме водеше по най-красивите места и кръчми на Прага, непрестанно разказваше с невероятна любов за всичко чешко и тази му любов се предаде и на нас, които го следвахме. Прага ми напомни онези картонени книжки, които като се разтворят и от тях изскачат чудни замъци, вещици и разбойници, Величко не се уморяваше да ни разхожда из стара Прага, из еврейските гробища, води ни и в къщата на Кафка, занесохме цветя на гроба на Кафка и поливаше своите лекции с достойни порции бира, когато поспирахме уморени от разходките, в някоя кръчма.

Чехия, Полша и Унгария за нас, българите, бяха един пример за свободен дух, те ни даваха кураж, че и ние можем да станем като тях. Мога да говоря много и за чешкото кино, и за българските спектакли на чешки пиеси – ех, къде са сега онези „Приказки“ на Карел Чапек в Чешкия център с Ицко Финци, Меглена Караламбова и Кирил Дончев на пианото и режисурата на Леон Даниел! Чехия за мене бе онзи дух на свободата, който ние така и не постигнахме докрай.

– *Как подбирате личностите, които да включите в книгите си? За една от предходните си книги – „За Полюша с любов“, бяхте казали със съжаление, че не за всички преводачи е имало в тях място.*

– Най-трудно е да подбереш кои от преводачите да включиш, така че да не пропуснеш някои от най-добрите. Не е възможно в една книга да се съберат всички анкети, които съм правил. При полската книга списъкът бе направен с помощта на колегите полонисти и най-вече с препоръката на г-н Ярослав Годун, директор на Полския институт, и г-жа Халина Кръстева, която отговаряше за културната дейност на Института и за библиотеката му.

При чешката книга главна помощ ми оказа доц. Добромир Григоров, който ми направи един списък от петдесетина имена на утвърдени и млади учени бохемисти. Разбира се, трябваше да се ограничим – бе невъзможно да бъдат включени всички и така се спряхме на шестнадесет имена.

От тях се отзоваха четиринадесет.

– *Какъв е подходът на анкетирането – имало ли е случаи, в които преводач да откаже или да не успее да участва?*

– Подходът ми на работа е следният. Аз предварително изчитам всичко, до което се добера – като книги, статии, предговори, послеслови, изследвания на преводачите, с които ми предстои анкета. В случая с чешката книга изпратих своите въпроси онлайн, като дадох пълна свобода на героите ми да пренареждат, съкращават и преформулират тези въпроси според техния вкус и разбиране. Предварително исках от тях да ми предоставят пълна библиография на преведените от тях книги, на монографиите си, на статиите и рецензиите, предговорите и послесловите, които са писали за даден автор или по даден проблем. При подготовката за „Радостите и тегобите“ неоценима помощ ми оказа доц. Добромир Григоров, който не само ми предостави от личната си библиотека десетки книги, преведени от героите на бъдещата ми книга, а и ми даде техни имейли и телефони.

След като получих отговорите им, аз ги редактирах, написах въвеждащи думи към всяка от анкетите, след което им изпратих анкетата за авторизиране, като поисках и тяхна хубава снимка.

И така се роди тази книга.

Получих отказ от една преводачка, а друга ме лъга до последния момент и не само не даде нищо, но и заради нея книгата излезе със закъснение.

– Един от честите въпроси, които задавате на своите анкетируани, е какво е преводът за тях. Какво е преводът за вас?

– Преводът за мене е изкуство, творчество от най-висш порядък! Преводачът е универсална, енциклопедична личност, която ни приобщава към света на великите творци и ни дава чувство на огромна радост от споделеното в книгите, които те са превели в самота и мълчание.

– Благодаря за участието в „Етнокафене“ и за разговора.

– И аз благодаря за честта!

За е-библиотека *ORTHODOXY* на Студентското научно общество при Университета по библиотекознание и информационни технологии*
Кратката историческа енциклопедия на Милен Куманов „Православието в България“ – *OPUS ARDUUS* като част от триптих

АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА

On the e-library *ORTHODOXY* of the Student Scientific Society at the University of Library Studies and information Technologies

**Concise historical encyclopedia by Milen Kumanov *Orthodoxy in Bulgaria* – *OPUS ARDUUS* as a part of *trptych*
Alexandra Kumanova**

Summary

Reference-encyclopedic edition by Prof. Milen Kumanov *Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* (Kumanov, Milen. *Pravoslaviето v Balgaria: Kratka istoricheska entsiklopedia*. Sofia, 2023) – panorama and basis of the e-library *ORTHODOXY* are presented in the cadastral tree of 31 e-libraries of the Student Scientific Society at the University of Library Studies and Information Technologies (ULSIT) and its Research Center for Promotion of the Student Academic Activity in 2023.

The last 221st reference-encyclopedic edition by M. Kumanov *Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* is taken as a model for the structuring of an encyclopedic hypertext which furthers to present and develop theoretically the fundamentals of the *encyclopedia* as a cognitive reference-information picture of the universal encyclopedic motion of the universe in the systemologic polyphonic unity and diversity of 84 encyclopedias in 1523 typographic units of different editions, written in 16 languages – the manual *Encyclopedia* (Kumanova, Alexandra. *Encyclopedia*. Sofia, 2023).

Two books (*Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* and *Encyclopedia*) have been published in one edition – as a part of the diptych in information modeling of hypertext: Book I. Manual in Structuring of *Encyclopedia*.

The other book of the diptych is the edition: Kumanova, Alexandra, Nikola Kazanski. *Bulgaria: Academician Nikola Mihov*. Sofia, 2023, which is Book II. Manual in Structuring of *Bulgaria*.

The *trptych* (1. *Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* and *Encyclopedia* by M. Kumanov; 2. *Encyclopedia* by A. Kumanova; 3. *Bulgaria: Academician Nikola Mihov* by A. Kumanova and N. Kazanski) is published in two typographic monographs – XXXIII (Book 1. and 2.) and XXXIV (Book 3.) in the series *Torchbearers* of the Academic publisher of ULSIT *Za bukвите – O pismeneh*.

The presented hypertextual encyclopedic production was realized in the framework of the project *World topoi of the informatization in Bulgaria: Encyclopedica – Bulgarica (Generating of reference-bibliographic training information resources of the Research Center for Promotion of the Student Academic Activity at the University of Library Studies and Information Technologies)* – according to Contract № НИП-2023-01 of 16.02.2023 by the Regulation of the Ministry of Education and Science with manager A. Kumanova.

Key-words: *Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia and Encyclopedica* by M. Kumanov – *Encyclopedica* by A. Kumanova – *Bulgarica: Academician Nikola Mihov* by A. Kumanova and N. Kazanski, e-library ORTHODOXY: paragon.

„Произнеси името ми и Аз ще оживея...“

1. Онтология

Последното незавършено енциклопедично изследване на проф. Милен Куманов (13.II.1942–22.XI.2021) – „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“¹ е създавано от него в продължение на 20 години и е подготвяно от него за печат в края на 2021 г.

Милен Куманов е не само автор и научен редактор на труда (с. 1–10; 11–1112 – *тук и по-долу посочените с. са по цит. изд.*). Той е създател и на издателската анотация: с. 11–12, предговора: с. 13–22 и пр. *служебна* информация към изданието (Информационна ризома от взаимнопрепокриващите и пресичащи се разрези, структурирана във вид на Приложения VI. I–XVI: с. 959–1112; Упътване за ползване на труда: с. 23–25; По-важните негови съкращения: с. 25–26) – *вж* и по-долу.

Венец на енциклопедичната дейност на М. Куманов, който е автор на 220 справочно-енциклопедични издания (212 приживзвени и 8 посмъртни; 2 Festschrift книги са публ. за него – *срв.*: *неговата биобиблиогр.*, публ. в *цит. изд.* – с. 1435–1486; 1487–1490), Енциклопедията „Православието в България“ е подготвена от своя

¹ Енциклопедика (с. 1–10; 1491–1800) / авт. Александра Куманова: „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ – ПБ (КИЕ) (с. 1–10; 11–1112; 1113–1416; 1417–1490) / авт. и науч. ред. Милен Куманов; библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова: Диптих по информ. моделиране на хипертекст: Кн. 1. Учебник по структуриране на енциклопедия / Николай Василев – дейксис, граф. и библиогр. ред. на изд. Никола Казански – дейксис и библиогр. ред. на изд. о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. на ПБ (КИЕ). рец. Стоян Денчев, Ирина Линден. София: За буквите – О писменехъ, 2023. 1800 с.: 778 ил. с разр. паг.; Куманов, Милен. Православието в България: Кратка историческа енциклопедия – ПБ (КИЕ): Диптих по информ. моделиране на хипертекст: Кн. 1. Учебник по структуриране на енциклопедия / авт. и науч. ред. Милен Куманов. библиогр. ред. и публ. Александра Куманова. Николай Василев – дейксис, граф. и библиогр. ред. Никола Казански – дейксис и библиогр. ред. о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. рец. Стоян Денчев, Ирина Линден. София: За буквите – О писменехъ, 2023, с. 1–10, 11–1112, 1113–1416, 1417–1490: 778 ил. с разр. паг.

Корица на „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“
на М. Куманов, репродукция на иконописен образ на св. Иван Рилски

автор в ръкопис на 3600 с. в компютърен набор и е планирана да види бял свят в 3 обемни тома в А3 формат (печатният еквивалент на 5 издателски тома в А4 формат). Напечатана в петит в *цит. изд.* – с допълнително разработения от страна на библиографските редактори справочен апарат към нея (*с. 1113–1416; 1417–1490*), тя заема *общо 1416 с. (с. 1–1416 на цит. изд.)*.

Тази *Енциклопедия* – чрез *цит. публ.* – е деветото посмъртно справочно-енциклопедично изд. на автора – негов 221 енциклопедичен труд.

Към *Енциклопедията „Православието в България“* М. Куманов върви през целия си живот. За това свидетелстват в частност такива факти – като неговите предходни справочно-енциклопедични издания, които му служат активно и неизменно в лабораторната работа по филигранното изграждане на станалото последно негово незавършено енциклопедично издание – публикуваната *Енциклопедия...*

Именно такъв е особено характерният случай с труда на М. Куманов *„Македония. Кратък исторически справочник“* (С., 1993), който му се налага да цитира на различни места в *Енциклопедията „Православието в България“* в обща сложност 61 пъти – и винаги – във всеки един от случаите – му е необходимо да посочва различни конкретни с. от справочника от 1993 г.

Интересно е и това, че дори в първите дни на октомври 2021 г. Милен Куманов се среща с художника на корицата на *Енциклопедията* – Кирил Нинов, и двамата – по идея на Милен Куманов – оформят визията на проектираното за печат издание (с. 11).

Внезапната смърт на М. Куманов – на 22.XI.2021 г. – прекъсва устрема на този мащабен, първи, единствен и изключително трудоемък (лат.: *opus arduus*) по своята комплексна предметна проблематика и широкомащабен философско-хуманитарен историко-културен подход проект, разделяйки автора на труда с върховния замисъл на живота му, който го владее постоянно: България да има справочно-енциклопедично издание по своя духовен ипостас – по Православието.

С мисълта – да се съхрани за обществото този ръкопис в печатна форма, а не само в оригинал – в Държавния архив (където се предава личният архив на учения от неговото семейство), а и да му се даде гласност в публичното пространство, предоставяйки го в печатна и електронна форма на издание и на университетите, и на библиотеките, и на архивите, и на музеите и галериите, – е инициативата на образувалия се в годините близък интелектуален кръг от филолози, библиографи, историци и историографи около Милен и Александра Куманови – библиографските редактори на цит. изд., като се пристъпи към публикацията на *Енциклопедията „Православието в България“*.

Самата тази работа – по един невероятен начин – естествено ни въвлече в сърцевината на ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА, и плодовете ѝ могат да бъдат видяни в разработения учебник *„Енциклопедика“* (с. 1–10; 1491–1800)...

Във вида, в който са в ръкописа на труда, в цит. изд. са публ. в петит излезлите изпод ръката на М. Куманов и цит. по-горе: издателска анотация – и на български, и на английски (с. 11–12), предговор (с. 13–22), Упътването за ползване на труда (с. 23–25); По-важните негови съкращения (с. 25–26), букви А–Я (с. 27–958) и Информационната ризома – Приложенията към цялата *Енциклопедия „Православието в България“* (с. 959–1112).

Съществено е да се знае, че в гецалтплана на труда са заложени от Милен Куманов множество препратки към бъдещи статии (ангелология, екзегеза, исагогика, херменевтика...), които – поради неразработеността на тези статии от своя автор към момента на наст. публ. – са редуцирани от издателския образ на труда тук, но е от изключително значение присъствието им в оригинала на ръкописа като препратки – рубрики (статии, които следва непременно да се разработят!!!).

Сама по себе си тази особеност на ръкописа на *Енциклопедията* свидетелства за патрологичната линия на знанието като посока – курс, който следва да бъде държан, според автора ѝ, от страна на бъдещите творци на справочно-информационната *Енциклопедика*.

Патрологичната линия, като посока на развитие на *Енциклопедията „Православието в България“*, се наблюдава и в това, че авторът ѝ фиксира в опуса си каталожната традиция на подредба на имената, възприета в българската библиотечно-библиографска практика – имената на духовните лица – като тези на светските – да се поднасят по тяхната фамилия, но в хода на своята работа – особено на

завършителния й стадий – той предприема курса на световната Енциклопедика за ориентация на масива към личните и духовни имена на представителите на клира.

Тази важна методологична стъпка на М. Куманов в „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ е причината всички справочно-енциклопедични допълнения, разработени от страна на библиографските редактори към *цит. публ.*, да бъдат ориентирани именно към *патрологичната световна линия* на знанието (с. 1113–1416).

Онтологичните собености на „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ могат в обобщен вид лапидарно да бъдат представени така:

1. Познавайки в детайли – като *историк, филолог, библиограф, историограф, архивист и текстолог*, тънкостите на справочно-информационния енциклопедичен жанр, М. Куманов пристъпва към „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ с мисълта – да е в услуга на обществото, съоръжавайки го *информационно с компактно енциклопедично справочно-информационно знание* по феномена на Православието в България.

2. Бидейки *христолобив по природа и възърковен християнин*, той добре осъзнава, че *патрологичната линия* на знанието в енциклопедично издание най-добре може да бъде *въплътена* от богословите, и се заема с *историко-културния контекст на Православието*, което представя не изолирано и капсулирано в себе си, а на *жизнената основа на неговата свързаност с целия историко-културен религиозен спектър на човечеството – и в страната, и по света*.

3. Явявайки се *всестранно хуманитарно, постоянно самообразоваща се личност*, ученият включва в свода на *Енциклопедията* не само директно – предметно – посветената на Православието *комплексна проблематика*, но и свързаната с целия свод от *религиозния нравствено-етичен планетарен план на съществуващите философски картини на човечеството, което е осъществено от позициите на религиозноконституираната същност на рационално действащ изследовател*.

Филантроп по натура, както и в останалите свои мащабни енциклопедични трудове – дело на цели научноизследователски центрове по света! – и в „Православието в България“ М. Куманов кани за свои съавтори *въвлечените от него в създаденото от самия него енциклопедично движение на България* представители на по-младата генерация от учени.

В разгърналото се под началото на М. Куманов истинско *национално енциклопедично движение* белите полета на *системното и кумулативно справочно-информационно когнитивно осигуряване на библиотеките, архивите и музеите – по методологичния възел: биографика, библиография, архивистика, история, историография* – движение, което той инициира, *въплъщава и обозначава чрез себе си (!)*, – *взимат участие библиотекари, архивисти, музейни работници, историци, учители, журналисти...* – все млади и ентузиазирани колеги, но и представители на всички поколения изследователи, вдъхновени от неговия самоотвержен апостолат на историческата справочно-енциклопедична нива...

Тук, в лабораторията на автора на *Енциклопедията „Православието в България“*,

са поканени от М. Куманов – като в енциклопедично мироздание – младите историци: доц. д-р Тодор Тодоров и д-р Десислава Костадинова.

В „Православието в България“, подобно на целия разработен от М. Куманов енциклопедичен свод от предходни 220 негови справочни издания, – той еднолично е авторът на гешталтплана на справочника, на кадастралната му структура – словника на статиите и тяхното съдържание и на *светая светих* – *показалците* – в хипертекста на създадената от него информационна ризома – Приложенията.

По всичко това ще познаете М. Куманов – ЧОВЕКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ и ЛИЧНОСТЕН КАТАЛИЗАТОР – ФИЛАНТРОП И ЗА ОБКРЪЖЕНИЕТО СИ, И ЗА ИСТОРИЧЕСКОТО ПОЗНАНИЕ, И ЗА НАЦИОНАЛНАТА ПАМЕТ.

Само Библиографският списък на цитираната литература (по букви А–Я (с. 27–958) и Информационната ризома – Приложенията към цялата Енциклопедия „Православието в България“ (с. 959–1112; 1113–1416) представляват респектиращ свод на цитираните от него многократно и винаги с различни конкретни страници 6275 ном. назв. (с. 1132–1340) на печатни и ръкописни документи, периодични и продължаващи, монографични, традиционни и виртуални издания на 18 езика (английски, български, гръцки, испански, италиански, латински, македонски, немски, полски, румънски, руски, сръбски, старобългарски – църковнославянски, сърбохърватски, украински, унгарски, френски, хърватски), преброени единствено при първото им посочване в *Енциклопедията* – вж: Списък на цит. и контекстовата лит. и прил. към него Именен показалец (с. 1341–1369), който съдържа 3025 записа, от които 2953 са на *персоналии* на кирилица, и 72 на латиница, които са свързани с общо 30 препратки, а Списъкът на прецизно подобрите илюстрации по тези букви е от 647 ном. назв. (с. 1379–1393; 1394–1404).

Количеството на изображенията, включени в ръкописа на *Енциклопедията* „Православието в България“ от нейния автор в оригиналния ръкопис, е над 1000 назв. Голяма част от този визуализиращ материал (предимно фотографски) е лично дело на М. Куманов.

Някои от документалните изобразителни кадри (в ръкописа – стари фотопортрети, факсимилета от страници на документи и пр.) са – за съжаление – в неудовлетворително за публикация качество, поради което в *цит. изд.* са включени посочените *по-горе* 647 изображения (като и сред тях се срещат случаи на спасени образи с цената на много усилия от страна на екипа на публикацията).

Разпръснати по многообразни книгохранилища и каталози в страната и в чужбина – и в традиционен, и в *е-вид*, – библиографските сведения, посочени от М. Куманов за Православието, за първи път са съсредочени от него в *един общ* справочно-библиографски-историографски енциклопедичен източник.

Този уникален вторично-документален ресурс е сегментиран от автора на *Енциклопедията* чрез посочените от него вторично-документални рудименти към системологично фрагментирани в хипертекста на опуса по буквения му

корпус (с. 27–958; 959–1112) в общо² 91 656 информационни реалии: 90 събития и явления; 2434 топоси; 4879 лица; 793 понятия; 136 издания, свързани в когнитивно единство чрез 857 препратки (вж: VII. II. Синоптична карта на публикацииите в *Енциклопедията* по страници: с. 1117–1126).

В АЗБУЧЕН ред са представени 9453 статии, от които същинските са 8596, а препратките – 857, разпределени по букви: А – 173 / 41; Б – 246 / 31; В – 166 / 47; Г – 130 / 45; Д – 151 / 61; Е – 160 / 11; Ж – 181 / 3; З – 286 / 11; И – 164 / 29; Й – 337 / 21; К – 789 / 70; Л – 117 / 14; М – 594 / 54; Н – 403 / 33; О – 107 / 10; П – 1087 / 105; Р – 273 / 28; С – 2112 / 140; Т – 353 / 21; У – 111 / 4; Ф – 98 / 10; Х – 213 / 14; Ц – 135 / 12; Ч – 107 / 20; Ш – 32 / 13; Щ – 8 / 2; Ю – 14 / 3; Я – 49 / 4.

В СИСТЕМАТИЧНО единство е даден гещалтпланът на *Енциклопедията* – Приложенията (с. 959–1116) на 9216 информационни реалии.

Само броят на отразените в *Енциклопедията* периодични и продължаващи издания – религиозен печат и кореспондиращи му издания е 222 ном. назв.: № 5913–6134 от *библиографската база* на изданието (с. 1333–1337). Отразените в редните думи на статийния корпус на изданието – с. 27–958, периодични издания са 49 ном. назв.: № 6135–6183; включените *вътре* в текстовете на статиите – с. 27–958, периодични издания са 94 ном. назв.: № 6184–6275 – пак там (с. 1338–1340).

Самото кумулиране на представяната в това издание обща библиографска база на *Енциклопедията* (с. 1–1490), разгърна пред погледа на целия екип по публ. необозримото търсаческо и откривателско *холистично* intentio на автора на *труда*, което буди във всекиго от нас по особен начин и възхищение, и удивление, но и чувство за досег до ДУХА НА ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА на М. Куманов (вж: бел. на с. 1132–1135 към. цит. библиографска база от общо 6275 ном. назв.: с. 1132–1340).

Енциклопедист – ерудит от най-висока класа, М. Куманов – като ученик на последния български енциклопедист на XX в. – проф. Тодор Боров (30.I.1901–27.V.1993), а чрез него – и като пряк продължител чрез *библиографската енциклопедика* по *българика* на акад. Никола Михов (6.III.1877–5.IV.1962), – става не само последовател и приемник, но и продължител на енциклопедичното когнитивно библиографско и историографско дело на тези учени библиографи, ерудити и филантропи, за което в най-висша степен свидетелства *Енциклопедията „Православието в България“*.

...Прелисвайки архива на създателя и ръководителя на безсмъртния и с вечна

² *Е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“):* Православието в България: Кратка историческа енциклопедия: Незавършен тр.: Фрагм.: А–Б (с. 613–742) <...: В–Я> / авт., науч. ред. с. 595–896), анот. на бълг. (с. 597) и англ. (с. 598), предг. (с. 599–608), упътване (с. 609–611), съкр. (с. 611–612), прил. [пълнотекст. справочно-информ. база на първоизточника – гещалтплан и кадастър на тр.: взаимнопрепокриващи се разрези – информационна ризома] (с. 743–896) Милен Куманов. худ. на кор. по идея на Милен Куманов (с. 597) Кирил Нинов. под общ. ред. на о. Стефан Пашов. библиогр. ред. Александра Куманова и др. (с. 937–940). – В: *Licht, mehr Licht!* В памет на проф. Милен Куманов: Юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения. София, 2022, с. 595–938: със 181 ил.

слава Български библиографски институт (ББИ, 1941–1963) – проф. Тодор Боров³, наблюдаваме личния план за дейността в ББИ през 1951 г. на библиографа – историк на библиографията, полиглот и преводач д-р Николай Н. Николаев (22.IX.1912–19.VI.1975) (а.е. 2539, л. 36).

От документа разбираме за подготовката в ББИ на БЪЛГАРСКИ БИОБИБЛИОГРАФСКИ РЕЧНИК.

Фундиран от знаменитата Картотека на ББИ, Българският биобиблиографски–биографичен–биографски речник следвало да включва и митрополитите на Българската православна църква (!!!)...

От а.е. 2561, л. 1–4 „Тренков, Хр., Вместо програмна статия / На *библиографска вахта*: Месечен бюлетин – писмо до Н. В. Михов, год. 1, бр. 1 от 29 ян. 1955 (София)“ узнаваме, че – като резултат от „размразяването“ на десталинизацията се появява нещо нечувано дотогава, а именно – по думите на д-р Христо Тренков (3.VIII.1912–26.X.1971):

„Уважаеми и скъпи мой д-р Михов. Този бюлетин ще се издава в тираж три екземпляра. Единият ще ви гони и намира, гдето и да сте, вторият ще давам на нашия директор проф. Т. Боров, на който нищо библиографско не му е чуждо, а третият ще остава в архива на ББИ“...

Научаваме също, че акад. Н. В. Михов е постоянен член на Научния съвет на ББИ, но не присъства на заседанията...

Разбираме също, че проф. Т. Боров работи върху *теоретичната основа* на бъдещия БЪЛГАРСКИ БИОГРАФСКИ РЕЧНИК – *основата на основите* за развитието на ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА.

Но самото това начинание НИКОГА не се осъществява поради закриването на ББИ...

Такъв базов енциклопедичен справочник не се е появил и до ден днешен...

Но необходимостта от него е като тази на крайъгълния камък за построяването на духовно-интелектуалния храм на културното настояще и културната вечност на България.

Единствено в създадената служба „Българска енциклопедия“ на Българската академия на науките под грифа *редактор-библиограф*, срещу който виждаме името на д-р Николай Н. Николаев, ще се появят „*Кратка българска енциклопедия*“ (В 5 т. – София, 1963–1959)⁴, „*Българска енциклопедия А–Я*“ (В 1 т. – София, 1974)⁵.

³ **Опис** № 1 на документите от фонд 849, фондообразувател Тодор Боров (Тодор Цветанов Тодоров) на Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий. състав. Камелия **Божилова** и др. науч. ред. Милкана **Бошнакова**, Руслан **Иванов**. София: Нац. библ. Св. св. Кирил и Методий, 2019. 457 с. [онлайн]. [прегледан 19.01.2024]. nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2019/01/T.Боров-23.01.pdf

⁴ **Кратка българска енциклопедия**: В 5 т. София: БАН, 1963–1969.

Т. 1: А–Гера. – 1963, 636 с. Т. 2: Гера–Квал. – 1964, 656 с. Т. 3: Квант–опере. – 1966. – 668 с. Т. 4: Опере–Строи. – 1967, 660 с. Т. 5: Строй–ЯЯ. – 1969, 588 с.

⁵ **Българска енциклопедия А–Я**. ред.-библиогр. Николай **Николаев**. София: БАН, 1974. 976 с.

Кратката историческа енциклопедия на М. Куманов „Православието в България“ подема и свързва енциклопедичните библиографски и биографски речникови архитектури, възникващи като крещяща когнитивна потребност и за възпитаването на нравствено-етичен климат в обществото, и за съотнасянето на познанието в менталните представи от времето на ББИ с тези на нашето съвремие на глобалната планетарна информатизация.

Ставайки първата и единствената, вплътена в информационната реалност на *цит. изд.*, справочна – хипертекстова – енциклопедична биографска и библиографска информационно-търсеща система по широкия спектър на свързаните с Православието процеси и явления на обществения и духовния живот – като феномен и на ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА, и на БУЛГАРИКА едновременно, *„Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“* на М. Куманов е еманация на възжеланията на няколко поколения библиографи – ерудити от най-висока класа: акад. Никола Михов – проф. Тодор Боров – д-р Николай Н. Николаев – проф. Милен Куманов.

В строго азбучната подредба на материала в *Енциклопедията „Православието в България“*, владеейки в съвършенство принципите на световната универсална библиотечна–каталожна–библиография, структурирани от III в. пр.Хр. (Калимах Александрийски – Калимах от Кирена / Callimachus, 310–240 г. пр.Хр./), М. Куманов възприема гъвкава методология – допълнително по конотации и контаминации семантично структурира отделни части от статийния корпус на хипертекста на труда, с което обозначава чрез прецизна система от препратки метода: НЕ Е ДОСТАТЪЧНО ДА СЕ СЪБЛЮДАВА ЕДИНСТВЕНО БУКВАТА НА ПОДРЕДБАТА НА МАТЕРИАЛА; НЕОБХОДИМО Е ДА СЕ СЛЕДВА ДУХЪТ ПРИ СПРАВОЧНО-ИНФОРМАЦИОННОТО КОГНИТИВНО МОДЕЛИРАНЕ...

Така, например:

- съобразно базовия материал и историографската традиция, битуваша в отразението ѝ в научната литература, – на места се срещат: Аврам / Авраам; Йоан / Иоан...; *равноапостолна* (св. Мария Магдалина) / *равноапостол* (св. княгиня Олга)...

- традициите на влезлите в българската научно-информационна практика понятия и термини през езиковите модели на различни национални култури са интегрирани в пълна степен – отчетени са в частност компаративистично едновременно и проникналите, напр. – от гръцки (апсида), и влезлите в езика ни от латински през френски (абсида);

- в различни сегменти на труда са представени контекстово и максимално уважително – *равнопоставено*: или с големи, или с малки букви – не само Православието като лик на Християнството – редом с другите конфесионални негови детерминанти, – но и с останалите монотеистични универсални религии (Зороастризм, Будизъм и Ислям) (вж: VII.III. Синоптична таблица със схема на философско-религиозните картини, фиксирани в *Енциклопедията*: с. 1127–1131);

- фокусирано е по един неповторим начин в творческата лаборатория на историка – хуманист преплитането на Авраамовите религии – Юдаизъм, Христи-

яносто, Ислям (чрез съотнасяне на факти, образи, интелектуални интерпретации, текстове – по всеки конкретен повод...) – *вж: цит. VII.III. Синоптична таблица ... (с. 1127–1131);*

- важно е да се знае, че авторът на *„Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“* – М. Куманов оставя в ръкопис – паралелно с наст. *Енциклопедия* и също в незавършен вид – още две справочно-енциклопедични книги: „Юдаизъм“ и „Ислям“ (с. 1127)...

Впечатляващи са библиометричните параметри на *Енциклопедията*.

За семиологично ядро на библиометрията на *изд.* е взета създадената от М. Куманов панорама на гещалтплана на *Енциклопедията* (и разработения ключ към нея) – Приложенията (с. 959–1117), където са наблюдаеми с прост поглед приведените от него в системно многовекторно единство общо 9216 информационни реалии (*вж: Ключ към Приложенията: с. 1113–1117*).

Заслугата за прецизната и детайлна библиометрия на справочника *„Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“* принадлежи на експерта от Националния статистически институт на България – възпитаник на Университета по библиотекознание и информационни технологии, Любов Йовинска – дипломант на проф. А. Куманова по специалност „Библиотекознание и библиография“.

2. Гносеология

Представеното тук лапидарно изложение на концептуално-интелектуалните особености на *„Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“* на Милен Куманов ни дава основание да обозначим *чрез наст. публ.* две знаниеви стъпки, посочващи АПОСТОЛАТА на *Енциклопедията*:

1. Посвещаваме този труд на знаменателните през 2023 г. 1990-годишнина от *Разпятието и Възкресението на Исус Христос* и 1710-годишнината от *Медиоланския (Миланския) едикт от 313 г. на римския император Константин I Велики*, с който християнството се провъзгласява за равнопоставено на другите религии. Константин е почитан като светец и равноапостол от Православната църква.

2. Залагаме *чрез Енциклопедията „Православието в България“* основите на е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“).

Наст. изд. стъпва върху предварителната публикация на:

а) букви А–Б от *този труд* (с. 27–958);

б) *неговия* гещалтплан – Приложенията на М. Куманов (с. 959–1112);

в) справочно-информационната атрибутика на цялата *Енциклопедия* – букви А–Я – неговите Приложения, направена през 2022 г. във *Festschrift изд.*⁶

Базираната от Енциклопедията „Православието в България“ е-библиотека

⁶ *Вж Е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“): Православието в България: Кратка историческа енциклопедия: Незавършен тр. – В: Licht, mehr Licht! В памет на проф. Милен Куманов: Юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения. София, 2022, с. 595–938: със 181 ил.; Licht, mehr Licht! В памет на професор Милен Куманов: Юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения..., с. 595–938: със 181 ил.*

„ORTHODOXY“ (с. 1–10; 11–1490) е 29-ата е-библиотека на Студентското научно общество (СНО) при УниБИТ и неговия Научноизследователски център за стимулиране на студентската академична активност (НИЦССАА)⁷.

Визуализираща емблематизация на „Енциклопедика“ на А. Куманова, репродукция на иконописен образ на св. Архангел Гавриил

Тази е-библиотека ни вдъхновява да надградим свода от е-ресурси на СНО и НИЦССАА при УниБИТ с е-библиотеки „ENCYCLOPAEDICA“ (1–10; 1491–1800)⁸ и „BULGARICA“⁹ – кн. 1–2 на диптих от издания на учебна литература по информационно моделиране на хипертекст¹⁰.

В кадастралното дърво на е-библиотеките на СНО и НИЦССАА при УниБИТ към 2023 г. се наблюдават 31 ресурса (вж: на с. 1416 Сх. на е-библиотеките на СНО)¹¹.

⁷ **ORTHODOXY** (: Е-библиотека по **Православието**). състав. и публ. А. Куманова и Н. Василев. науч. и библиогр. ред. А. Куманова и Н. Казански. ез. ред. Н. Василев. техн. ред. В. Велев. рец. И. Гарванов. [онлайн]. [прегледан 23.11.2023]. <https://sno.unibit.bg/e-lib.html>

⁸ *Вж Енциклопедика* (с. 1–10; 1491–1800). авт. Александра Куманова: Православието в България: Кратка историческа енциклопедия – ПБ (КИЕ)...

⁹ Куманова, Александра. Булгарика: Академик Никола Михов – Духът на булгарика: Диптих по информационно моделиране на хипертекст: Книга 2. Учебник по структуриране на булгарика. А. Куманова (авт., предг., биобиблиогр., науч. ред.), Н. Казански (авт., предг., терминолог., науч. ред.); дейкис, науч. ред. Н. Василев; библиогр. ред.: Д. Ралева, М. Максимова; рец.: Ст. Денчев, И. Линден. – София: За буквите – О писменехъ, 2023. 256 с.: с 16 ил., 62 факсим. (Факлоносци; XXXIV)

¹⁰ *Вж Енциклопедика...*; Куманова, Александра. Булгарика: Академик Никола Михов...

¹¹ *Е-библиотеки* на Студентското научно общество при УниБИТ: 1. **ANTHOLOGICA** (:

Корица на „Булгарика: Академик Никола Михов“ на А. Куманова и Н. Казански, фотопортрет на Н. Михов

Е-библиотека по българската изящна словесност). 2. *ARYANICA* (: Е-библиотека по култа към светлината); 3. *AUTOBIOBIBLOGRAPHICA* (: Е-библиотека по вторично-документалните персоналии: проф. А. Куманова). 4. *BALANICA* (: Е-библиотека по личността и делото на акад. Александър Теодоров-Балан). 5. *BULGARICA* (: Е-библиотека по личността и делото на акад. Никола Михов). 6. *CIVILIANA* (: Е-библиотека по гражданското кредо на твореца: проф. М. Куманов). 7. *CLIO* (: Е-библиотека по Съединението на Източна Румелия с Княжество България и Сръбско-българската война 1885 г.). 8. *COMMENTATORICA* (: Е-библиотека по анотациите, рецензиите, рефератите, отзывите, коментарите на библиографираната от студентите на УниБИТ научна продукция). 9. *CHEKHOVIANA* (: Е-библиотека по личността и делото на Антон Павлович Чехов). 10. *DECAMERONICA* (: Е-библиотека по личността и делото на Джовани Бокачо – проблеми на пандемииите). 11. *ESCOVIANA* (: Е-библиотека по биобиблиографията на У. Еко). 12. *ENCYCLOPAEDICA* (: Е-библиотека по енциклопедиите на планетата. 13. *ERUDITICA* (: Е-библиотека по е-ресурсите на Студенското научно общество при УниБИТ – гещалтплан). 14. *ETYMOLOGICA* (: Е-библиотека по терминологията по библиотечно-информационна дейност). 15. *EVRISTIANA* (: Е-библиотека по откритията на човечеството). 16. *GLORICA* (: Е-библиотека по апологията на знанието). 17. *GRATULATORICA* (: Е-библиотека по апологията на знанието и на Университета по библиотекознание и информационни технологии). 18. *HOFFMANNIANA* (: Е-библиотека по Ернст Теодор Амадей Хофман). 19. *HUMANITARIANA* (: Е-библиотека по концепциите за човека). 20. *LEVSKI*

Визуализираща емблематизация – схема на е-библиотеките на СНО при УниБИТ, репродукция на платното на Борис Георгиев „Странстващият пастир“

За върховата експертиза на полилингвистичното равнище на 22 езика (ан-

(: Е-библиотека по личността и делото на Васил Левски). 21. *NESTINARIANA* (: Е-библиотека по култа към светлината, пресемантизиран в нестинарския реликт). 22. *ORTHODOXY* (: Е-библиотека по Православието). 23. *PAISIADA* (: Е-библиотека по декодиране на „История славяноболгарская ...“ на *Св. о. Паисий Хилендарски*). 24. *PATRIARCHICA* (: Е-библиотека по декодиране на житията на *Св. Патриарх Евтимий Търновски*). 25. *PEDAGOGIA* (: Е-библиотека по педагогическата работа с глухонемите деца). 26. *PSYCHOLOGICA* (: Е-библиотека по концепциите за психологията на човека). 27. *PUSHKINIANA* (: Е-библиотека по личността и делото на *Александър Сергеевич Пушкин*). 28. *RAKOVSKI* (: Е-библиотека по личността и делото на *Георги С. Раковски*). 29. *UNIVERSALICA* (: Е-библиотека по световна универсална библиография). 30. *VISUALICA* (: Е-библиотека по емблематизацията на томове I–XVIII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. I–XXXII на сер. „Факлоносци“). 31. *ZLATARICA* (: Е-библиотека по личността и делото на проф. *Васил Златарски* – библиографиране и историографиране на ез. на ориг. на публ. в неговото творчество и в литературата за него по: дипл. тр. на М. Куманов: Професор Васил Златарски като историк на Първата българска държава. – София, 1965) / състав. и публ. А. Куманова и Н. Василев. науч. и библиогр. ред. А. Куманова и Н. Казански. ез. ред. Н. Василев. техн. ред. В. Велев. науч. консулт. М. Куманов. рец. И. Гарванов. [онлайн]. [прегледан 23.11.2023]. <https://sno.unibit.bg/e-lib.html>

грийски, български, гръцки, испански, италиански, китайски, латински, македонски, немски, полски, румънски, руски, сръбски, старобългарски – църковнославянски, старогръцки, сърбохърватски, украински, унгарски, фарси, френски, хинди, хърватски) на информационно моделиране на е-библиотеки „ORTHODOXY“ и „ENCYCLOPAEDICA“ (вж: с. 1408 и 1527), както и на 45 езика за пр. е-библиотеки на СНО и НИЦССАА при УниБИТ, отразени в *цит.* изд. (вж: с. 1475–1476), – общо на 50 езика, са от изключително значение лингвистичните консултации и по *това* издание, системно провеждани с Лариса Найдич – професор *емеритус* на Еврейския университет в Йерусалим – ст.н.с. в Катедрата по езикознание, д.ф.н. – сравнителна лингвистика: германски езици, полиглот; автор на книги и множество статии по лингвистика, поетика и теория на превода) – Prof. DSci Larissa Naiditch (Professor emeritus at the Hebrew University of Jerusalem – Senior research associate in Department of linguistics, DSci in philology – comparative linguistics: German languages, polyglot; author of books and many studies in linguistics, poethics and theory of translation).

*Цит. тук на с. 1413 предварителна публ. от 2022 г.*¹² е снабдена с ключови думи:

Визуализираща емблематизация на е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“), репродукция на иконописен образ на Пресвета Богородица Умиление

- *последно незавършено енциклопедично изследване* на Милен Куманов – е-биб-

¹² Вж **Е-библиотека** „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“): Православието в България: Кратка историческа енциклопедия: Незавършен тр...

лиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“): *Православието в България: Кратка историческа енциклопедия* / автор, научна редакция, анотация, предговор, упътване, по-важни съкращения Милен Куманов – публикация, посветена на знаменателните през 2023 г. 1990-годишнина от Разпятието и Възкресението на Исус Христос в 33 г. и 1710-годишнина от Медиоланския (Миланския) едикт от 313 г. на римския император Константин I Велики (последно незавършено енциклопедично изследване на Милен Куманов);

- последное незаконченное энциклопедическое исследование Милена Куманова – e-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“): *Православие в Болгарии: Краткая историческая энциклопедия* / Автор, научная редакция, аннотация, предисловие, инструкция, наиболее важные сокращения Милена Куманова – публикация, посвященная знаменательным датам в 2023 г. 1990-летию распятия и Воскресения Иисуса Христа в 33 г. и 1710-летию Медиоланского (Миланского) эдикта 313 г. римского императора Константина I Великого, которым христианство провозглашается религией, равноправной с другими религиями: Константин почитается Православной церковью как святой и равноапостольный (последнее незаконченное энциклопедическое исследование Милена Куманова);

- last incomplete encyclopaedic study of Milen Kumanov – e-library ORTHODOXY: *Orthodoxy in Bulgaria: Short historical encyclopedia* / author, scientific edition, annotation, foreword, guide, abbreviations Milen Kumanov – publication, dedicated to the emblematic in 2023 1990 years of the crucifix and Resurrection of Jesus Christ in 33 and 1710 anniversary of the Edict of Milan in 313 of the Western Roman Emperor Constantine I which gave Christianity legal status: Constantine is venerated as saint and equal to the Apostles by the Orthodox Church (last incomplete encyclopaedic study of Milen Kumanov).

Последното 221-во по ред справочно-енциклопедично издание на проф. Милен Куманов „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ (София, 2023) е привлечено като модел по структуриране на енциклопедичен хипертекст, което съдейства да се изложат и развият теоретично основите на енциклопедиката като когнитивна справочно-информационна картина на универсалното енциклопедично движение на планетата в системологичното полифонично единство и многообразие на 84 енциклопедии в общо 1523 типографски единици на различни издания, които са написани на 16 езика – вж: учебника „Енциклопедика“¹³.

¹³ **Куманов**, Милен. *Православието в България: Кратка историческа енциклопедия* – ПБ (КИЕ): Диптих по информ. моделиране на хипертекст: Кн. 1. Учебник по структуриране на енциклопедия / авт. и науч. ред. Милен **Куманов**. библиогр. ред. и публикация Александра **Куманова**. Николай **Василев** – дейксис, граф. и библиогр. ред. Никола **Казански** – дейксис и библиогр. ред. о. Стефан **Пашов** – обща ред. на публ. рец.: Стоян **Денчев**, Ирина **Линден**. – София: За буквите – О писменехъ, 2023. – с. 1–10; 11–1112; 1113–1416; 1417–1490: със 778 ил. с разр. паг. (Факлоносци; XXXIII)

Библиогр.: 7662 назв. в три систематиз. списъка на лит. (1. Енциклопедика: 1098 /1054 ном. и 44 неном./ 2. ПБ (КИЕ): 6275 ном. 3. М. К. Биобиблиогр.: 289) библиогр. записа общо на 50 ез.

Двете книги („Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ и „Енциклопедика“) са публикувани в едно издание – като част от диптих по информационно моделиране на хипертекст: Кн. 1. Учебник по структуриране на *енциклопедия*)¹⁴.

Другата книга от посочения диптих по информационно моделиране на хипертекст е изданието „Булгарика: Академик Никола Михов“: Кн. 2. Учебник по структуриране на *булгарика*¹⁵.

Трикнижието (1. „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ на М. Куманов; 2. „Енциклопедика“ на А. Куманова; 3. „Булгарика: Академик Никола Михов“ на А. Куманова и Н. Казански) от издания, публикувани в два типографски корпуса – XXXIII (кн. 1. и кн. 2.) и XXXIV (кн. 3.), са поредни номера на серия „Факлоносци“ на Академичното издателство на УниБИТ „За буквите – О писменехъ“.

Представената хипертекстова енциклопедична продукция, с ръководител проф. д.п.н. Александра Куманова е реализирана в рамките на проект „Световни топоси на информатизацията в България: Енциклопедика – Булгарика (Генериране на справочно-библиографски образователни информационни ресурси на Научноизследователския център за стимулиране на студентската академична активност при Университета по библиотекознание и информационни технологии)“ – по Договор № НИП-2023-01 от 16.02.2023 г., съгласно Наредбата за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художественотворческа дейност на МОН.

* Публикацията е предварителна и ресурсът – под загл.: Бележка със схема на библиографските редактори на публикацията (OPUS ARDUUS) – е предназначен за изд.: **Енциклопедика** и **Куманов**, Милен. Православието в България: Кратка историческа енциклопедия – ПБ (КИЕ): Диптих по информ. моделиране на хипертекст: Кн. 1. Учебник по структуриране на *енциклопедия*.

(азерб., англ., араб., арм., асир., беларус., бълг., виетн., глагол., гр., дат., иврит, идиш, исп., ит., казах., кирил., кит., кор., лат., луж., мак., нем., норв., пехл., пол., порт., рум., рус., санск., словаш., словен., ср., старобълг. – църковнослав., старогр., старослав., сърбохърв., тайски (тайланд.), тохарски, тур., удмурт., укр., унг., фарси, фр., хинди, хърв., чешки, швед., яп.).

¹⁴ Вж **Куманов**, Милен. Православието в България: Кратка историческа енциклопедия – ПБ (КИЕ): Диптих по информ. моделиране на хипертекст: Кн. 1...

¹⁵ Вж **Куманова**, Александра. Булгарика: Академик Никола Михов – Духът на *булгарика*: Диптих по информационно моделиране на хипертекст: Кн. 2...

Изд. е в чест на 70-год. от възстановяването на Българската патриаршия и 145-год. от рожд. на акад. Н. Михов; Посв. на проф. М. Куманов.

Интересен документ от архива на Леополд Косилков в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

ИВЕТА РАШЕВА

An interesting document from the archive of Leopold Kosilkov in the “St. St. Cyril and Methodius” National Library

Iveta Rasheva

Summary

In this article, attention is paid to a letter from Balan to L. Kosilkov, which is found in Kosilkov's small but interesting archive. Kosilkov is a worthy Bulgarian who cares for the preservation of the Bulgarian language, even with Latin writing, and thus helps the Banat Bulgarians to preserve their national feeling.

Key-words: letter, archive, Kosilkov, Bulgarian language, Banat Bulgarians.

Леополд Косилков е роден през 1850 г. във Винга и умира във Винга през 1940 г. Работи като учител в местното училище, където с помощта на Дружеството на учителите от същото училище се нагърбва да санкционира писменост на банатски български литературен език – за нуждите на обучението по български език. През 1881 г. във Винганското училище има 525 ученици: 430 българи, 65 германци, 25 румънци и 5 унгарци. Въпреки това преподаването на унгарския език е на първо място. Но, благодарение на Косилков, се издават първите учебници по български език, основани на банатския диалект, а след това различни книги, брошури, вестници, годишни календари. От януари 1881 г. до април 1887 г. Косилков издава и вестник „Винганска народна нувала“.

Според Х. Динчев¹ той публикува учебници като „Пучелницата“ – буквар за начинаещи (1880, 1889), „Вежбаницата“ – буквар за напреднали (1881, 1889) и „Читанката“ (1881); публикува още „История на маджарската държава“ (1891). Отпечатва полезни за банатските българи книжки: „Най-потребното знание за новата метрическа система“, „Голям катехизис за учениците“, „Спомен от Париж“, „Българските права и длъжности“, „За свилениите буби“, „За здравето на човека“, „Помен за затемелването на вингаската нова църква“, „Упътване как да си нареди времето земеделеца“. Основател и издател е и на важни

¹ Вж. повече у Динчев, Х. Делото на Леополд Косилков. – В: Нация и политика, 1940, № 2–3.

периодични издания – „Български дневник или календар“ (1877–1893), който има голям успех сред банатските българи. Публикува трудове по история на Унгария, по география на Арадския край; превежда около 70 стихотворения на Шандор Петьофи (1823–1849), написва „История на банатските българи“ (1937). Успява да създаде дори триезичен речник – на немски, унгарски и български език. Забележителен факт е, че усилията му са оценени по време на световното изложение за педагогическа литература в Париж през 1889 г. Там Косилков получава сребърен медал за създадения от него буквар, както и за книгите, подпомагащи земеделската дейност. Ето защо е наречен от банатските българи „нашият отец Паисий“.

В Националната библиотека в Будапеща се намира „Фонд Косилков“, който отразява цялата дейност на Косилкови – баща и син. В Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ също има архив на Леополд Косилков. Той не е богат по обем, съдържа повече лични писма, но от тях би могло да се извлече интересна информация.

Такова писмо в архива е например писмото на Александър Теодоров-Балан до Леополд Косилков от Букурещ, с дата 25.VII.1906 г. (НБКМ–БИА, ф. 579, а.е. 3). Най-общо казано, установявам след прочит на съдържанието му, че Балан уведомява Косилков, че в София, на 25 ноември по ст.ст., ще се празнува 100-годишнината от българската „нова“ книга (за такава се приема „Неделникът“ на Софроний Врачански от 1806 г.). Дотогава той трябва да направи опис на всички български книги от 1806 до 1905 г. и работи върху него вече месеци: „В моя книгопис трябва да влязат книгите, писани и от българи в южномаджарско“. Балан е правил списък на такива книги през 1899 г., когато е бил във Винга, но този списък вече е остарял. По принцип е имал намерение да пътува отново до Винга, но се е забавил в Букурещ и трябвало да се връща за изпитите в Софийския университет. Моли Л. Косилков да му изпрати спешно списък, за да може да го включи в изданието и уточнява, че ако отговорът закъснее, ще то добави в добавките към книгата. Дава му обяснения как да го оформи: номер, цялото заглавие на книгата, място на отпечатване, размери, брой страници и цена. Споменава, че Милетич е правил такъв списък, но доста назад в годините: „Ще свършите една добра работа за българската книга, като покажете, че през тях 100 години, откогато се печатат книги на български език, винганските и други банатски българи са се хубаво потрудили да опазят своя майчин език и книга, и слово“ – така завършва молбата си Балан. Самото писмо е на български език на латиница – предполагам в знак на уважение към Л. Косилков.

Чернова на отговор или списък, изготвен от Леополд Косилков, в архива на НБКМ липсва. Бях заинтригувана дали той все пак е предоставил последния на Балан. От изпращането на писмото от Букурещ до Косилков във Винга до датата на празнуването има само пет месеца. Балан представя „книгописа“ си пред Българското книжовно дружество още през октомври – т.е. 3–4 месеца

по-късно (това разбираме от предговора към изданието² от 1909 г.). Прави впечатление (поне лично за мен неприятно) поместената бележка от името на гореспоменатото дружество на с. 2 на изданието, неодобряващо „оправките“ и оставящо отговорността за тях лично на Балан, но това е друга тема.

Ще се върна към разсъждението си дали от края на юни до октомври Балан е получил отговор от Косилков.

Пълен по-нов списък³ на банатските книги (изключвам всички останали издания като учебници, вестници и т.н.) от онова време е изготвен в България от Красимира Хаджиева в рамките на проекта „Гутенберговата революция и българите“ през 2018 г.

Помествам го тук:

Красимира Хаджиева, Банатски книги:

1. **Берец** (Имре) / Узун (Петър) 1851: *Manachja kathekismus za katholicsanske paulichane* / Pisalj Imre Berecz, misnik; Dalj stampati Peter Uzun, breshchenski birov. Temisvar: Josu Beichel, 1851.

2. **Велчов** (Лука) 1896: *Manen madžarsci-bâlgarsci rêčnić zarad bâlgarsci nârudni škulsći školâre*. Sabral Velčov Luka, naučnić, 1896.

3. **Глас** (Франк) 1872: *Vazdiganj na Duha kantu Boga: Iz razlici knjigi na idno sastavinu i za duhovna koris na balgarscia narud izdadinu: Pesmenu i molitvenu knjice na balgarscia jezik ubarnatu pu Franka Glasz, ucitelj u Vinga, di balgare stanuvat u gudinata 1870*. U Timisvar: Stampanu na negva trosak Ernest Steger, 1872. – В: **Глас** (Франк) / Косилков (Иван) 1887: *Vazdiganji na duha kântu Boga: Iz različini knjigi za duhovna koris na bâlgarscîja nârud u idno sastâvinu Pêsmenu i mulitvenu knjče*. U bâlgarscîja jâzić ubârnatu pu pukojn. Fránka Glasz sas Iván Kossilkov, učitelj u Vinga, i to u gudinata 1870, â na drugjija pać izdadinu ud Leopold Kossilkov, kaćetu samsebin pusâdnić. U Timišvar, 1887.

4. **Глас** (Франк) 1891: *Čarkovnu pèsmenu knjče ud pukojnija Franka Glas*. U Timišvar, 1891. [Изд. Антон Доброслав].

5. **Косилков** (Леополд) 1872 (а): **Kossilkov**, Leopold. *Katakizmus ali Nauka ud katolicanskata vera: Za II i III razred na narudni skuli* / [Прев. Леополд **Косилков**]. U Arad: Stampisanu vaz Leopold Rethy, 1872. – В: **Косилков** (Леополд) 1872 (б): **Kossilkov**, Leopold. *Manacia katekizmus ali Katulicanscia nauk : Za I razred* / [Прев. Леополд Косилков]. U Arad, 1872. **Родер** (Алоиз) 1872: **Roder**, Alojz. *Bibelgeschichte*. Arad, 1872.

6. **Йегер** (Иван) и Петров (Никола) 1881: *Duhovni glâs, âli mulitvi kâsi, detu sutrina i večar pud sv. misa, napreć i sled ispuved i pričes i u sêku vrême možat da se molat, sa izdadini za bogoljubnite krastjâne Palučêne*. Sled Andrija Klobučar sas novi mulitvi i pesmi izdadinu drugu dumêstinu izdavanji ud Iván Jäger, misnić, i Nikola Petrov. U Sigjidin, 1887. **Косилков** (Иван) и Глас (Франк) 1887: *Manačia Katekizmus, ali katuličânsčia nauk*.

² **Теодоров-Балан**, А. Български книгопис за сто години 1806–1905: Материали. София: Бълг. книж. д-во от фонд Напредък, 1909 (София: Държ. печ.), с. 9.

³ Вж <http://gutenberg.swu.bg/media/1035/banatskaknizhnina.pdf>

Trećutu izdávánji. U Timišvar, 1887. [Изд. Л. Косилков].

8. **Косилков** (Иван) и Глас (Франк) 1890 (а): Biblična Dugáždina ud starija i novija zákon. Za bâlgarsčite narudni škuli u Madžarskata daržavina“. U Timišvar, 1890. – Trećutu izdavanji. [Изд. Л. Косилков]

9. **Косилков** (Иван) и Глас (Франк) 1890 (б): Gulêm Katekizmus, ali nauk ud katoličanskata vêra. U Temišvar, 1890. – Trećutu izdavanji. [Изд. Л. Косилков].

10. **Косилков** (Иван) и Глас (Франк) 1891: Manačec Katekizmus âli katuličânsći nauk. Timišvar, [1891]. [Изд. Л. Косилков].

11. **Косилков** (Леополд) 1881: Nauka na madžarsčija jazić u nárudnite škuli u Madžarsku sas bâlgarsći učen jazić. Pomušna kniga za u rakata na bâlgarsći naučnić za škularete i náruda, ubârnata ud Leop. Kossilkov. Parvutu gudišti s pârvija dêl. Za sâte nášte škuli.

12. **Косилков** (Леополд) 1888: Pulgarsčite právici i dlažnusti. Za sêku dumovin pulgar i negvata mladina u Madžarsku. Za obšta koristna házna, sabráni, sastáivni i izdadini ud Leopold Kossilkov. U Perjámuš.

13. **Косилков** (Леополд) 1891 (б): Najpubožnite uzšukanjita du Blaženata Divica Marija, za sêku dênj prez cêla nedêle u sata gudina. etc.etc. Tazi molitva ja ij pisal J. B. P. detu se ij ubârnala ... za bogumilnija bâlgarsći národ i negvata bogubujeća mladina po Ivan Kolesar, misnić u čanadskata biskupija sas Leopold Kossilkov ... Perjamoš, 1891.

14. **Косилков** (Леополд) 1893 (б): Pubožna mulitva za devetê tornika na sláva sv. Antuna ud Pádua ud P. O. Jeron Lacković, bâlgarski ubârnata pu pok. P. E. Templer sas Ivan Kossilkov. Čitvârtutu dumêstinu izdávánji ud Leopold Kossilkov. U Periamuš, 1893.

15. **Косилков** (Леополд) 1893 (в): Za pomen na Vingansčite gulêmi denê, to ij slávnutu čarkovnu pusvetévánji u varuša Vinga, detu bêši u denê na 11. i 12-a Iuni 1892. gudina. U Temišvar, 1893.

16. **Пушков** (Петър) 1893: Novite nósce âliti razpuznavanjitu na krunskata vrednus sas náruda. Madžarsći pisanu ud Ivána Fyörffy, bâlgarsći ubârnati i dumêstru ud Petár Puškov. U Timišvar, 1893.

17. **Рил** (Йосиф) 1866: Balgarskutu pravupisanji: Sas idna naviska / Pisanu i dumestinu ud Jozu Rill, naucnić. U Pesta: Stampisanu vaz G. Emich, 1866.

18. **Рил** (Йосиф) 1869: Pučelnica za bâlgarsčite nárudni škuli. Buda, 1869. **Рил** (Йосиф) 1880: Pučelnica za bâlgarsčite nárudni škuli u Madžarskata daržavina. Pisana i izvadina ud Jozu Rill. Drugutu izdavanji, dumêstinu i izdadinu ud Leopold Kossilkov, varušći obštinsći naučnić i izdadnić u Vinga. Temišvar, 1880.

19. **Рил** (Йосиф) 1881: Bâlgarska čítanka za bâlgarsčite narudni škuli u Madžarskata daržavina. 1881. [Доп. и изд. от Л. Косилков].

20. **Фишер** (Лудвиг) 1887: Duhóvna raná, ali molitvena i pesmena kniga za katoličânsčija nárud. Izdadina pu Ludovik Fischer. Timišvár, 1898.

21. **Шефер** (Йосиф) 1890: Józu Schäffer, Pómen kaće i kugá se zatemelêši Vinganskata novačarkva, 1890.

При справка в монографията на М. Терзиева „Българската диаспора в

Молдова, Румъния, Сърбия и Унгария – люлка на наука, просвета и култура⁴ изброените от Красимира Хаджиева книги могат да се засекат повторно.

Проверих в книгописа на Балан и извадих всяка една от тях със списъчния ѝ номер. За по-голяма яснота помествам таблица, в която присъстват годините на първото и последно издание:

1 от 1851 г.	00573
2	01652
3	02352
4	02353
5	10446
6	04941
7	02314
8	05919
9	02352
10	02353
11	05920
12	05921
13	05917
14	05922
15	05918
16	10412
17	10415
18	10411
19	10413
20 от 1898 г.	13092
21	13927

Първото издание, посочено в книгописа на Балан, е от 1851 г., но последното е от 1898 г. Книги на банатски български се издават свободно от 1851 до 1894 г., когато вече започва да се учи само на унгарски и печатането им спира. От тази година до 1931 г. има хиатус – едва Ив. Ферменджин го подновява с „Български календар“. Интересно е защо тогава Балан иска да се попълнят пропуските му за периода от 1899 до 1906 г. Направих справка и не открих банатски издания от 1898 до 1906 г., явно някъде в днешните проучвания има пропуск и такива книги са издавани. Не е възможно Балан да иска списък на несъществуващи книги.

⁴ **Терзиева**, Маргарита. Българската диаспора в Молдова, Румъния, Сърбия и Унгария – люлка на наука, просвета и култура: Монография. Бургас: Libra Scorp, 2020. 139 с.: с портр., факс.

За да завърша разсъжденията си, трябва да добавя и следния факт: в списъка на Красимира Хаджиева има още седем книги, които са извън описа на Балан. Те са от периода на 60-те и 70-те години на XIX в. Не е ясно защо Балан ги е пропуснал при положение, че е допълнил собствения си списък във Вinga през 1899 г. Следователно, ако Л. Косилков изобщо му е отговорил, то той му е пратил справка само за периода 1899–1906 г., а не му е пратил списък за периода 1851–1898 г.

Затова смятам, че работата с тази кореспонденция в архивите на Балан и на Косилков трябва да продължи, тъй като от нея може да се намери нова информация и списъкът на банатските книги на български език да бъде допълнен, с оглед на издирването и опазването им.

Борис Априлов: двете биографии на писателя през периода на тоталитарния режим според хонорарите и според ръкописите в архива

МАЯ ГОРЧЕВА

Boris Aprilov: The two biographies of the writer during the period of the totalitarian regime according to the royalties and according to the manuscripts in the archive

Maya Gorcheva

Summary

Boris Aprilov has diverse works in the broad genre-thematic field from fiction through marinist literature, children's literature, humour to pop. Keeping his distance from ideological clichés, the writer has had enviable success through his professionalism and virtuoso handling of different genres and media. But his archive bears evidence of more than one failed author's projects. Three works that explore the problem of the creative act and personality of the creator are particularly consistently stopped: the drama *The Thousand and Second* and the novels *Overkill* and *The Great Vanity*. The ideological regime only allowed the author into the niche of entertainment and exotica, but has banned his aesthetic experiments.

Key-words: Boris Aprilov, experimental writing, censorship, manuscripts from the drawer, archive.

Борис Априлов (1921–1995), псевдоним на Атанас Василев Джавков, е писател, който никога не е бил в центъра на литературно-критическия интерес, но пък творчеството му за деца има широка читателска популярност. Колкото до произведенията му за възрастни, които не са добили широка популярност, те извеждат неочаквани човешки ситуации или нестандартни теми като темата за твореца, съпоставката на интелектуалеца с човека на морето, съпоставката на всекидневието с порива за пътешествия.

Той е познато име в творческите среди през 60-те, 70-те и 80-те години на XX в., така да се каже, „добре позициониран“ и в книгоиздаването, и в литературната периодика. Според статията¹ в електронния „Речник на българската литература

¹ Иванова-Гиргинова, Мариета. Борис Априлов. библиогр. Аделина Германова. – В: Речник на българската литература след Освобождението. [онлайн]. [прегледан 24.01.2024]. <https://dictionarylit-bg.eu/Борис-Априлов>

след Освобождението“:

„Борис Априлов е автор на обемно и разнообразно по жанр творчество – хумористични разкази, очерци, фейлетони, сатирични повести, новели, пиеси, радиопиеси, сценарии за филми, литературна поредица за деца, романи, детски и телевизионни драми“ (Речник...). Представа не само за произведенията му за деца дават очеркът и биобиблиографската справка от Юлиан Жилиев и Катерина Градева.² Със завиден професионализъм авторът интерпретира своите сюжети в широкия кръг от жанрове и медии, които предоставя централизираният държавен бюджет, субсидиращ „всестранното развитие“ и покровителстващ т.нар. „художествено-творческа интелигенция“. Борис Априлов умело размножава пиесите в разкази и новели или обратно: повествователните жанрове се качват на сцената; едни свои творби той предназначава за театралната сцена, а многобройни сценки и интермедии изпраща към сборниците за художествена самодейност. Специфичен жанр на масовата естрада са текстовете за песни, които писателят включва в някои от белетристичните си произведения, изпълнявани при сценичните представления по същия сюжет, във филми или куклени пиески. „Приключенията на Лиско“ се появяват и в комикс.³ Редовно дава преработени текстове за радио- или телевизионния театър или за дискографията на „Балкanton“. Автор е на текстове за естрадни песни.⁴ След над десетгодишната си постоянна работа в „Стършел“ писателят остава сътрудник на хумористичния печат; овладява и изкуството на репризите в цирковата клоунада, когато работи за кратко като драматург в дирекцията „Български циркове“ в началото на 60-те години. Останали са записките му с епиграми и афоризми или идеи за карикатури. Автор е на три заснети сценария⁵, както на многобройни планове както за игрално кино, така и за „трик-филми“ (мултипликационни или анимационни филмчета). Част от публикуваните в периодични издания негови разкази след това се появяват в сборници, макар една част да остават само с първата публикация и съставянето на тяхната библиография предстои. В архива на писателя са запазени много следи от професионалната му организация: изготвяне на анотации, водене на редовни бележки за движение-то на ръкописите, за хонорарите.

Колкото и да са многобройни заглавията, сред тях обаче няма идеологически

² Жилиев, Ю. и др. Борис Априлов, Добри Жотев, Иван Рудников: Биобиблиогр. очерци. София: Дом на лит. и изкуствата за деца и юноши, 1989, с. 13–19.

³ Приключенията на Лиско. роман в картини. сценарий Борис Априлов. худ. Генчо Дончев. – В: *Чуден свят*, 1980, кн. 1, с. 76–88.

⁴ Автор на текстове за филмова музика – негов е текстът на песента „Дай да те целуна“ в музикалния филм „Старинната монета“ с участието на Лиана Антонова (1965, реж. Владимир Янчев, муз. Петър Ступел).

⁵ Срв. Петимата от Моби Дик. – В: Театрално изкуство, апр. 1969, бр. 4, с. 73–116. Трите филма по негов сценарий са: „Петимата от Моби Дик“ (реж. Гриша Островски, 1970), „Бягство в Ропотамо“ (реж. Рангел Вълчанов, 1973) и тв филмът „Здрачаване“ (реж. Никола Минчев, 1977).

сервилни и конюнктурни. Знаков и съвсем не естетически неутрален факт е появата на превод на разказа му „Докосване“ на втора страница на тогавашния официоз в Прага „Руде право“ тъкмо през лятото на 1968 г. – в неделния брой от 28 юли.⁶ В автобиография, датирана от Хайфа, 7 юни 1991⁷, писателят може да заяви:

Борис Априлов не е написал нито ред в полза на комунистическия режим, не е изразил нито едно хвалебствие към изтъкнатите хора на властта. [...] През целия си творчески път е бил професионалист, препитавал се е само с хонорари и авторски права както от страната, така и от чужбина.

Наистина, за да избегне скандал след частното си пътуване до Лондон през август 1956 г. и пътеписните репортажи, които започва да публикува, той си подава оставката от редакцията на „Стършел“ през 1959 г. Вероятно той се е сдобил с виза, възползвайки се от авторитета на журналистите от „Стършел“, издание на ЦК на БКП, тъй като е съществувала практика за задгранични командировки именно да се пишат пътеписи.⁸ Освен посещенията на лондонските забележителности писателят дава интервю за местния вестник „Клапам обзървър“ от Южен Лондон (Revue ‘not art’, says man from Bulgaria. – В: Clapham Observer, July 27, 1956). В материала става дума, че пише книга за посещението си в Англия и че предстои да излязат негови статии в българския печат. Такива материали не са отпечатани. Излиза само подлистникът „Лондон без мъгла“, а в архив остават още пет машинописни „глави“ от пътеписния очерк.⁹

По същото време през юли 1956 г. в редакцията на „Стършел“, се събират облаци. Много пълна картина за това дава „историческият етюд“¹⁰ на Наталия Христова (1995). Докато машината на идеологически контрол се пренастройва, за да поеме – и тушира – труса от развенчаването на култа към личността, редакцион-

⁶ **Априлов**, Boris. Doteky. – В: *Rudé pravo*, číslo 207, 28. července 1968.

На 2 с., до разказа „Докосване“ (Doteky), е поместено стихотворението на Веселин Ханчев „Молитва към революцията“ (Molitba k revoluci).

⁷ Отпечатана във всеки том от „Избрани съчинения“, 2014.

Вж. Автобиографии. [онлайн]. [прегледан 24.01.2024]. <https://borisaprilov.wordpress.com/2012/05/10/биографии-през-годините-неподредени>

⁸ Престоя семейството си осигурява на разменни начала, като гостува на английско семейство, което след това ще посети България. Домакини са му семейството на Джоузеф Ашкрофт, учител, което живее на адрес: Spencer House, Albion-avenue.

⁹ От поредицата „Лондон без мъгла“ излиза само първият подлистник, от който Б. Априлов е запазил изрезка, но без библиогр. данни. В личния му архив се запознах с недовършен машинопис с общо заглавие „Отвъд континента“, под последната част на който стои „Следва“. Вероятно „Лондон без мъгла“ излиза в ежедневната преса, тъй като такова заглавие липсва от второто полугодие на 1956 г. в „Стършел“.

Но в бр. 621 от 3 ян. 1958 там излиза очеркът „Лондонска мъгла“ от Васил Станилов – след негово посещение.

¹⁰ **Христова**, Наталия. Петдесет години „Стършел“: Исторически етюд. – В: *Гнездото на стършелите: 50 години „Стършел“*. В. Търново: Слово, 1995, с. 38–116.

ният комитет в началото на януари прави размествания, понижава, съкращава и мъмри, а в решенията „изрично е отбелязано, че с Борис Априлов (Атанас Василев Джавков) ще се занимаят специално“¹¹. Борис Априлов е нарочен за един от тези, които не следват партийната линия в списването на хумористичното издание и правят „жълт, безидеен хумор“. Бил е „ръководящ ратник“, както се сещат да пишат в изложения до ЦК.¹² Явно в дискредитирането му са намесени и други, съвсем не журналистически фактори, и прекомерна „бдителност“ от страна на колеги.

Друг разказ за напускането от „Стършел“ предава Михаил Вешим¹³. Когато Борис Априлов наема помещение в Панчарево, където да пише, срещите с Георги Мишев зачестяват. Тогава синът му чува съвета: „Ако желаеш да станеш писател, напусни вестника“, който като лийтмотив прозвучава неколкократно в книгата му. Решението за напускане, което идва близо три години след „отскачането“ до Лондон, Париж и Италия, каквито и да са поводът или намесите на „доброжелатели“, носи удовлетворение, тъй като отговаря на стремежа му за повече свобода за писателска работа и освобождаване от журналистическите задължения. Отношенията с овластените през годините са като мълчаливо ненападение, което оставя отворена възможността да публикува – и да се възползва от хонорарите.

Това творчество би набъбнало, ако се включат и вариантите на публикувани или отхвърлени ръкописи, както много от публикациите е трябвало да „почакат“ (срв. данните при Ю. Жилиев¹⁴), буквално блокирайки рецепцията и пренареждането на естетическите модели в крехката ни българска литература. На фона на множеството публикации обаче тъкмо над най-дръзките и непомислени експерименти се спуска забраната; сякаш неминуемо естетическото новаторство бива отхвърлено и е предусетена неговата идеологическа и социално-политическа подривност. Блокирана е тази рецепция и поради мълчанието на критическите гласове. Творчеството му не се свързва с лагер, група, няма литературни приятели или врагове, неясно е къде стои на картата на соцлитературата. Сякаш въобще не принадлежи на нея.

Наред с обширната библиография след Борис Априлов остава и обширен масив от ръкописи (машинописи), в сравнение с които публикуваното е малка част. Част от авторовия архив вече е предаден в Централния държавен архив и се съхранява като частично постъпление (ЧП 371), прието през юни 2020 г., което се състои от шест кашона с папки, равняващи се на 2.9 линейни метра. Авторовите материали включват различни работни екземпляри на дадени за печат и отпечатани творби, повечето от които са прилежно датирани. Не така многобройни са документите около личния живот или творческата история на един или друг сюжет, направо

¹¹ Христова, Наталия. Петдесет..., с. 71.

¹² Пак там, с. 73–74.

¹³ Вешим, Михаил. Химия на шегата. София: Сиела, 2022, с. 161.

¹⁴ Жилиев, Юлиан. Творчеството на Борис Априлов. 2012. (Ръкопис)

оскъдни са данните за контакти с различни институции и редакции – но доста красноречиви. Освен това писателят е пазил своите ръкописи, машинописните им преписи със или без изрезки от изданията, в които са отпечатани. В преобладаващата част ръкописите имат публикация, а що се отнася до непубликуваните, без да разполагаме с категорични податки, причината за това може да е както защото не минават през ситото на блюстителите на литературния вкус, така навярно в някои случаи – поради авторово решение.

Предприемайки едно картографиране на неиздаденото, трябва да отчитаме също, че писателската кариера на Борис Априлов преминава през три социално-политически модела на държавата и два исторически прага с промяна в читателските и критическите нагласи, достъпа до публикация, промяна в стила и естетиката, наред с промените в личното биографично време на писателя. Най-напред, с датата 9 септември и политическия обрат, се оказва обречен дотогавашният авторов проект с репортажно-импресионистична стилистика, с която младият автор прави своите подлистници. Като нейна лебедова песен именно от 9 септември 1944 г. в „Бургаски фар“, бр. 6740, излиза разказът „Августовски часове“, подписан с рожденото име Атанас Джавков. От ранните му години остават непубликувани вече огласената книга с репортажи „Моят Бургас“, както замислените повести (романи?) – мелодрама (романс) за космополитни герои с любовна интрига („От Сидней до София“), роман за израстването на неговото поколение с явни автобиографични препратки („Морето и ветровете“) и глави от авантюрно-криминална история в пристанищния квартал.

От края на 40-те години писателят изгражда на нова сметка своята кариера, като една от звездите в „Стършел“, става успешен автор в Стършеловия сатиричен театър. Към прозата той се връща в началото на 60-те години и оттогава също остават незавършени (и неиздадени) замислени текстове като „Солена вода“ (начална глава към роман?). С морската тематика писателят се завръща към средата, описвана в ранните му разкази и репортажи за морето и морския град, ала за разлика от репортажния или авантюрно-мелодраматичния тон, той стъпва на други похвати: психологизма и диалога. Темата за маринистиката според господстващия канон трябва да бъде преформулирана и обърната към трудовите хора, което писателят, без да прави каквито и да е отстъпки пред конюнктурата, на свой ред преформулира като моделиране на особената маргиналност и своеобразие на обитателите на морския бряг.

Освен тези външни условия сред запазените ръкописи има много останали недвършени, сякаш внезапно авторовият интерес се е пренасочил, или сюжетни мотиви са прелели в друго произведение. Или просто авторовите хрумвания не са могли да се развият в цялостен сюжет. Така повестта „Част от света“ е дадена като заявка през 1963 г. и в началото на следващата 1964 г. Петър Алипиев – редакторът на Държавно издателство – Варна, му пише, че включват заглавието в плана си за 1965 г. От повестта за чайката с пречупено крило остават само машинописи от по десетина страници.

За Борис-Априловия професионализъм можем да съдим по пунктуалното съ-

ставяне на списъци с написаните и предадените за печат творби, с броя на страниците или получения хонорар. Редовно в бележниците той подхваща своите „рубрики“: „Къде какво съм дал“, „Къде какво съм изпратил“, „Какво ми предстои“, „Да преработя“... Трудно може да се следва хронологията на авторовите записки, тъй като писателят използва бележниците, без да спазва календара. Например в Бележник Chemapol 1964¹⁵ са изброени заглавия, включени в сборници от 80-те години, и вероятно записите са поне с едно десетилетие по-късно. Още повече се обърква хронологията и поради това, че заглавията в много от списъците се припокриват. Други от посочените творби са преработени и излизат, но под ново заглавие.

Датата 10 ноември 1989 г. също се оказва праг за автора – не поради нуждата от смяна на похватите, а поради това, че основно се преустройва моделът на книгоиздаване. Така се забавя публикуването на готови преди 1989 г. произведения и въобще се отменя излизането им в книга, особено на „перестроечните“, писани след 1985 г., работи. Например, повестта „Маймунската кожа“ е запазена в машинопис, датирана 1986 г. В бележниците на писателя тя влиза в графата „материали за изпращане на редакциите“, като вероятно в началото на 1989 г. авторът отбелязва: „да пратя повестта в Пловдив“¹⁶ и сп. „Пламяк“, а излиза само в „Пламяк“, бр. 3, 1990 г. Като самостоятелна книга беше отпечатана едва наскоро – през 2020 г. в изд. „Ракета“.

Сходна е историята на „пътеписната повест“ „Цикладските острови“, създадена въз основа на пътуването му до Атина, Милос, Санторини и Наксос от 9 октомври–10 ноември 1987 г. и завършена през 1988 г.: върху машинопис от архива му фигурират датите 4 януари–7 юли 1988 – Добруджа 2, Панчарево. Писмо от 1 август 1990 г. на директора на „Профиздат“ Никола Радев обаче го уведомява, че издателството се закрива и тъй като досега поради липса на хартия и финансови средства повестта не е отпечатана, тя е върната на автора си. В дневниковите записки четем също, че през юли 1988 г. е дадена в сп. „Съвременник“. В крайна сметка, тя се появява след шест години – в „Пламяк“, бр. 1–2, 1994 г.

С възможността да види издадени други от готвените книги авторът трябва да се прости и може само да се досещаме как е приел удара. Например, пропада отбелязването на 70-годишнината му през 1991 г. и очакваното юбилейно тритомно издание, в което е възнамерявал да включи наред с публикувани вече разкази и повести и забавените досега „Цикладските острови“, както дълго отлаганите „Овъркил“ или „Великата суета“. В запазена ръкописна бележка можем да видим каква анотация е подготвил за планирания по случай юбилея сборник „Прекосяване на великата прерия“:

¹⁵ Тъй като бележниците остават в личния архив на Джина Василева и още не са описани, ще се придържам към работното им каталогизиране, направено от първия изследовател на авторовия архив Юлиан Жилиев, който максимално фактологично и опростено описва всеки документ.

¹⁶ Вероятно има предвид изд. „Хр. Г. Данов“.

Прекосяване на Великата прерия. ~~В повестите~~

Борис Априлов. Прекосяване на Великата прерия. Авторът е писал това си творение в повестите на тази книга, защото по случай седемдесетгодишнината му, авторът се старае да ни внуши, че животът се състои от приключения и любов, от лов на скалпове и самодоказване, от обреченост и риск, от самота и разруха.

Бележка на Борис Априлов за сборника
„Прекосяване на великата прерия“, ръкопис

Борис Априлов. Прекосяване на великата прерия. В повестите на тази книга, събрани по случай седемдесетгодишнината му, авторът се старае да ни внуши, че животът се състои от приключения и любов, от лов на скалпове и самодоказване, от обреченост и риск, от самота и разруха.

С постепенното западане на централните издателства от соцехтата са изгубени лостовите на всесилните редактори и пазителите на канона, които вече не могат да спират ръкописи, но и установените издателски модели рухvat. Не могат да изплуват и новосъздадените след 1989 г. алтернативни издателски центрове: Васил Колев (вероятно от началото на 1995 г.) го уведомява в писмо, че готвеният за Библиотека „Българска сбирка“ сборник „Десет български новели“ не може да излезе, тъй като няма финансиране. И с доста уговорки около финансирането предлага разговор за издаването на негова книга в библиотеката.¹⁷

В редица случаи се оказва, че професионалните трикове съвсем не са толкова ефективни. Вместо идиличната представа за успешна писателска кариера се очертава траещата несигурност и търпеливо подновяваните усилия за пробив. Можем да възстановим само частица от картината по оставените следи в авторовия архив, където публикуваните наскоро след написването си творби са в един-два екземпляра, докато тъкмо при тези със забавена публикация екземплярите са много повече. Такива са пиесата „Хиляда и вторият“, останала непоставена и неиздадена

¹⁷ Като противотежест на неуспехите авторът получава признание с поредица награди: след пропадналото честване на 70-годишнината му през 1992 г. – наградата на „Море“; на 21 май 1994 г. – наградата „П. Р. Славейков“ за цялостно творчество; уви, *post mortem*, наградата „Чико“ в сп. „Детска радост“, апр. 1995, кн. 8.

до смъртта му, и романите „Овъркил“ и „Великата суета“, които чакат за публикацията си съответно 14 и 11 години и само промените в идеологическия режим прави възможно да излязат.

В сблъсъци с партийно овластените писателят той не влиза, нито по-късно става скандал отказът да бъдат публикувани и издавани неговите творби. Той просто изчаква (и дообработва) повестта „Овъркил“, която е включена в сборника с три повести „Далечно плаване“ (Български писател, 1988), а знак от престоя в редакциите е датировката 1974 г. под отпечатания текст. Романът „Великата суета“ също чака до публикацията в списание „Море“ от 1990 г., когато начело на редакцията е Христо Фотев, с когото са близки приятели. Макар да се появява непосредствено след отмяната на партийния режим, творбата, която е датирана от 1979 г., въобще не е разпозната и съответно приветствана като явяване на един от репресираните ръкописи, държан „в чекмеджето“. Пиесата „1002“, посветена на Радой Ралин, с посочено от автора време на написване 1974–1975 г., така и не излиза приживе от трупаните ръкописи. Поставена е само през сезон 1998–1999 г. в театър „Гео Милев“, Стара Загора, под режисурата на Асен Шопов, но скоро е свалена.

И при трите творби се вижда как се наслагват факторите на задържане с проблема за неразчитането. Всяка една от тях се откроява с изведения в пълнота естетически модел, който драстично свързва конкретиката на реалното живеене и историческия опит със символиката, създавайки образец на модерна проза, която едновременно е максимално четивна – и максимално езотерична и символно натоварена. Епическа, защото запечатва едни от възможванията на духа на своите съвременници, превърнати в деятели в сюжетите ѝ – съответно Радой Ралин, Александър Денков и Генко Генков, и игрова – балансирайки на границата на позволеното.

Писателят не е влизал в шумни спорове, не е припознат като противник на режима, за което след свалянето му през 1989 г. на свой ред да бъде въздигнат като ценностна алтернатива. Всъщност неговото творчество е алтернатива на всяко идеологическо четене от „нашия“ или от „вражеския“ лагер, то е неразпознаваемо за идеологически класификации. В чист вид то е утопията на писането – политически чувствително, честно, противопоставящо аз-съзнанието и мечтите му на всякакви настъпателни колективни рецепти за „правилност“.

Борис Априлов продължава да работи върху свои текстове до последните си дни. Незавършена остава повестта „Траверстаун“, знак за чийто замисъл откриваме в бележките на писателя от края на 80-те години: в Червена (китайска) тетрадка, в рубрика „Какво работя към 23 юли 1988“, той записва: „повест за обитателите на „траверстаун“ в Бургас“. Откъси излизат в последните месеци и дни от живота му („Литературен фронт“, бр. 9, 1–7 март 1995, и бр. 10, 8–14 март 1995) и посмъртно в негова памет („Пламък“, бр. 7–8, 1995). Връщайки се към това произведение, след заминаването за Израел, вече възрастният писател, изживяващ болезнено старостта и отпътуването от родината, се връща към сюжета за скитниците, обитатели на пристанищния квартал в родния си град.

С повестите „Далечно плаване“ и недовършената „Траверстаун“ кръгът на ав-

торовия проект се затваря – след неосъщественото завръщане към морската тема в началото на 60-те години със замислените „Солена вода“ (роман) или „Част от света“ (повест и пиеса), както с планирания сборник „Соленият дъх на морето“ (съхранява се в ЦДА, ЧП 371), от средата на 1980-те той пише отново за своето юношество, за първите си стъпки в света и за откриването на света през страниците от пристанищния квартал – рибари и бездомници.

Скорошното преиздаване на Борис-Априловите творби е казус от актуалното за съвременността ни търсене на измеренията на литературното наследство. След политическия обрат от 1989 г. в областта на литературната история настойчиво се поставя въпросът за преразглеждането на литературния канон, за отхвърляне на догматично поставения списък от имена и установяване на ония имена и литературно-критически основания, които стъпват на неоспорими ценности. Макар че списъкът се оказва много по-траен и основанията – отвъд политическите промени, стремежът за „откриване“ не секва и периодично се актуализират литературни имена и се заговаря за допълване на канонично изградената представа за родните ни литературни образци.

Джина Василева, дъщеря на писателя, започва да работи върху архива на баща си от края на 90-те години. Постепенно дигитализира неговите ръкописи и през 2014 г. издава девет тома със събрани съчинения на Борис Априлов, които обхващат творчеството му и за възрастни, и за деца, като издателката възплъщава в едно всички дейтели на книгоиздателския процес: тя подготвя текста и оформлението, финансира изданието и го разпространява. Може да се каже, че това издание влиза в разрез с представите за книгоиздаване. Текстовете са дадени според вариант, излязъл от ръката на автора, който според нея е най-успешен – не по последната публикация, а според авторовите ръкописи. Така тя се надява, че възстановява текста без редакторските намеси.

Замислени, за да спечелят нови почитатели на писателя, тези книги носят печата на личното вълнение и съучастие на издателката им, и този трепет идва още от посвещението, с което започва всеки том: „На Ахото, Шела и Лора с обич“. Или с възпроизвеждането на задната корица на епиграфа на повестта „Далечно плаване“, подписан от въобразяемия писател А. Джефри, алтер его на автора и псевдоним, зад който се крият инициалите на Атанас Джавков: „Далечината е в тебе“.

Текстът е осеян с фотографии, една част от които са от архива на писателя, а други – от фотографската колекция на Габриела – дъщеря на Джина Василева и внучка на писателя. Самата Джина създава графиките, както илюстрира изданието на „Приключенията на Лиско“, което се преиздава и след 1983 г. Всеки том завършва с авторския текст „Сказание за баща“, прочетен от Джина Василева на юбилейната конференция на 15.XII.2011 г.

Всеки том, с големина над 400 страници, е озаглавен по заглавие на произведение на писателя. Първият носи името „Великата суета“ и включва сборник разкази, готвен от писателя за публикация през 1990 г., озаглавен в ръкопис „Ловец на хащиенди“, разказа „Тинята на времето“ (1992) от ръкописите му и едноименния роман „Великата суета“. Целта на Джина Василева с това смесване на жанровете

и хронологията, както тя споделя, е да не робува на строго научните подредби за специалисти, а да представи книга, интересна за читателя.

В съдържанието виждаме жанрово смесване, което присъства и във втория том, където са събрани разказите от сборниците от 60-те години („Морето на всички“ от 1963, „Докосване“ от 1965, „Есенни дюни“ от 1968) и трите повести от сборника „Далечно плаване“ (1988): „Далечно плаване“, „Плаващата мансарда“ и „Овъркил“. Озаглавен е „Далечни плавания“. Третият том носи заглавието „Чудак, пропит от лунна светлина“, което назовава идеалния човешки образ, който писателят се опитва да улови, по цитат от разказа „Нежните скални мушици“. Томът включва разказите от сборника „Отбраната на Спарта“ (1984), четирите повести от едноименната книга „Четири повести“ (1984) и повестта „Цикладските острови“. Този принцип на събиране на разкази с повести продължава и в четвъртия том, озаглавен по името на разказ и пантомима, създадени от Борис Априлов, „Следобедът на едно чудовище“. Включва разказите от сборника „Часът на източния бриз“ (1986), повестта „Маймунската кожа“ и романа „Хавайските острови“, издаден след смъртта на автора през 1997 г. Следващите два тома представят работите на писателя, предназначени за сцена, и са озаглавени съответно „Кога ще дойде Диана“ и „Скитник между мечтите“. Последните три тома съдържат произведения за деца – том 7 и 8 „Приключенията на Лиско“ (романи и новели); т. 9 „Лудото хвърчило“ – приказки, куклени пиеси, радиопиеси и анимационни филми.

През 2019 г. интерес към творчеството на писателя заявява изд. „Ракета“. Подготвено е издание на романа „Великата суета“ в книга, като за основа е взет текстът в сайта¹⁸ на писателя, дело на дъщеря му Джина Василева, при което са отпечатани и смислови пропуски, например при фразата от ръкописа:

Нямаше какво да търся в него, то не отговаряше; изработено бе сякаш от студената минерална сплав на терасата.

Отпечатаното в изданието на „Ракета“ „расата“ вместо „терасата“ (с. 100) се дължи на възпроизвеждането на грешката в набора на електронната публикация – простото сверяване с ръкописа щеше да обясни, че нелогичната поява на „расата“ се дължи просто на печатно опущение...

Борис-Априловите теми за неуловимите състояния на порив към далечното или сюжетирането на творческия акт трудно могат да се впишат в предписанията на доминиращия идеологически модел през съвременността на автора, макар че и в актуалната ни среда излиза от популярните читателски вкусове. Но тъкмо различието дава особена стойност на тези творби и ги превръща в коректив на готовите оценки и представи за нашата литературна традиция. В литературно-ис-

¹⁸ **BORISAPRILOV**: Literature site of Boris Aprilov, favorite Bulgarian writer and author. [онлайн]. [прегледан 24.01.2024]. <https://borisaprilov.wordpress.com>

торически план можем да ги разглеждаме като творби, останали без критическа и читателска рецепция, макар да принадлежат към краткия скъпоценен списък от творби, които свидетелстват за опазената творческа свобода през годините на тоталитарния режим.

Книги на Борис Априлов с проза за възрастни

Морето е на всички. Разкази. София: Българ. писател, 1963.

Докосване. Разкази. Варна: Държ. изд., 1965.

Есенни дюни. Разкази. Варна: Държ. изд., 1969.

Отбраната на Спарта. Разкази и новели. София: Българ. писател, 1982.

Четири повести. Бостанът. Убийството. Прерия. Стената. София: Българ. писател, 1984.

Деликатно настроение. Разкази и новели. София: Профиздат, 1986.

Часът на източния бриз. Разкази и новели. София: Българ. писател, 1986.

Далечно плаване (Далечно плаване, Плаваща мансарда, Овъркил). София: Българ. писател, 1988.

Хавайските острови. Роман. София: Отечество, 1997.

Великата суета. София: Ракета, 2019.

Сладка морска сол. София: Ракета, 2019.

Маймунската кожа. София: Ракета, 2020.

Revue 'not art', says man from Bulgaria. – В: *Clapham Observer*, July 27, 1956, с. 1.

Doteky. – В: *Rudé pravo*, číslo 207, 28 července 1968.

Спомен за Андрей Печилков – първия директор Окръжната (дн. Регионална) библиотека „Николай Вранчев“ в Смолян

КРАСИМИРА ЧАКЪРОВА

Memory of Andrey Pechilkov – the first director of the “Nikolai Vranchev” District (now Regional) Library in Smolyan

Krasimira Chakarova

Summary

Andrey Pechilkov (1936–2023) is the first and long-term director of the State Archives – Smolyan, director of the District (now Regional) Library “Nikolay Vranchev” in Smolyan. He is a historian, local historian, publicist and public figure, author of books, monographs and studies about the town of Smolyan, the Rhodopeans and the Middle Rhodope region.

Key-words: Andrey Pechilkov, “Nikolai Vranchev” Regional Library, Smolyan.

През миналата година на 86-годишна възраст си отиде от този свят Андрей Печилков – почетен гражданин на гр. Смолян, историк, краевед, публицист, общественик, издател и общински съветник. Роден е на 1 ноември 1936 г. в тогавашното с. Райково (дн. квартал на Смолян). Завършва история и философия в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1974, а през 1975 г. специализира научна информация и библиография.

Той е първият и дългогодишен директор на Държавен архив – Смолян, който през 2023 г. чества 60-годишнината от създаването си. На този пост е 19 години до пенсионирането си в края на 1997 г. Докато ръководи архива, полага много усилия, за да го превърне в научно-изследователски и информационен център. За целта организира конференции, симпозиуми, чествания с участието на водещи учени от страната и чужбина, а Смолян се утвърждава като национална дестинация на интересни и запомнящи се прояви. Едновременно с това, Печилков модернизирал базата на архива, обзавежда го с модерна техника, подготвя кадри, увеличава многократно архивните фондове.

През годините на своя професионален и творчески път е и директор на Окръжната (дн. Регионалната) библиотека „Николай Вранчев“ в Смолян, заема различни позиции в Съюза на учените в България, Съюза на тракийските дружества, Българското историческо дружество и др. Възпитава и обучава в любов към историята и към ценния „златен прашец“ по пожълтелите страници. Вдъхновява десетки архивни специалисти за научна дейност и популяризиране на документалното богатство, съхранявано в архивите. С Указ № 1286 на Държавния съвет на На-

Андрей Печилков пред личната си библиотека

родна република България от 16 април 1988 г., Андрей Печилков е награден с орден „Кирил и Методий“ – I степен. За големите си заслуги като всеотдаен общественик и културен деец е награждаван и с други държавни отличия.

След проведена анкета, инициирана от Държавна агенция „Архиви“ през 2017 г., Андрей Печилков

е избран за първи подгласник на обявената за архивист на България през XX в. проф. Стефка Петкова. Автор е на множество книги, в т.ч. поселищни проучвания, монографии, изследвания за миналото на Смолян и видни родопчани, над 650 публикации на историческа тематика в централни и регионални сборници, вестници и списания. Всички са свързани със Среднородопския край. Изброяваме само някои от тях: поселищните истории „Смолян“ (1972) в съавторство и „Чокманово“ – два тома (1999) в съавторство, участие в „Енциклопедия „България“ (1984), „Среднородопският край в българската възрожденска книжнина“ (1996), библиографски справочник, очерци за герои: „Момчил юнак“ (1986), „Иван Георгиев – Комитата“, опълченец (1987), „Мария Тодорова Иванова – Наталия“ (1987), „Таню войвода“ (1993), „Братан Шукеров“ (1987) „Николай Хайтов“ (2002), „Фойню войвода“ (2002), „Българо-руски и българо-съветски отношения в Средните Родопи“ (2008), „Съдбите на емигрантите родопчани от Смолянско в Съветския съюз“ (2018), „Коста Авраимов – родопския метеор“ (2018), „Из миналото на Средните Родопи“ – два тома (2018), документи от Агушевия семеен и родов архив, „Възпитаници на СУ „Св. Климент Охридски“ от Среднородопския край – 1888–1974 г.“ (2018), „Писма на родопския поет Иван Шишманов-Бистров до Коста Чилингиров“ (2020) и много други.

Неговото родолюбиво дело ще се помни с признателност, уважение и благодарност.

Якоб Спон и неговото пътешествие към Античността

ЯВОР ИВАНОВ

Jacob Spone and his journey to Antiquity

Yavor Ivanov

Summary

The article is dedicated to the journey organized by Jakob Spone coincides with the last stage of the Age of Discovery, when there were already well-established trade networks. The author of the publication and the organizer of the trip, organized together with the English travel writer George Weller, is Jacob Spone, who is a hereditary French doctor of German origin with prominent interests in the field of archeology and one of the first researchers who initiated the study of Greek monuments. Spon is also a scientist of international repute in view of his membership in the intellectual community Republic of Letters.

Key-words: Archaeology, Antiquities, George Wheler, Greek monuments, Jakob Spone, journey, Rare and valuable books, travel.

Като част от културните събития, посветени на 145-годишнината на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, бе представена изложба под заглавие „В света на пътешествията“. Тя бе посветена на пътешественици от различни периоди и с различна цел на странстване. Представеното документално наследство се съхранява и до днес в различни архивни фондове на институцията. Националната библиотека разполага с издание, което отразява първата научна експедиция, съчетаваща теоретични познания с теренна практика. Това пътуване съвпада с последния етап на Великите географски открития, когато съществуват вече добре установени търговски мрежи.¹ Автор на изданието и организатор на пътешествието, организирано съвместно с английския пътешественик Джордж Уелър, е Якоб Спон, потомствен френски лекар от немски произход, с изявени интереси в областта на археологията и един от първите изследователи, дали началото на изследванията на гръцки паметници. Също така Спон е учен с международна репутация с оглед на членуването си в интелектуалната общност *Република на учените*.

¹ Briney, Amanda. A Brief History of the Age of Exploration, на сайта *thoughtCo*. [онлайн]. [прегледан 8.01.2024]. <https://www.thoughtco.com/age-of-exploration-1435006>

Якоб Спон.

Всички снимки са от изданието на *Reisen durch Italien, Dalmatien, Griechenland und die Morgenländer* (Пътешествие през Италия, Далмация, Гърция и Левант), 1681 г.

Семейство, ранни години

Якоб Спон² е роден през 1647 г. в град Лион. Потомък е на немски калвинисти от град Улм, установили се през 1551 г. в Лион, където били членове на буржоазния елит. Шарл Спон – бащата на Якоб – е френски учен и поет, открояващ се с голям интерес към латинската поезия. Шарл е роден през 1609 г. в Лион. Скоро след своето съзряване той заминава за Париж, където за кратко е ученик на философа Родон, а по-късно, в колежа в Лизьо, изучава физика и природни науки. След като изучава дисциплините латински, литература, философия и природни науки, Шарл Спон добива право да запише медицинския факултет. Впоследствие бащата на Якоб Спон се сближава с Жак Кузино, познат още и като Якоб Кузиноти, който е бъдещия кралския лекар от началото на управлението на Луи XIV.³ През 1632 г. Шарл Спон заминава за Монпелие, където придобива докторска степен.⁴ Неговото пребиваване между Париж и Монпелие разкрива съперничеството между двата факултета, изразяващо се в поддържането на различни научни теории.

Пътят на Якоб Спон като учен

Изпратен от баща си да изучава в Страсбург гръцки и латински език, необходими за медицинските науки по това време, младият Якоб среща нумизмата Чарлз Патин, син на приятел на баща му, който го запознава с методите за изучаване на антики и монети. Спон, също като своя баща Шарл, продължава обучението си в Париж, а по-късно и в Монпелие, където през 1667 г. получава докторска степен по медицина. Отново в Лион започва и неговата професионална медицинска практика, като през това време той продължава своите изследвания, свързани с антики, епиграфика и нумизматика. Благодарение на членството си в Република на учените⁵ и кореспонденцията си с други антиквари,

² Якоб Спон (Jacob Spone) е известен още като Жак Спон (Jacques Spon) или Джеймс Спон (James Spone).

³ Vallot, Antoine. *Journal de la santé du Roi Louis XIV. de l'année 1647 à l'année 1711*, Paris. [онлайн]. [прегледан 9.01.2024]. https://books.google.bg/books?id=Xt5ZAAAAcAAJ&dq=Jacques+Cousinot+Louis+XIV&pg=PR16&redir_esc=y#v=onepage&q=Jacques%20Cousinot%20Louis%20XIV&f=false

⁴ Cumston, Charles Greene. A Biography of Charles Spon. – B: *Boston Medical and Surgical Journal*, 163, с. 990–992, 29.12.1990. [онлайн]. [прегледан 19.01.2024]. <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJM191012291632604>

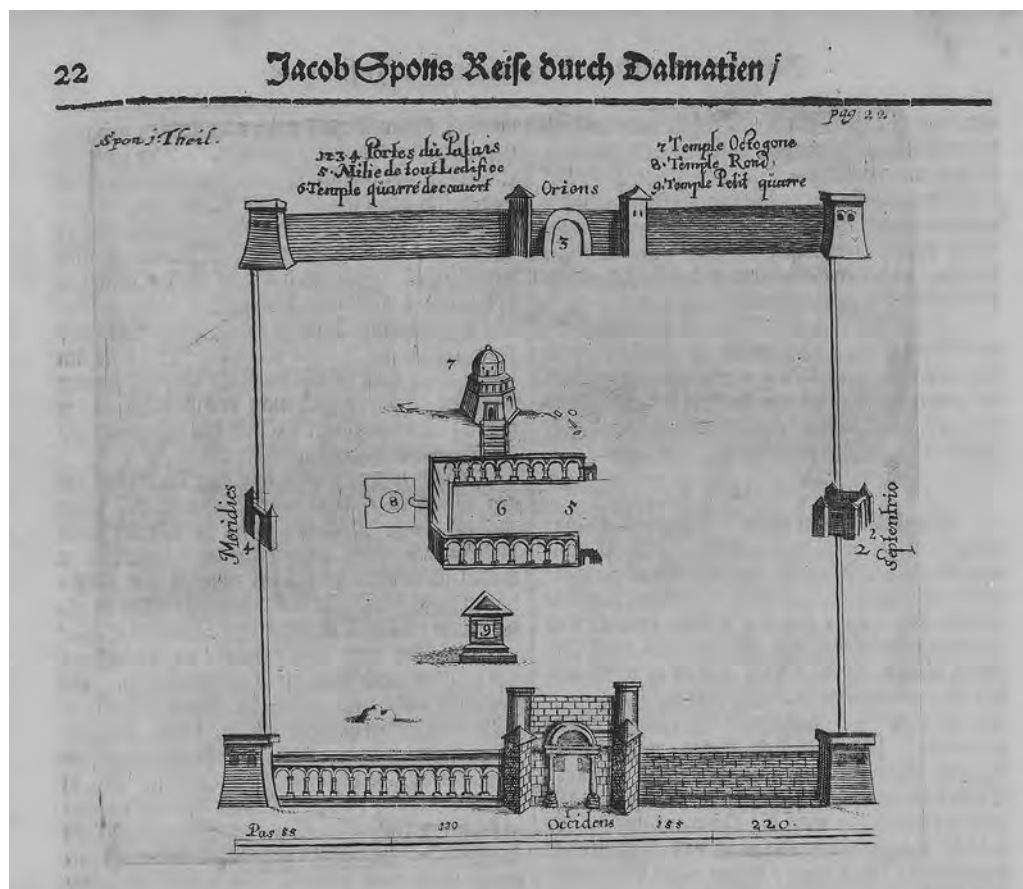
⁵ Република на науките или Републиката на учените (лат.: *Respublica literaria*, фр.: *République des Lettres*) е интелектуална международна общност, съществувала по времето на Ренесанса и Просвещението. Комуникацията между учените се осъществявала главно чрез кореспонденция на латински, но и на други езици, като италиански и френски. Интелектуалната общност достига своя разцвет през XVII–XVIII в., когато се формират национални академии на науките. Република на науките служи като основа на съвременната научна общност.

Изглед към планината Парнас с Делфи

Карта на Атика, включваща основните паметници и забележителности

План на руините на двореца на Диоклециан в Сплит, Хърватия

той има възможността да се осведомява за литература, свързана с археологията. През 1673 г. Якоб Спон публикува свое изследване, посветено на издирването на антики и интересни предмети от Лион със заглавие *Recherche des antiquités et curiosités de la ville de Lyon*¹. На следващата година, след работа по редактиране и публикуване на *Relation de l'Etat présent de la ville d'Athènes*² от Жак Пол Бабен, Якоб Спон предприема пътуване до Италия, където изучава антики и надписи. В Рим той се запознава с британския любител на ботаниката Джордж Уелър.

Якоб Спон и Джордж Уелър предприемат пътуване, чиято цел е запознаване от първа ръка с руините на древния свят. През 1675–1676 г. Спон и Уелър успяват

¹ Spon, J. *Recherche des antiquités et curiosités de la ville de Lyon*. Lyon, 1673.

² Babin, Jacques Paul. *Relation de l'Etat présent de la ville d'Athènes*. Lyon, 1674.

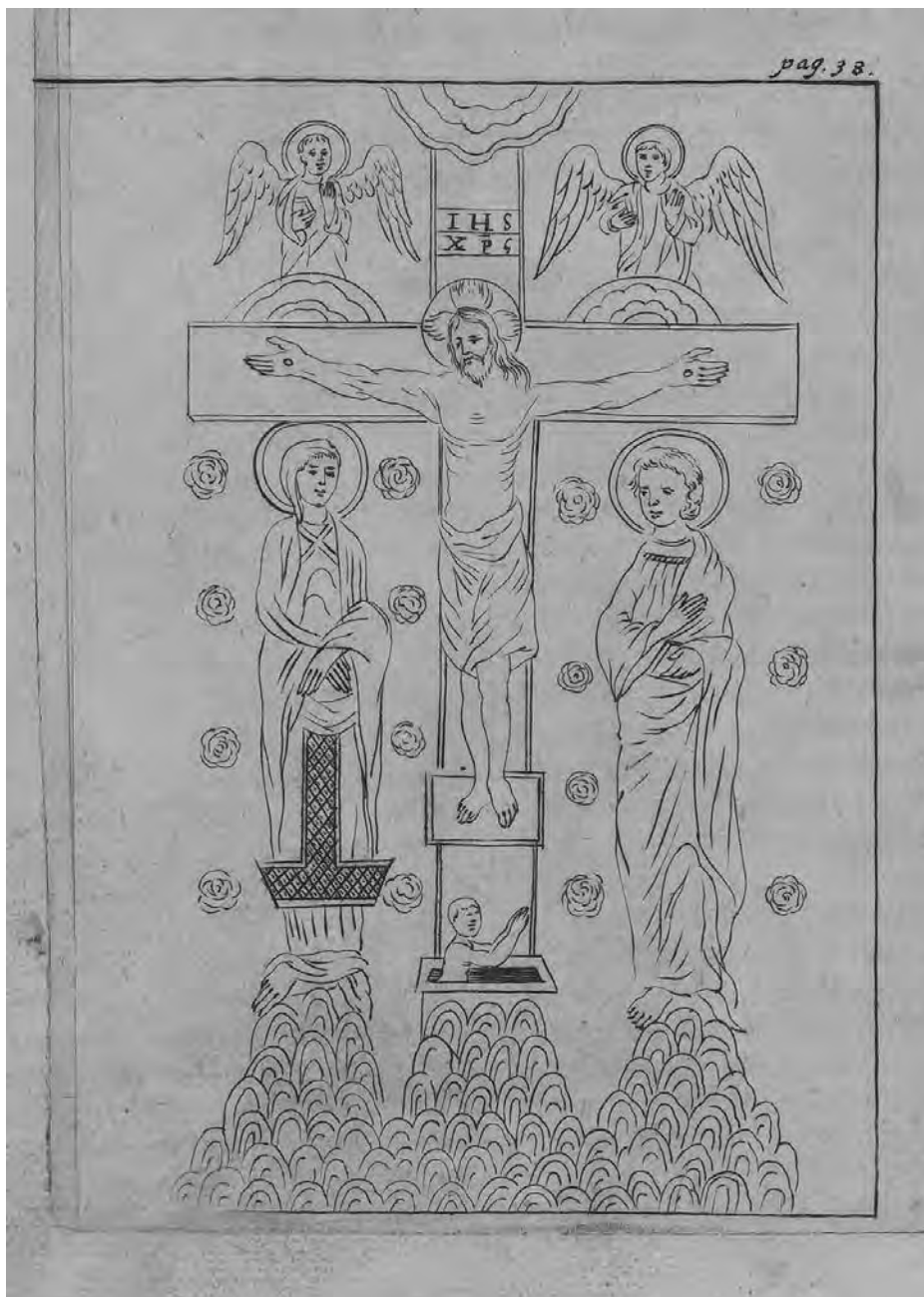
wann sie zusammen gesetzt werden / nichts minder
Hebräische oder Chaldäische Wörter machen/
nachdeme diese Ketzler gewohnt waren es zu
schreiben.

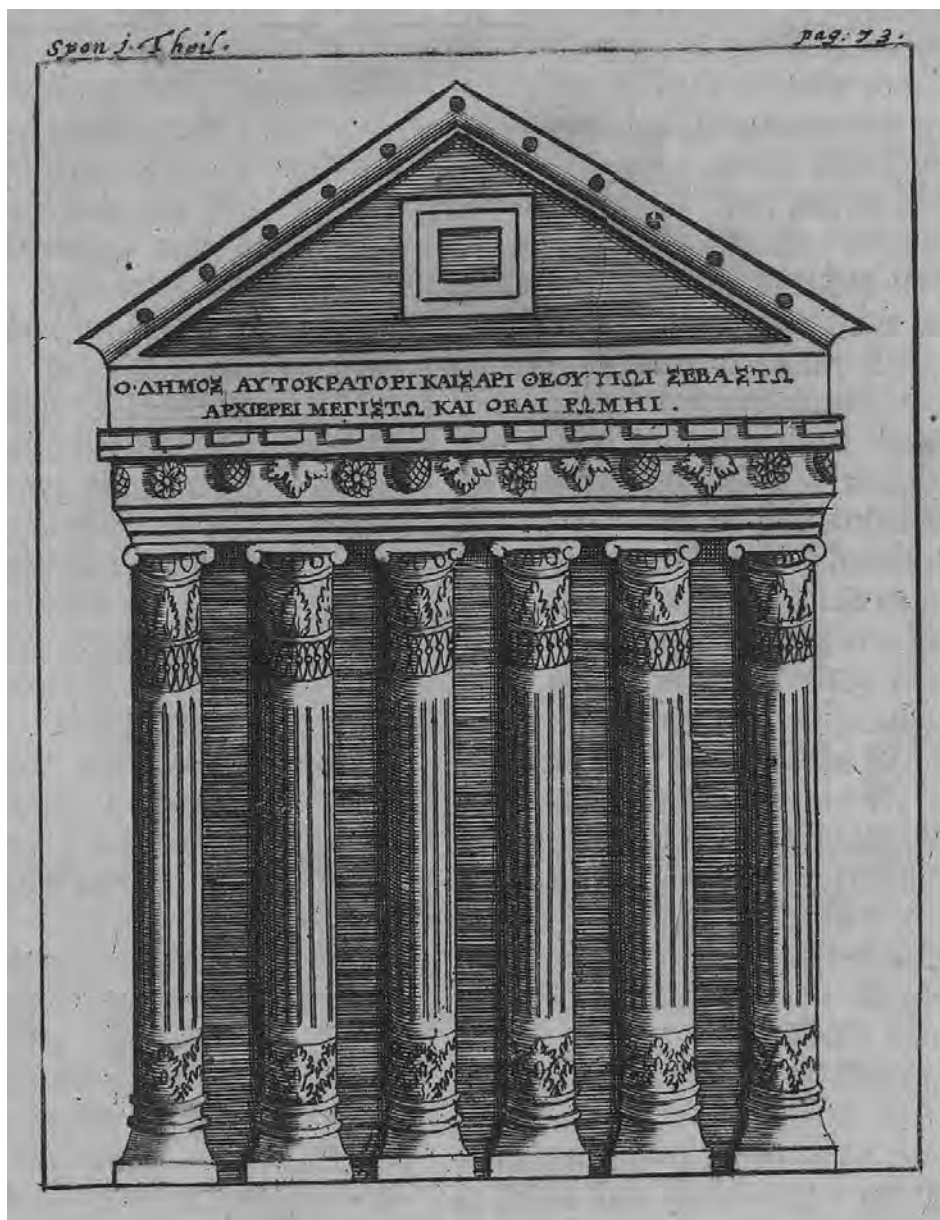
Hinten sind diese Zeilen zu sehen:

AEHIDYU
EHIDYWA
HIDYWAE
IDYWAEN
DYWAENI
YWAENID
WAENIDY

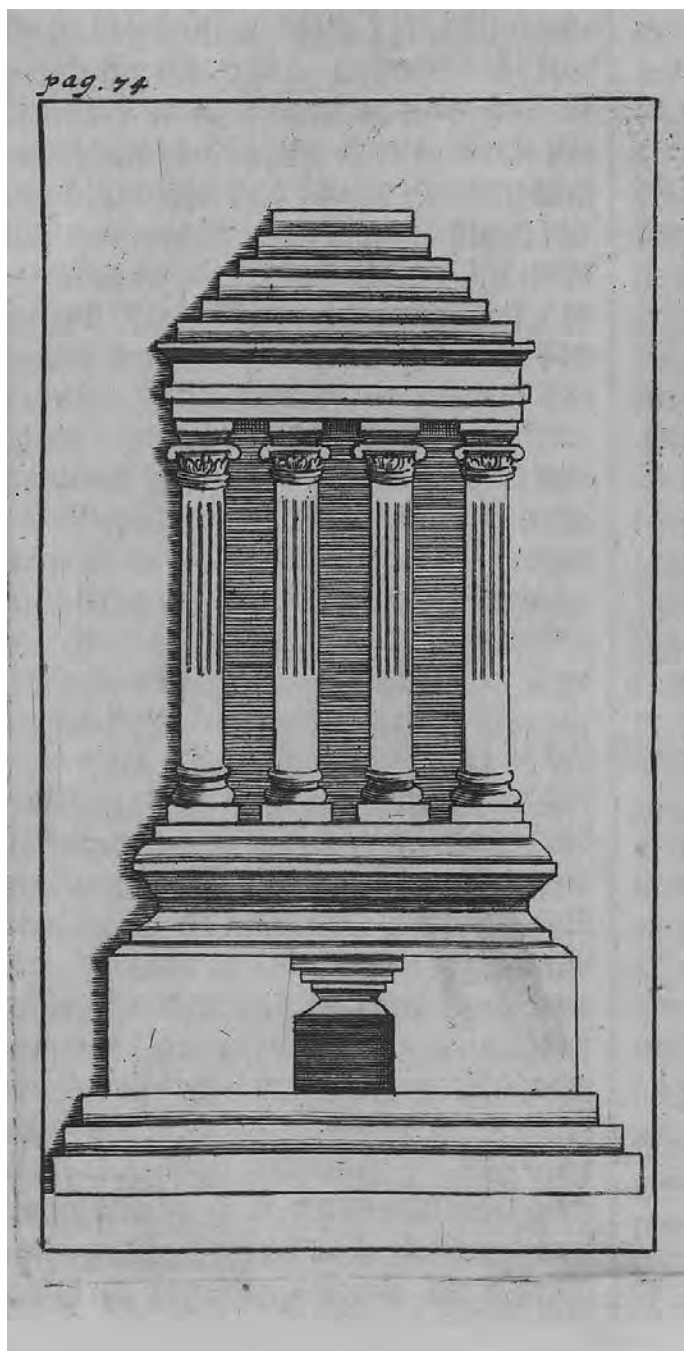
Архангел Михаил, съчетаващ елементи
от няколко религиозни култури

Разпнатият Христос от черквата „Панагия“ в Петра, построена на мястото на храма на Артемида Агротера край р. Илис

Храмът на Август в Милас

Монументална римска гробница в Милас, известна днес като Гюмюшкесен

Колоната на Марциан в Истанбул

Стълбът на Помпей, който се намирал
там, където Босфорът се влива
в Черно море

Релефи от основата на обелиска на Теодосий I, на византийския хиподром в Истанбул

да посетят Италия, Далмация, Гърция и Левант. По време на пътуването Спон подробно преписва надписи, обстоятелствено описва и изрисува множеството неизвестни до този момент в Европа монети и ръкописи. След завръщането си във Франция Якоб Спон публикува своя пътепис на френски език със заглавие *Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant*¹.

Малко по-късно книгата е преведена и на други езици, а Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ разполага с немскоезичното издание от 1681 г., публикувано в Нюрнберг, със заглавие *Reisen durch Italien, Dalmatien, Griechenland und die Morgenländer* и холандското издание, публикувано в Амстердам през 1689

¹ Spon, Jacob, Wheler, George. Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant. Lyon, 1678. Като автор в книгата на Спон стои името на Джордж Уелър, въпреки че по-късно той издава книга, посветена на същото пътуване.

Антични монети от Тмолус (1), Измир и Хиераполис (2), Милас (3, 4), монета на император Галиен от Метрополис в Йония (5), Колофон (6), монета на император Каракала от Лебед и Никея (7, 8)

Древни монети от Фокея (1, 2), Сардис (3, 4) и вероятно Измир (5, 6)

г., със заглавие *Voyagie door Italien, Dalmatien, Grieeckenland, en de Levant*. Изданията са част от колекциите на Библиотеката, съответно на редки немски и редки холандски книги. Първата е със сигнатура Rн 681.1, с инвентарен номер 948/906, свидетелстващ, че книгата е ранно постъпление на библиотеката – преди 1906 г. Холандското издание е част от редки холандски книги със сигнатура Rхол 689.1 и инвентарен номер 1008/925.

Националната библиотека разполага също и с френскоезичното издание, в два отделни тома, на пътеписа, посветен на същото пътешествие, от Джордж Уелър със заглавие *Voyage de Dalmatie de Grece, et du Levan*, издадено в Хага през 1723 г.⁶ Книгите съдържат екслибрис за дарение на Американския колеж в София от Стефан Панаретов⁷. Те се съхраняват в колекцията с редки френски книги със сигнатура Rф 723.1.

След експедицията Спон занася със себе си множество ценни съкровища, монети, надписи и ръкописи, като по-късно издава важни произведения, свързани с Античността и с археологията⁸, едно от които е *Recherches curieuses d'antiquité*⁹. Пътеписът на Якоб Спон съдържа и подробни географски описания, които и до днес са обект на интерес от страна на изследователите. Благодарение на своето пътешествие и на публикуването на събрания материал той се превръща в образец на учен, който съчетава теоретичните познания с теренните наблюдения.

⁶ Wheler, G. Voyage de Dalmatie de Grece, et du Levan. A la Haye, 1723.

⁷ За Стефан Панаретов (4.X.1853–19.X.1931) вж **Енциклопедия** Дарителството. [онлайн]. [прегледан 31.01.2024]. <https://daritelite.bg/d-r-st%D0%B5fan-panar%D0%B5tov-3/>

⁸ **Encyclopædia Britannica**, 1911, Vol. 25.

⁹ Spon, Jacob. Recherches curieuses d'antiquité. Lyon: Amaulry, 1683. [онлайн]. [прегледан 19.01.2024]. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/spon1683/0004/image,info,thumbs>

Технология на подвързията: история и приложение на *Frottoir – Grattoir* в реставрационната практика

МАЛИНА БЕЛЧЕВА

Bookbinding Technology: History and Application of the *Frottoir – Grattoir* in the Conservation Practice *Malina Belcheva*

Summary

Dedicated to bookbinding and book conservation the present study traces the history of the *Frottoir – Grattoir* tool from its first description published by Deny Diderot in the *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*, from the beginning of the 18th century, to the present day implementation of the *Frottoir – Grattoir* in the conservation laboratories in France, Germany, the Netherlands and the USA. The focus of this conservation research is the manufacture of the first custom-made replica of the French *Frottoir – Grattoir* tool in Bulgaria. The author compares historical modifications and functions of the tool in the French and German bookbinding tradition, and showcases historic *Frottoir – Grattoir* models from private collections, their structural features and application in the current conservation practice.

Key-words: conservation and restoration, bookbinding technology, book-binding tools, *Frottoir – Grattoir*, Kaschiereisen, Falsbanker, Kaschtoir.

История на *Frottoir – Grattoir*

Първата публикувана илюстрация с описание на инструмента *Frottoir – Grattoir* срещахме в многотомната „Енциклопедия“ на Дени Дидро (Denis Diderot, 1713–1784)¹ *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*²,

¹ През 1751 г. Дени Дидро приема с готовност идеята за създаването на енциклопедия на науките, изкуствата и занаятите и посвещава следващите 25 години от творческата си дейност на „Енциклопедията“. Той е съставител на проекта, редактор и автор е на много от статиите. В основната си част „Енциклопедията“ е отпечатана между 1751–1776 г. в 28 тома: 17 тома текстова част, съставена от 60 000 статии, и 11 тома илюстрации към текста. Между 1776–1777 г. са добавени още 4 тома с допълнения в текста и том с гравюри, а през 1780 г. са издадени 2 тома с индекси. Първите 28 тома са публикувани под ред. на Дени Дидро. В пълния си обем „Енциклопедията“ е 35-томна със 71 818 статии и с 3129 ил.

² *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*. Auteurs: Denis

издадена между 1751 и 1772 г. Уредът, с използването и до днес в реставрационната практика френско наименование, намира приложение при първоначалното оформяне (*frottoir*) и изглаждане (*grattoir*) на овала на книжното тяло.

Фиг. 1. Ателие за подвързване на книги от XVIII в. Литография на Meinhold und Söhne от Meinholds Handwerkerbilder, Dresden, и изображение (вдясно) на скулптиращия инструмент *Frottoir – Grattoir* от „Енциклопедията“ на Дени Дидро, 1713–1784 г.

Макар и да не разполагаме с конкретни сведения за първата поява на скулптиращия инструмент *Frottoir – Grattoir*, можем да допуснем – и от френския произход на думата, че той е създаден през XVIII в. във френските ателиета за подвързване на книги. Значителна част от инструментите за реставрация и подвързия на книгата водят началото си от XVIII в. Промяната в дизайна на книгите, тяхното детайлизиране вследствие на повишената образованост на населението и увеличаващия се брой отпечатани издания през този период, формирането и умножаването на частните колекции и библиотеки, става причина за развитие на технологичните процеси и появата на нови методи за украса на подвързиите.

Възможно е уредът да е бил в приложение в книговезката практика и преди XVIII в. Както повечето нововъведения, които не винаги са възникнали в даден отрязък от време, а по-скоро са се утвърдили през определен период, така и въвеждането на *Frottoir – Grattoir* в книговезката практика днес се свързва с ус-

Diderot, Paul Henri Thiry d'Holbach, Louis Jean-Marie Daubenton, Anne Robert Jacques Turgot, Voltaire, Jean-Jacques Rousseau, Buffon, Étienne Bonnot de Condillac, Charles Bossut, Jean Le Rond d'Alembert, Louis de Jaucourt, Jean Jodin, Éditeur: André le Breton, Michel-Antoine David, Laurent Durand and Antoine-Claude Briasson. Paris, 1751–1752.

ложняването на дизайна на подвързиите през XVIII в. Можем да допуснем, че измененията и новите търсения при оформлението на книгите внасят онези допълнителни елементи, за изпълнението на които е било необходимо изработването на значителен брой книговезски инструменти. Така, сред новосъздадените штампиращи уреди за украса, режещи и оформящи инструменти, е въведен в приложение и *Frottoir – Grattoir*. В немската книговезска и реставрационна традиция той носи наименованието *Kaschiereisen* – оформящ, каширащ инструмент от желязо, от нем. *kaschier* – ламиниране, каширане³ и *eisen* – желязо. В исторически аспект *Frottoir – Grattoir* е изработен от различни по вид материали: от желязо, месинг, мед и от различни по вид сплави на желязото. При някои от до днес запазените исторически модели, в обществени и частни колекции, към металното му тяло е добавена дървена дръжка или е частично или дори изцяло изграден от дърво. Макар и не равностойно ефективен, като металния уред, дървеният *Frottoir – Grattoir* (вж Фиг. 2), произведен във Франция, е в продажба и днес от компанията TALAS: Conservation, Archival & Bookbinding Supplies (TALAS: Материали и консумативи за консервация, архивиране и подвързване на книги)⁴.

Характеристики на *Frottoir – Grattoir*

Една от най-важните характеристики на класическия инструмент *Frottoir – Grattoir* е неговата тежест. Размерът му не трябва да надхвърля, но и да не е по-малък от средната дължина на дланта на ръката – приблизително 20 см. От друга страна, за ширината на уреда са характерни различни по вид варианти на дизайн, като традиционната му ширина (около 5 см) се определя от големината на книгите, за чието оформяне той служи. Счита се, че средната дебелина на книжното тяло е около 5 см, но въпреки това, някои от съвременните модели на уреда за удобство при работа са значително уголемени и надхвърлят 10 см широчина.

Най-новият дизайн (вж Фиг. 2) на *Frottoir – Grattoir* е създаден от Джеф Пичей (Jeff Pechey), изобразен с ширина на тялото 15 см. Този модел е изработен от неръждаема стомана, което позволява работа с лепила на водна основа. Той е със значителна тежест и технологично подобрена конструкция, заимствана от историческите френски и немски модели.

³ Каширане (от нем. и фр. ез.) – облепване, прилепване, каширане; означава обвиване, подлепване с хартия. Каширане е операцията, при която се изработва каширана хартия и е процесът, при който два листа хартия се слепват заедно, което придава изключителна устойчивост и здравина на печатните издания.

⁴ TALAS: Conservation, Archival & Bookbinding Supplies (TALAS: Материали и консумативи за консервация, архивиране и подвързване на книги), <https://www.talasonline.com/>, *Frottoir* <https://www.talasonline.com/Frottoir>; Description of *Frottoir*: A double ended wooden tool designed for shaping the spine of books with a rounded back. Many times used in conjunction with the claw end of a bookbinders hammer to round the back of a book. Made in France.

Фиг. 2. Исторически форми на инструмента *Frottoir – Grattoir*, изработени от метал и дърво, в последователност: датският *Falsbanker* на Carl Jensen, *Kaschtoir* на Джеф Пичей, дървеният *Frottoir – Grattoir* на американската компания *Talas*, немският *Kaschiereisen*, както и създаденият от компанията *C.S. Osborne* специализиран метален инструмент за работа с кожа

Описание на френския и немския модел *Frottoir – Grattoir*

Френският *Frottoir – Grattoir* (вж Фиг. 4) е елегантен, с по-леко тяло, фино изработен е, със дръжка вдлъбната в двата края и две работни повърхности, които служат за:

1. **Оформяне.**
2. **Изглаждане** на гърба на книжното тяло.

Немският вариант *Kaschiereisen* (също датският *Falsbanker*) е с много по-тежка и масивна на вид конструкция (вж Фиг. 2).

Изработеният в лабораторията на Джеф Пичей в Ню Йорк модифициран *Frottoir – Grattoir* е единственият по вида си прототип на инструмента, който съчетава най-важните характеристики на немския *Kaschiereisen* и на френския *Frottoir*. Той получава наименованието *Kaschtoir* от американския реставратор Питър Верхейн (Peter Verheyen) от Университета в Сиракуза, Ню Йорк.⁵

⁵Вж *Kaschtoir* by Jeff **Peachey**, designs, and tools for bookbinders, conservators and leatherworkers. [онлайн]. [прегледан 1.11.2023]. <https://www.peacheytools.com/shop/kashtoir>, Jeff Peachey, 37 Nagle Ave., #3C, New York, NY 10040.

“If you have never heard of a *Kaschtoir*, you are not alone. The word is a portmanteau coined by

Инструментът *Kaschtoir* (вж Фиг. 2) на Дж. Пичей е предназначен за оформяне на гърба на книгата като в единия си край той е *Kaschiereisen* – има малки набраздени зъбци, чрез които реализира първоначалното леко изместване на книжните коли до закръгляне на книжното тяло, а в другия си край е *Frottoir* – с функция изглаждане и оформяне на гърба и биндовете на книгата. Той, също така, служи и за отнемане и вмъкване на адхезиви към извивките на колите. *Kaschtoir* е изграден от стомана № 304, с височина, ширина и дебелина на тялото съответно 15 x 5 x 1.25 cm и е със значителна за големината си тежест от 600 грама. Инструментът на Джеф Пичей позволява лесното заобляне на книжно тяло, дори когато то е съставено от по-твърда или машинно лята хартия.⁶

Приложение на *Frottoir* – *Grattoir*

В реставрационната практика уредът *Frottoir* – *Grattoir* намира непосредствено приложение при оформяне овала на книжното тяло, когато е необходим модел за историческа подвързия, преди реставрацията на книга, или за оформяне на книжното тяло, след частична или пълна реставрация на книжните коли.

Технологичната последователност при изграждане на книжната подвързия включва: подготовка на хартията, отрязването ѝ до търсения размер (обикновено по-широк от крайната големина), прегъване и ушиване на книжното тяло в търсения стил. Към ушитото книжно тяло се оформят *улеи*, наричани още *фалцови улеи* или *интервал* (от англ. *hinges*), чиято ширина съответства на дебелината на книжните корици (съставени от многослойна хартия, картон или дърво), които осигуряват функцията (отваряне и затваряне) на подвързията.

Подготовка на книжното тяло за подвързия

1. Листовите хартия се отрязват и прегъват.
2. Събират (колират) се в желан брой за оформяне на коли.
3. Следва ушиване на книжното тяло.
4. Чрез метален или дървен професионален чук, със закръглена широка глава

Peter Verheyen. The tool is for backing, and is a combination of a German *Kaschiereisen* and a French *Frottoir*.”

⁶ *Kaschtoir* by Jeff **Peachey**...

“The tool is for backing, and is a combination of a German *Kaschiereisen* and a French *Frottoir*. The *kaschtoir* combines the most useful aspects of each. The *kaschiereisen* end has small teeth, which help to move the sewn, rounded bookblock into to a backed position. The *frottoir* end has a gentle smooth curve, which also can help move a bookblock into position, smooth out the spine, and true-up raised bands. [...] From examining *frottoirs* in my collection, I’ve noticed that a gentle curve is historic: this tool is not a die meant to exactly shape a spine to its curvature. The gentle curve is useful for a range of round spine shapes, smoothing irregularities, smushing sewing threads, etc. The *kaschiereisen* end can be cleaned of adhesive with a stiff brush. This tool is quite heavy, and the weight allows you to easily persuade even hard modern paper into the shape you desire.”

колите се придърпват и притискат от центъра навън, за да оформят първоначалното закръгляне на книжното тяло.

5. Книжното тяло се поставя в преса, оразмерява се дълбочината на улеите, които предстои да се оформят.

6. Следва оформянето на овала на гърба, първоначално с уреда *Frottoir* – *Grattoir*, а след това чрез книговезки чук, заглаждането и полагагането на адхезив и слой от фина ръчно лята японска хартия.

7. Предназначението на ръчно лятата японска хартия е дългите, с изключителна здравина фибри на растението козо, от които тя е съставена, да се включат при изграждането на гърба на книгата и го поддържат в закръглен вид, като запълнят разстоянията между колите и свържат книжните корици с гърба на подвързията.

8. Закръгленият гръб на книжното тяло се свързва чрез форзаците с книжните корици или капаци, чиято функция е също да отделят и предпазят книжното тяло от по-високата киселинност на подвързията от кожа, хартия, плат и др.

Описание на Дидро

В специалните колекции на Университетската библиотека на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ се съхранява едно от най-ранните издания на *Encyclopedie, ou Dictionnaire raisonne des sciences, des arts et des metiers* („Енциклопедия или тълковен речник на науките, изкуствата и занаятите (1751–1780)“) на Дени Дидро. „Енциклопедията“ на Дидро е първото издание, в което е представена френската подвързия на книгите от XVIII в. В т. XXVIII, публикуван през 1779 г.⁷, на определението „подвързия на книгата“ – *relieure, art de relier des livres – om fr. relieure* (на с. 714–717) е отделена самостоятелна рубрика, която включва първото пълно описание на уреда *Frottoir* – *Grattoir* и неговата функция:

1. *Frottoir* – *Grattoir* е инструмент с дължина около 23 см. Той е с дръжка, закръглен е по средата и плосък в краищата. Краищата му са с различна ширина и са предназначени за различните формати на книгата. Единият край е с 5 см ширина за работа с кварто (*quarto*⁸) и фолио (*folio*⁹) формат книги; другият е с 2 см

⁷ *Encyclopedie, ou Dictionnaire raisonne des sciences, des arts et des metiers*. T: 1–36. Par une societe de gens de lettres. Mis en ordre et publie par M. Diderot. Quant a la partie mathematique par M. d'Alembert. 3. ed. Geneve etc.: Chez Jean-Leonard Pellet etc., 1778–1779.

Специални колекции на Университетска библиотека при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, R52923.

⁸ Кварто (*лат.* quārtō, quārtus) – четвърти.

Книга съставена от един или повече пълни листове хартия, върху които са отпечатани 8 с. текст, сгънати 2 пъти, за да формират 4 листа от книгата. Всеки лист от кварто формат книгата е една четвърт от размера на оригиналния лист.

⁹ Фолио (*лат.* folium) – лист.

Книга, съставена от един или повече пълни листове хартия, върху които са отпечатани 4 с. текст, сгънати веднъж, за да формират 2 листа от книгата. Всеки лист от фолио формат книгата е половината от размера на оригиналния лист. Фолио означава също метод за под-

ширина за работа с по-малките формати книги – октаво (*octavo*¹⁰).

2. Краищата му завършват със зъбци.

3. Инструментът се използва за настъргване гърба на книгата, за да може лепилото да проникне по-добре.

4. Нанася се слой лепило, гърбът на книжното тяло се настъргва отново (встрани от основата или мястото на шиене на колите).

5. Накрая се нанася още един допълнителен слой лепило, включително върху основата за шиене на книгата.

6. Когато гърбът на книжното тяло и основата са поели лепилото, се използва отново уредът *Frottoir – Grattoir* за отстраняване на ненужното лепило, което не е проникнало между колите и се запълва пространството между тях.

7. *Grattoir* подравнява се основата, върху която са ушити колите, ако е измесена.

8. Нанася се отново слой лепило.

9. Книгата се поставя да изсъхне под лек натиск.

10. Когато изсъхне лепилото върху гърба на книжното тяло, се използва уредът *Frottoir* за изглаждане на всички неравности и първоначалното оформяне на овала на гърба.

11. Следват няколко облепващи гърба хартиени ленти.

12. Този етап от подготовката на подвързията на книгата завършва с обрязване на книжното тяло от три страни.

Не са ми известни публикации на описанието и употребата на инструмента *Frottoir – Grattoir* в българските справочни и професионални издания за реставрация и история на книгата. Той все още не е намерил приложение в реставрационната и книговезката ни практика.

***Kaschiereisen* в немската книговезка традиция**

Няколко са основните публикации, които отразяват употребата на *Kaschiereisen* (*Frottoir – Grattoi*) в немската книговезка и реставрационна практика. Историята на книжната подвързия свидетелства, че първите ръководства по технология на подвързията са издадени в началото на XVIII в. в Германия. Кристофър Ернст Предигер (1701–1768) (Christoph Ernst Prediger е авторът на многотомното издание *Der in aller heut zu Tag üblichen Arbeit wohl anweisende accurate Buchbinder und Futteralmacher*, отпечатано във Франкфурт от издателството на *Pollard & Potter*.

реждане на листов хартия в книга и книга направена по този начин. Книгите във фолио формат са с височина приблизително 38 см.

¹⁰ Октаво (*лат.* „на осем“) – осми.

Книга, съставена от един или повече пълни листов хартия, върху който са отпечатани 16 с. текст, сгънати 3 пъти, за да формират 8 листа. Книгата в размер октаво е една осма от размера на оригиналния лист. Действителният размер октаво зависи от размера на целия лист хартия, който в исторически аспект се е променял според мястото на отпечатване на книгата и историческия период.

В продължение на 12 години (1741–1753) К. Предигер подготвя и публикува последователно четирите тома на първото практическо ръководство за изграждане на подвързии. То съдържа подробни сведения – от цената на материалите до техниката и уредите, необходими за изработването на книжни подвързии¹¹, но в четиритомното издание не откриваме описание на *Kaschiereisen* (*Frottoir – Grattoir*), което подсказва, че до 1753 г. уредът не е бил познат в немската книговезка и реставрационна практика. Едва в началото на XIX в. срещаме първото описание на *Kaschiereisen* в професионалните немски издания посветени на подвързията на книгата.

Докато английската книговезка гилдия приема (и до днес) френския термин *Frottoir – Grattoir*, в немските ръководства за подвързия на книгата инструментът се среща с няколко наименования *Cachiereisen*, *Cachier-Eisen*, *Kaschiereisen*, *Kaschier-Eisen*. Американският реставратор Питър Верхейн в статията *Tool Talk 2 – Kaschiereisen (Frottoir/Grattoir)*¹² („Дискусия за инструментите 2: *Kaschiereisen (Frottoir/Grattoir)*“ проследява историята на термина, произхода му от френската традиция и приложението му в немската реставрационна практика.¹³

Описание на термина *Frottoir – Grattoir* се среща за **първи път** в изданията от 1823 г., като статията *Der Buchbinderlehrling* от 1937 г. съдържа изображение на инструмента и въпросник за студентите. Между отговорите на въпросите: *Вижда ли ли сте този инструмент, за какво служи и как се употребява?*, изданието публикува едно от най-пространните и до днес описания на *Kaschiereisen (Frottoir – Grattoir)*.

В хронологична последователност публикациите с описание на уреда *Frottoir – Grattoir* са:

Greve, Ernst Wilhelm. *Die Buchbindekunst Hand- und Lehrbuch der Buchbinder.* Berlin: Maurer, 1823.

¹¹ Т. 1 съд. изчерпателно ръководство за подвързии на книги и изработване на кутии, с таблици: за разходите за материали, времето, необходимо за различните процеси, и разходите на материали при различните стилове на подвързване. Другите три тома се отнасят до специализирана работа, като напр. подвързването на уч. издания и съдържат голяма част описания. Т. 3 съдържа приложение, посветено на правилата за чиракуване (обучение). Вж **Prediger, Christoph E.**, *Der in aller heut zu Tag üblichen Arbeit wohl anweisende accurate Buchbinder und Futteralmacher.* Vol. 1–4. Frankfurt and Leipzig, 1741–1753. [онлайн]. [прегледан 1.11.2023]. <https://www.historyofinformation.com/detail.php?id=1688>

¹² **Verheyen, Peter.** *Tool Talk 2 – Kaschiereisen (Frottoir/Grattoir).* The Pressbengel Project: Exploring German Bookbinding Traditions, New York, 2021. [онлайн]. [прегледан 01.11.2023]. https://pressbengel.blogspot.com/2021/07/tool-talk-2-kashiereisen_10.html

¹³ П. Верхейн подчертава, че етимологията на думата *Kaschiereisen* разкрива френските корени на “cashier” със значенето на обработване, оформяне, на колите “from the French “cahier”, meaning signature/quire, or in our context a tool for working/shaping/folding the signatures“ и “Eisen equal to “iron”, желязо, материалът, от който инструментът е най-често направен.

Schäfer, L. Vollständiges Handbuch der Buchbinderkunst. Leipzig, Basse, Quedlinburg, 1845.

Adam, Paul. Der Bucheinband: Seine Technik und Seine Geschichte. Leipzig: E.A. Seemann, 1890.

Adam, Paul. Die Praktischen Arbeiten des Buchbinders. Wien: A. Hartleben, 1898.

Das Deutsche Buchbinderhandwerk: alleiniges amtl. Organ des Reichsinnungsverbandes des Buchbinderhandwerks und aller Innungen. Stuttgart: Max Hettler Verlag, 1937.

Widmann, Ulrich. Kaschiereisen/Falzandrücker Fast vergessene und neu entdeckte Werkzeuge, Meister der Einbandkunst Rundbrief. Aachen: MDE-Geschäftsstelle, 2021.

Следвайки тенденциите в съвременната реставрационна практика, реставраторът Улрих Уидман (Ulrich Widmann) в статията *Kaschiereisen/Falzandrücker Fast vergessene und neu entdeckte Werkzeuge*¹⁴ („Инструмент за изглаждане/притискане и оформяне на овал на гърба на книжното тяло“) от 2021 г., публикувана в специализираното списание *Meister der Einbandkunst Rundbrief*, споделя, че *Frottoir – Grattoir* е непознат за немската професионална общност. Статията привлича вниманието и с проучването, което У. Уидман представя за историческите и съвременни модели на инструмента. Авторът подготвя класификация и подчертава, че всички от представените модели са индивидуално изработени в зависимост от изискванията и концепцията на отделните клиенти.

Колекции от исторически модели *Frottoir – Grattoir*

Една от най-впечатляващите пълнотата си съвременна колекция от автентични инструменти за реставрация *Frottoir – Grattoir* в приложение през различните исторически периоди, това е колекцията на Дж. Пичей. Дж. Пичей е лектор, реставратор и изобретател на машини и технологии за усъвършенстване на реставрационната практика. На *Фиг. 3* е представена личната му колекция от исторически инструменти *Frottoir – Grattoir*: с описание на произхода им и на някои от техните характеристики.

Изработване на *Frottoir – Grattoir*

При подготовката на лабораторията по консервация и реставрация на Университетската библиотека на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ между ръчните оформящи и изглаждащи инструменти, в приложение в съвременната реставрационна практика, беше предвидено закупуването на френския инструмент *Frottoir – Grattoir*.

Първоначалното проучване на производителите на *Frottoir – Grattoir* в Европа показва неговата рядкост, което наложи по стара книговезка традиция той да бъде изработен от майстор на професионални инструменти в България, който трябва

¹⁴ *Widmann, Ulrich. Kaschiereisen/Falzandrücker Fast vergessene und neu entdeckte Werkzeuge, Meister der Einbandkunst Rundbrief. Aachen: MDE-Geschäftsstelle, 2021.*

Фиг. 3. Колекция на Джеф Пичей от автентични инструменти и реплики, произведени във Франция, Германия и Нидерландия, XVIII–XX в.

№ 1. Репродукция на инструмента *Grattoir*, изработен от Дж. Пичей по илюстрация и описание в „Енциклопедията“ на Дидро.

№ 2. Репродукция на инструмента *Grattoir*, изработен от Дж. Пичей по изображение в *Relieur* на Dudin. Уред, традиционно съставен от желязно тяло и дървена дръжка.

№ 3, № 4 и № 5. Автентични *Frottoir – Grattoir* от Франция (XIX в.).¹⁵

№ 6. Уредът е изработен от Дж. Пичей като осъвременена версия на френския *Froittoir*. Моделът е изработен от месинг с дизайн базиран на историческите модели от колекцията с номера № 4 и № 5.

№ 7. Немски автентичен инструмент *Frottoir* с лека конструкция, който се използва перпендикулярно на колите на гърба, а не успоредно.

№ 8. *Froittoir* от средата на XX в., изработен от Волкърс от Мехелен (Mr. Volkaerts от Mechelen, the Nederland).¹⁶

№ 9. Немски автентичен инструмент, подобен по конструкция на № 8, но по-тежък и по-удобен за употреба.

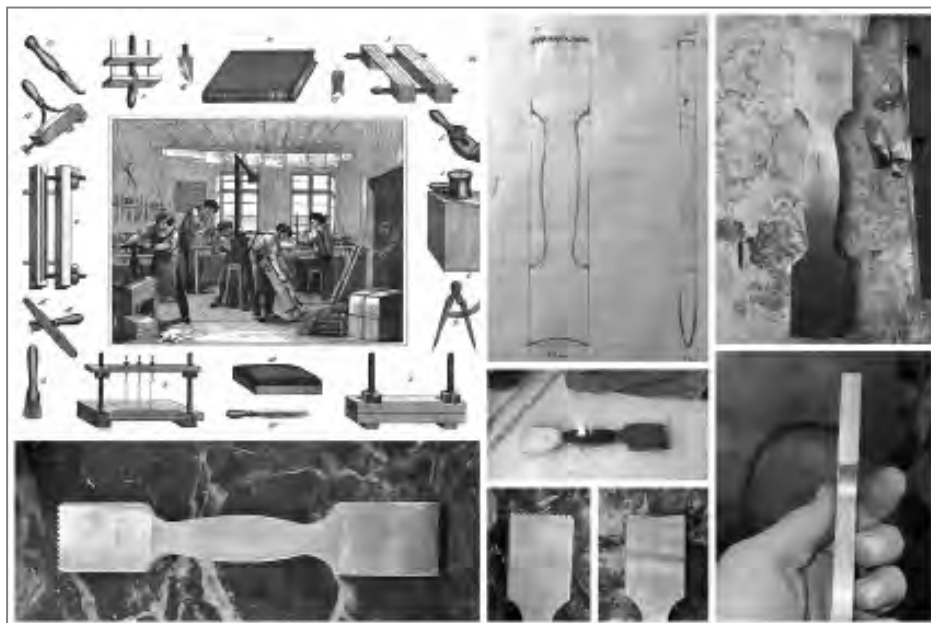
№ 10, 11, 12, и 13. Уредите са автентични, изработени са от дърво.

№ 14. Този уред *Froittoir* е изработен от дърво във Франция, днес е в продажба в САЩ от компанията TALAS.¹⁷

¹⁵ Тази форма на инструмента избрахме да бъде изработен за лабораторията по реставрация на Софийски университет.

¹⁶ Град в Нидерландия, който се намира между Брюксел и Антверпен.

¹⁷ Kaschtoir by Jeff Peachey...

Фиг. 4. Последователност при изработването на френската реплика на инструмента *Frottoir-Grattoir* за Лабораторията по консервация и реставрация на Университетската библиотека на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Инструментът на Николай Кирилов е от полиран месинг с дървена дръжка от орех, с дължина 200 мм, ширина 10 мм и разстояние между отделните зъби от 3 мм, той има двустранна функция за оформяне на овала и изглаждане на неравностите от колите по гърба на книжното тяло

ше да пресъздаде изключително прецизна реплика на търсения от нас *Frottoir – Grattoir*¹⁸, заради което се обърнахме към сценичния дизайнер Николай Кирилов¹⁹.

Като творчески директор и сценограф за филмовите продукции на *Ню Бояна филм студио (Nu Boyana Film Studio)*, професията на Николай Кирилов го среща ежедневно с причудливи решения за декорите и костюмите на филмови продукции като *Crippers, Don't move, Wrong Turn* на режисьорите Марк Класфелд (Marc

„Намирам го за безполезен, защото краищата му са твърде заоблени, а дръжката е твърде права, за да бъде удобна при работа, също порите в дървото абсорбират твърде много лепило“, споделя Дж. Пичей.

¹⁸ Желанието ни да закупим един от инструментите на Дж. Пичей не можеше да бъде реализирано, заради наложените такси за внос на стоки в Европейския съюз. Цената, с митническите такси и транспортните разходи, превъзхождаше стойността на уреда.

¹⁹ Николай Кирилов е дизайнер и сценограф за продукциите на *Ню Бояна филм студио (Nu Boyana Film Studio)* и дизайнер на марката ножове *Сто-ножови / Kirilov Customs*. [онлайн]. [прегледан 1.11.2023]. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063752462807>

Klasfeld), Адам Шиндлер (Adam Shiendler), Брайан Нието (Brian Nieto) и Валери Милев, за които той е творчески директор и сценограф. За реализирането на сценичния дизайн са необходими изключителни артистични, технически умения, талант и внимание към детайлите, както и познаване на особеностите на даден обект, механизъм и исторически период, умения, които Н. Кирилов приложи при създаването на репликата на *Frottoir – Grattoir*. Макар и да не е участвал или непосредствено наблюдавал процеса на реставрация на книги, Н. Кирилов предприе проучване на предназначението на уреда, положението на тялото и ръката на реставратора при работа с него и включи всички тези детайли, за да пресъздаде максимално близо характера на оригиналния модел.

Ролята на съвременния дизайнер за създаването на репродукция или модел на уред с приложение в реставрационната практика е деликатна. Изработването на репликата на *Frottoir – Grattoir* като инструмент с дългогодишна история и употреба в книговезката и реставрационна практика, предположи творческия подход и отдаденост към детайлите на дизайнера с разностранен талант за успешното реализиране на единствения *Frottoir – Grattoir* в приложение в лабораториите по реставрация в България.

Авторът изказва най-искрена благодарност на Николай Кирилов за репликата на френския Frottoir – Grattoir и за подкрепата при реализиране на настоящото изследване на Питър Верхейн, Джеф Пичей, Улрих Уидман, Ангел Петков и на проф. д-р Анна Ангелова.

Източници

Crane, W. Eden. Bookbinding for Amateurs Being Descriptions of the Various Tools and Appliances Required and Minute Instructions for Their Effective Use. – UK : Forgotten Books, 2018.

Diehl, Edith. Bookbinding : Its Background and Technique. Dover Publications. New York : 1980.

Greve, Ernst Wilhelm. Die Buchbindekunst Hand- und Lehrbuch der Buchbinder. – Berlin :Maurer, 1823.

Peachey, Jeffry. Kaschtoir by Jeff Peachey, designs, and tools for bookbinders, conservators and leatherworkers. [онлайн]. [прегледан 01.11.2023]. <https://www.peacheytools.com/shop/kashtoir>

Persuy, Anne, Sün Evrard. La reliure, Paris, Denoël, Connaissance et Technique, 1983.

Verheyen, Peter. Tool Talk 2 – Kaschiereisen (Frottoir/Grattoir). The Pressbengel Project : Exploring German Bookbinding Traditions, New York, 2021. [онлайн]. [прегледан 1.11.2023]. https://pressbengel.blogspot.com/2021/07/tool-talk-2-kashiereisen_10.html

Schäfer, L. Vollständiges Handbuch der Buchbinderkunst. Basse, Quedlinburg, Leipzig, 1845.

Владимир Полеганов: „Преводът е сливане на авторския и преводаческия глас“

СТЕФАНКА МИТЕВА¹

Vladimir Poleganov: Translating is the merging of the author's and translator's voices
Stefanka Miteva

Summary

An interview between PhD student Stefanka Miteva and translator from English Vladimir Poleganov. The interview delves into the challenges and peculiarities of translation work, with specific examples from Poleganov's experience translating from English. He shares his insights on editorial work, footnotes, and resource management, and discusses his experience translating texts from his early days to his most recent works at the time of the interview. This interview provides valuable information about Poleganov's working process, and the specific examples make it an extremely useful source of information.

Key-words: translation, footnotes, resources, challenges, examples, books.

В Университета по библиотекознание и информационни технологии беше проведена среща-дискусия с преводача и автора Владимир Полеганов, в рамките на упражнението по дисциплината „Превод и култура на комуникацията“, чийто титуляр е доц. Мая Горчева. Водещ на събитието беше докторант Стефанка Митева.

Владимир Полеганов е преводач, писател и преподавател. Някои от по-важните книги, по които е работил, са: „Ритуали на съзряването“ (2014) на Октавия Бътлър, „На ръба на света“ (2017) и „Вроден порок“ (2018) на Томас Пинчън, „Линкълн в бардо“ (2019) на Джордж Сондърс и „Историята на твоя живот и други разкази“ (2022) на Тед Чанг. За работата си по „Екс САЩ“ (2022) на Рийд Кинг той спечели наградата за превод „Кръстан Дянков“.

– *Какво за вас е преводът?*

– Много внимателно и бавно четене на един текст, който, след като го прочетеш или докато го четеш, ти трябва да намериш две основни неща. Първо, гласът, който е написал книгата. Превеждаш, превеждаш, превеждаш и след това изведнъж усещаш, че някой говори – мислиш както автора, който е написал книгата. Тоест

¹ Стефанка Митева е докторант в УниБИТ, катедра „Библиотечни науки“, научен ръководител доц. д-р Васил Загоров.

едно сливане на твоя глас на български, който е преводаческият, и гласа на автора. Това е в идеалния случай, поне за мен. Тогава почваш да чуваш книгата, не само героите, а и намерението на автора. След това да намериш формата да предадеш тази информация на български език. После идва едно старание да не позволяваш нищо от теб да излезе и да почне да оформя чуждия текст, тоест да станеш малко или много невидим. Това е за мен преводът като процес. Освен, разбира се, значението му в култура като нашата – ние сме малка литература, езикът ни не се говори от много хора, съответно бих казал, че преводната литература е доминантна на пазара. Има я тази роля на превода и преводача, на мост между културите и разширяване на общия културен контекст.

– Добре тогава, да ви попитам как започна пътят ви като преводач? Може би преди книги сте пробвали да превеждате друго?

– Трябва да се сетя, защото беше преди примерно 20 години, но мисля, че със сигурност бяха разкази. И то съм се опитвал да превеждам просто ей така – за удоволствие, да видя дали мога да се справя. Спомням си някои разкази, които ме бяха впечатлили още в средата на 90-те години. Започнах да посещавам Столична библиотека и там попаднах на една книга, която беше с фантастични разкази „Най-добрите, разкази взели награда „Небула“ за последните 25 години“. Тоест от 1965-а до 1990-а е било това, защото беше сравнително нова. И там прочетох *Bloodchild*, разказ на Октавия Бътлър, който е доста странен, мрачен, кървав и също така труден за възприемане разказ, но си спомням, че той ме беше впечатлил много и няколко години по-късно се върнах към него и се опитах да започна да превода началото, но се отказах. Тогава някак си ми се стори много бавен този процес на движение по текста и имах чувството, че не мога да уловя точно това, което се казва. Тоест, аз го разбирах, но не можех да го напиша на български. И след това през 2005 г. започнах да работя по превода на „Последният еднорог“ на Питър Бийгъл, заедно с Калин Ненов, който беше взел правата на книгата, тъй като тя е една от любимите му книги и беше много важна за него. Имаше мисия да даде тази книга на българските читатели. Това е много хубав роман, но много труден за превод, защото е изключително поетичен. Тоест, не може просто да го преведеш, пренаписвайки го красиво, а трябва да уловиш накъде водят всички сравнения, какво искат да покажат всички метафори. Работата там беше много трудна, бавна. Разбира се, ние нямахме някакъв много малък срок, но си спомням не само работата по превода, но и редакцията след това. Събирахме се, четяхме какво се е получило. И така, това е началото, което съзнателно си спомням.

– Сега как протича работата с редактор при тези заглавия, в които вие самите сте преводач? Има ли примерно сблъсък между умовете как трябва да звучи текста, дали са подбрани правилните думи или вашият личен опит при работа с преводач е, че успявате да сте на едно мнение?

– За мен е така – винаги редакторът е този, който помага, чете внимателно, дава добри насоки, предложения. Разбира се, много зависи от книгата. В случая

с романа на Джордж Сондърс „Линкълн в бардо“, който превеждах през 2018 или 2019 г., той е написан като пиеса, тоест няма нищо друго освен гласовете на героите, а където е другото, това са цитати от текстове на книги. Романът разказва за гражданската война в Щатите, но всъщност емоционалният център на книгата е смъртта на един от синовете на президента Линкълн и тази легенда – тъй като не е могъл да преживее смъртта на детето си, се е върнал в гробницата, където е положено тялото, и го е държал известно време. Целият роман, действието, се развива на тези гробища, героите са духовете и остатъците от душите на погребаните; и всеки говори със своя глас, който е много различен. Междувременно има глави, които дават общия контекст, социално-политически, исторически, на гражданската война и тези глави са изградени от последователни цитати, които описват една и съща сцена, които авторът е откривал в различни източници – да кажем семейство Линкълн организира бал и канят гости. Всичко това се предава на читателя през различни исторически източници, но когато аз започнах да ги търся, да видя кой откъс от коя книга е, въпреки че те са цитирани, видях че някои от тези книги всъщност са измислени. И затова работата ми беше много голяма и внимателна, заедно с редакторката Гергана Мирчева. Така че наистина много зависи от книгата. Вече другото, което е особено за превода на нашата школа, са бележките под линия, които аз все по-малко слагам като преводач, защото не ги харесвам особено, пък и редакторът може да добави или да махне някоя.

– Значи вашето мнение за бележките под линия е, че е по-добре да са в по-малки количества?

– Да, особено в последните години, откакто има интернет, много неща са достъпни. Тези бележки под линия, които обясняват кой какъв е – да кажем *Depeche mode* са английска група от 80-те години до днес – за мен са по-скоро ненужни. Тъй като го забелязвам това в романи на български писатели – да се слагат такива бележки, които са за мен преводачески бележки под линия. На български, ако четеш само преводната литература, ти показва текста в този вид – като роман, в долната част на който има обяснения и можеш да си помислиш, че е окей да слагаш такива обяснения и като автор. За мен бележката под линия от автор трябва да разширява текста, да е някакъв вид игра с другия текст. Не обяснителна, а вече допълнителна и коментираща. Тоест в бележка под линия може да е цяла отделна глава на романа, както е във *Infinite Jest* на Дейвид Фостър Уолъс.

– Това, което споменавате, е доста интересно. Слушала съм разговори на други преводачи, които са на такова мнение, че по-скоро тази функция на бележките под линия, като обяснителна, вече не е чак толкова необходима точно заради това – имаме достъп до интернет. Другото мнение е, че с подобен тип бележки под линия малко или много може да подценява общата култура на читателя и това да бъде един вид обида към него.

Искам да ви попитам друго – как подходите към книгите, които

превеждате? Четете ли ги, преди да започнете превода им? Харесвате ли ги? Има ли книги, които примерно не сте харесали, но е трябвало да преведете? Сам ли се обръщате към издателства, за да издадат ваши превод или те ви търсят?

– Има две преводачески школи. Едната част смята, че трябва да се четат книгите предварително, другата пък смята, че не трябва. Аз съм от втората част. За мен е окей да не знам какво става, какво се случва, каква е книгата и съм готов да понеса часовете работа след това, връщанията, сравненията между какво съм превел в началото и след това. Този процес на намиране на езика – той се случва, когато започнеш да превеждаш. Разбира се, в случая с книгите на Пинчън, Тед Чанг и Октавия Бътлър, която превеждах преди години, аз знаех много добре, защото бях чел няколко пъти даже романите, но това е по-скоро изключение. За мен е интересно да не знам какво се случва в книгата и да го откривам, след това да се връщам. И в двата случая, и когато си чел книгата, и когато не си я чел, процесът не е по-кратък в единия или другия случай. Мисля, че когато не знаеш какво се случва, някак повече се възбужда съзнанието и то работи непрекъснато върху текста, независимо къде си и дали го превеждаш в момента. А иначе всички книги досега съм превеждал, след като са се свързали издателства с мен. За мое голямо щастие, всички книги са били много хубави. Дори тези, при които не съм знаел какво да очаквам, да кажем книгата, която излезе миналата година на Томас Савидж „Силата на кучето“. Това е роман от 60-те години, който е направил впечатление, когато излиза, но след това е забравен и малко или много авторът Том Савидж е останал като писател, когото четат други писатели. В случая – Ани Пру се е вдъхновила от книгата „Силата на кучето“, за да напише разказа, по който е направен филмът „Планината Броукбек“. Сега се преоткрива този автор. Нищо не знаех нито за него, нито за книгата и се оказа великолепен текст, великолепен роман, много внимателно написан.

– А ако можете да предложите книга на някое издателство, която не е излизала на българския пазар, коя би била тя?

– Много искам да видя на български *Infinite Jest* на Дейвид Фостър Уолъс, но не мисля, че бих се захванал с превода ѝ. Любимата ми книга също така е *Dhalgren* на Самюел Дилейни. Това е роман от 70-те години, в който е описан малък американски град, в който се случва някакво бедствие, но неясно какво точно, просто се е отдръпнало обществото от този град, останали са само маргинални хора – творци, престъпници. Една от идеите на автора е да слее точно тези две общности – творческата и другата, която престъпва законите. В града се случват много странни неща. Една вечер на небето има две луни, един ден една къща гори, пък на следващия ден не е изгоряла изобщо. Книгата е 950 страници и авторът ѝ описва само всекидневието на тези хора: те говорят за изкуство, за любов. Бих я предложил, но не съм сигурен дали и с нея бих се захванал като преводач. Може би след години, когато съм в друг момент от живота си, ще се съглася. Бих казал повече от американския и британския постмодернизъм, защото той не е много добре представен у нас. Има едно такова мнение, че това са писатели, които

просто експериментират заради самия експеримент, но не е така. И колкото повече текстове от тези автори се видят на български, толкова повече ще се промени това мнение. А пък и мисля, че това са авторите, които някак си са напипали модерния свят – това, което е днес, те са го прозряли през 50-те или 60-те години. В романи на Пинчън има описания как компютрите ще навлязат в живота ни, ще ни свързват, но всъщност различните форми на контрол ще се опитат да владеят това пространство.

– Да се върнем стъпка назад – конкретно към работата ви, към превода, който вече сте извършили. Какво бихте казали, че е най-затрудняващо в различните романи, които сте превеждали? И съответно какви ресурси използвате, хитринки в преводаческата дейност, за да си помагате?

– Интернет помага най-много. Не мога да си представя как са превеждали преди това. Всъщност мога, но това е тежка, тежка, тежка работа. Понякога интернетът не помага, а напоследък забелязвам нещо много интересно – последните две-три години интернет не дава пълната информация за нещо. Много често, особено когато се работи с различни езици от английския, не дава и правилна информация. Тоест бута нагоре някакви фалшиви статии, лошо преведени неща. И в такива случаи просто трябва да се свързваш с хора, които да помагат. В книги като „Екс САЩ“ предизвикателството беше да измислиш как ще бъде на български, защото работиш с текст, чието действие се развива в бъдещето. Авторът работи с много измислени идеи, думи, места. Обаче когато работиш с нещо, което е някъде там и трябва да стигнеш до него, да го разбереш, да го намериш – тогава вече става сложно. Например, последната книга, по която работих, е прекрасен текст, но тя разчита на една много, хем фина мрежа, която не се натрапва на читателя, хем много важна за историята от културни и езикови контексти, които засягат суахили, ислям, кисуахили и различни нюанси на езиките и културите в Танзания и Занзибар, особено около колониалната ера, в края на колонизма, Кения също така. Връзката между тази част на Африка с Индия, с някои други места в Югоизточна Азия, като Бахрейн. Видях всъщност, че дори интернет не помага. В моя случай съм имал късмета да познавам хора, които живеят в тази част на света, които пишат и които могат да ми кажат, „да, това е наистина е така“ или „да героят има предвид това, когато го казва“. Не знам кое е по-доброто – да превеждаш книги, които, за да си обясниш, трябва да се върнеш малко или много назад и да видиш нещо, което вече го има – тоест не фантастични най-общо казано, или фантастични, където трябва да измислиш нещо, каквото беше предизвикателството с Рийд Кинг и Тед Чанг всъщност. А и дори с Пинчън, който е толкова особен писател дори на английски, че просто езикът му на български трябва да бъде преизмислен малко или много.

– Направи ми впечатление, че Тед Чанг доста взимашта от други науки, вкарва в разказите си лингвистика, физика, математика. Когато превеждахте неговите разкази, имаште ли подсказки от хора експерти в тези науки или

използвахте само речници и собствени знания?

– За съжаление собствените ми знания в някои области са абсолютно нулеви. Спомням си, че имаше един разказ, свързан много с математиката. Там някои неща не ми бяха съвсем ясни и съм питал дали това наистина е така. В „Издихание“ – следващата книга с негови разкази, която даже почти завърших, там има и от – програмиране, където проблемът е, че самите общности и самите специалисти не работят с български език. Това е другото при превода, което трябва да се следи. Можеш да намериш правилния термин, който е на български, но героите го използват по друг начин и ти трябва да смениш думата, даже дори да рискуваш и да използваш чуждица, за да звучи естествено. Трудно е, особено при превода на фантастика, който разчита точно на някаква много ясна основа или на рамка, която е научна. Тогава трябва да знаеш малко или много за какво говориш, защото в науката нещата са монолитни. Има нюанси между науката и т.нар. „жив живот“. Ако ти казваш: „Депресиран съм“, това не е същото като онова, което казва психологът или психиатърът, когато говори за човек с клинична депресия. И такива нюанси трябва да се следят. Те ги има и във физиката, и в математиката, и в програмирането, в компютърните науки, в лингвистиката също така. Всичко това е важно. Разбира се зависи много какъв е героят. При Тед Чанг в „История на твоя живот“ главната героиня е лингвист. Знаеш, че тя ще говори по този начин – поканена е да говори по този начин.

– Вие казахте за гласа на героите, за говора – дали така говорят в истинския свят. Интересен преводачески похват, за който съм чувала, е, че диалозите се четат на глас, за да се усети самият ритъм и дали наистина са успели да предадат думите, да звучат естествено. Вие това правите ли го или давате, примерно, на други хора да прочетат превода ви, за да кажат дали звучи естествено?

– Непрекъснато го правя, особено когато има диалог и героят говори. Просто е важно да го чуеш как е казано, за колко време е казано даже, защото понякога ти може да преведеш едно изречение на български, но като го видиш след това и като го прочетеш, звучи някак тромаво, не си представяш да го каже естествено, пък виждаш, че в тази ситуация героят е реагирал по-емоционално или прибързано. Няма как да има едно такова бавно, спокойно и тежко изложение, което обяснява всичко, което е казано на някакъв правилен български. Тогава просто трябва да наместиш нещата. Най-често в тези моменти се свързвам с хора и казвам: „Разбираш ли тук за какво става въпрос така, като четеш на български? Това логично ли ти звучи, добре ли ти звучи? Можеш ли да си представиш някой да го каже това на български?“. Разбира се, аз не съм бил в главата на автора. Тук бих казал, че и авторът, след като излезе от текста си, не може да се върне в главата си, когато го е писал. Но можем да се доближим малко или много до това и да звучи на български горе-долу по същия начин. Например в „На ръба на света“ на Пинчън диалогът е страшно много, героите говорят много бързо, има непрекъснат обмен на фрази, на реплики, много препратки към неща, които

са се случвали и преди, и в момента. Трябваше всичко да става бързо, но да се запази характерът на всеки герой. Беше наистина голямо предизвикателство. Между другото, хора, които са слушали аудиокнигата, споделят, че тъй като я четеш един човек, абсолютно невъзможно е да разберат за какво става въпрос и да се ангажират с текста. Тоест на този живот, който е в книгата, трябва да му се намери някаква форма, не само при превода, явно и при превръщането му в аудио книга.

– Бихте ли казали, че професия „преводач“ е самотна работа? Защото имаме, от една страна, наистина дълги часове, в които вие превеждате, проверявате, търсите в интернет, гледате други ресурси, но имате, от друга страна, тази комуникация, която е с хора, обратната връзка, работата с редактор.

– Определено самотна работа. Някои читатели могат да развият някакви способности на бързо четене и на бързо приемане на информация. Някои хора четат само пряката реч. Някои хора четат началото на абзаца и края и така разбират за какво става въпрос в по-скучните моменти и описания. При превода това няма как да се случи, просто трябва да минеш през книгата. Това отнема време. И най-интересното и плашещото е, че ти никога не знаеш колко време ще ти отнеме това. Ако си превел днес три страници, няма гаранция, че утре ще преведеш повече от едно изречение. Понякога е имало моменти, в които часове наред мисля върху някакво изречение или дума, но дори и да я оставиш и продължиш, пак трябва да се върнеш и тя си седи там, като нерешена задача. Това наистина си е работа, която отнема много изморителни часове. Работиш с цялото си тяло, въпреки че седиш и ти си целият в този процес. Така че да, това определено натежава. Обсъждането, работата с редактор – те са много по-малка част от процеса.

– А имали ли сте жив или виртуален контакт със самите автори, които сте превеждали, за да се допитате до тях какво са искали да кажат, дали сте разбрали правилно идеята? Или дори ако някъде сте видяли някакво несъответствие дали сте се свързвали с тях, за да го изкоментирате и да го поправите?

– За съжаление, не. Това би било една от последните неща, за които бих се сетил да питам автора. Не казвам, че няма да доведе до нищо и че ще е непродуктивно. Може би има и такива случаи, но по-интересно е да видиш как можеш да го направиш ти. Имаше един момент в книгата на Джордж Сондерс, където главният герой се превръща във вид шапка. Обаче какъв вид шапка е тя? Според мен беше много дълга като цилиндър, върху която се слага дантела, която е с белгийски произход, но заселниците, жените, в Канада са я носили и за нея няма точна дума. Според редакторката не беше това и много дълго се чудихме и мислехме. Оставихме го да е белгийската, дантелената, и съм радостен от този факт, но... там може би може да се попита авторът какво е имал предвид. Не съм гледал много други преводи на други езици, защото школите са много различни. Но съм забелязал на руски много често преводът, който преразказва. Не казвам, че е неточен, за да не прозвучи, че на руски преводите не са преведени добре, просто

е по-различен подходът.

– *По-свободен може би?*

– Да, можеш да го кажеш с така нареченото „с други думи“. Това понякога е окей, но на мен ми се иска винаги да намеря думите, които са близки до оригиналните, но така че да звучат добре и правилно на български език.

– *За финал – какво остава изгубено в превода и какво се намира в превода?*

– Изгубено в превода остава усещането от работата с език, който е различен от твоя, но това няма как да не се изгуби. Има една красота, една особеност на звученето, която няма как да се предаде по абсолютно идентичен начин, да се каже на български. Същото е и с английския. Това остава изгубено. Риск е да останат изгубени неща, които си намерил. И изкушение е да ги обясниш в бележка под линия. Неща, които си намерил в текста и те са много малки, странни, интересни. При Пинчън съм откривал препратки към Стивън Кинг, при това изречения едно към едно. Това са едни намигвания, които обаче не са необходими за разбирането на историята. Няма какво да карам читателя да минава под линия, за да кажа: „Тук между другото, една книга на Стивън Кинг...“, освен ако няма някакъв по-ясен и изведен на светло диалог между книгите. За мен е интересно дори когато успея да намеря форма, която е толкова икономична на български, колкото е и на английски. Имам усещането, че преводът на български е по-дълъг, отколкото е оригиналът, особено когато се работи с английски. Ако можеш да откриеш възможност това да се случи с еднакъв обем, тогава би било много хубаво и интересно. Поне за мен.

Щом книжка отвориш

КРИСТИН ДИМИТРОВА

As soon as you open a book

Kristin Dimitrova

Summary

The author of the children's book „As soon as you open a book” is the American Caroline Derlatka, and the illustrations are by the Italian Sara Ugolotti. Together, the two have created a beautiful message to future independent readers, filled with tenderness and care.

Key-words: children's book, reading.

Тази детска книжка е за магия, но не за магията на вещици и феи, а за магията на четенето.

С достъпен език и римуван стих тя разказва какво се случва, когато малкият читател позволи на този четвъртит, плосък, хартиен предмет – книгата, да му заговори. Ние, порасналите, често забравяме, че четенето е свързано с поредица от психологически процеси: тълкуване на знаците, вникване в смисъла, стимулиране на въображението, което от поредица букви построява картини, герои и светове.

Точно затова четенето започва трудно. Точно затова детските книги са богато илюстрирани, по възможност и с цветове. Точно затова приказките в тях трябва

да са изпълнени с приключения и чудеса. Детският ум има нужда от опори, нещо като помощните колелца на велосипеда, за да навлезе в най-голямото достижение на човешката цивилизация – писменото слово.

„Щом книжка отвориш“ работи и на двете нива: от една страна, обяснява на детето, че книгата е като врата към алтернативни светове, а от друга, показва на дело колко разнообразни могат да бъдат те.

Авторката, американката Карълайн Дерлатка, пише детска литература, а илюстраторката – италианката Сара Уголотти, е известна илюстраторка на книги за деца. Двете заедно са сътворили красиво послание до бъдещите самостоятелни читатели, изпълнено с нежност и грижа. А издателство „Изток-Запад“, видимо отклонявайки се от внушителната си продукция в областта на хуманитаристиката и социалните науки, избра за да ознаменува своята 20-годишна дейност именно с тяхната книжка.

*Щом книжка отвориш,
на път тръгваш ти –
към подводното царство,
към далечни звезди.*

*Защото отключваш
в нея тайна магия,
тази книжка я крие,
ала ти разгърни я.*

Следва пътешествие през гори, дракони, великани, пирати, подводни светове, планети и космос, за да се върнат малките герои отново в уюта и закрилата на собствения си дом. Понякога и ние, възрастните, бихме искали някой да ни прочете същото.

Антология с информация за библиотечното дело, книги и творци в Португалия

СТЕЛА ВАЛЕРИЕВА¹

Anthology with information on library work, books and creators in Portugal
Stella Valerieva

Summary

The review by Dr. Stella Valerieva presents the anthology book „Shine of the Bays” by Prof. Dr. Lachezar Georgiev, which provides important and useful information about books, publishing and printing activities, about the work of libraries, book stores and book fairs in Portugal. The review points out that Prof. Lachezar G. Georgiev has read the activities of large Portuguese libraries in Lisbon, Porto and Mafra, presented important authors, including Mário Soares, José Saramago, Fernandode Castro, Camilo Castelo Branco, Ramalu Ortigau, Soares de Passus, Guerra Junqueiro.

Key-words: books, librarian ship, publishinghouses, writers, bookseries, Portugal, Lisbon, Porto.

Антологията „Блясъкът на заливите“ (Пътеписи. Дневници. Пътна проза. Поетичен бележник), издадена от великотърновското издателство „ИТИ“ е най-новата книга на проф. д-р Лъчезар Г. Георгиев (преподавател в УниБИТ – София), в която, на пръв поглед пътеписното начало и формата на авторски дневник от мястото на събитието, всъщност дават важна и полезна информация за книги, издателски и печатарски дейности, за работата на библиотеки, книжарници и панаири на книгата в Португалия, при това написана интересно, вълнуващо, онагледена и с цветен илюстративен материал.

Разгледани са видни издателства в Лисабон и Порто с принос за развитието на европейското книгоиздаване. Наред с това в раздела са обобщени редица факти за автори и издателски поредици; припомня се и за издания, свързани с присъствието на съвременната португалска книга у нас. В антологията си проф. Л. Георгиев отделя подобаващо място за бележития политик, публицист и обществен деец Марио Соареш (Mário Soares), като разглежда предстояща книжна колекция от няколко негови авторски книги, които предстои да бъдат издадени от авторитетното

¹ Гл.ас. д-р Стела Валериева е преподавател в катедра „Журналистика и връзки с обществеността“, Филологически факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Автор е на книги и научни публикации за книжовността, медиите, библиотечното дело.

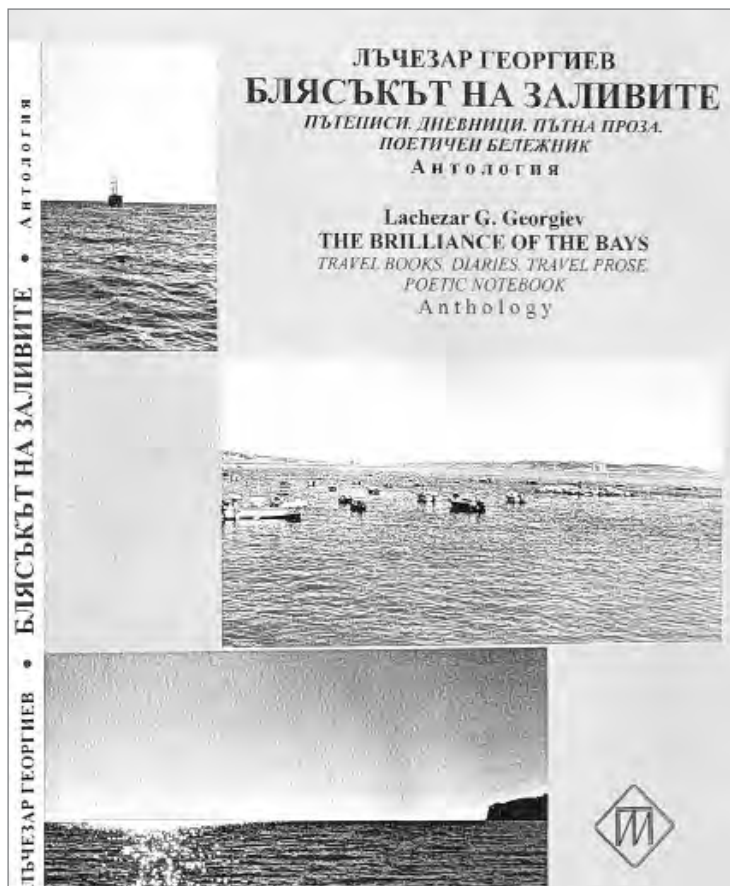
лисабонско издателство *Imprensa Nacional – Casada Moeda* (INCM) през следващите няколко години; спира се и на отпечатания встъпителен том *As Ideias Política e Sociais de Teófilo Braga* („Политическите и социалните идеи на Теофило Брага“), а по-нататък, на няколко страници, проследява и приносите му за развитието на Португалия като общественик и президент на страната, допринесъл за присъединяването ѝ към Евро-съюза.

В подраздела „Носталгично за северната португалска столица“ – град Порто проф. Лъчезар Георгиев с едри шрихи припомня за значими творци като поета, карикатуриста и колекционер Фернанду де Кастру, очертава съдбата на писателите Камилу Кашелу Бранку, Рамалю Ортигау и Соареш де Пасуш, а по-нататък разказва и за свързания с гр. Порто поет и общественик Guerra Junqueiro (Герра Жункейро).

Проф. Л. Георгиев отбелязва и издаването на юбилейния възпоменателен сборник с интригуващото заглавие *A OFICINA DE SARAMAGO* („Работилницата на Са-

рамагу“), издаден през 2022 г. в памет на световния писател и лауреат на Нобелова награда за литература José Saramago, във връзка със 100-годишнината от рождението му. Книгата е дело на три творчески екипа на големи библиотечни и издателски институции в Лисабон: Biblioteca Nacional de Portugal, Imprensa Nacional – Casa da Moeda и Fundação José Saramago.

На финала на антологията са представени и още издания, оформени в библиографските подраздели „Публикации на Лъчезар Г. Георгиев“ по темата Португалия, „Книги на проф. д-р Лъчезар Г. Георгиев на английски език“ и „Бележки към трети раздел“, като посочените източници са прецизирани с библиографска

изчерпателност и където е необходимо – със съответните преводи на английски език. Заключителната статия на редактора Ирена Георгиева очертава творческите находки и приносите на антологията.

В антологията място се отделя и на културната дейност, извършена в полза на преводната португалска книга у нас; акцентира се и върху дейността и новите издания на Библиотека *Национал де Португал*, на фондациите „Калуст Гулбенкиан“ и „José Saramago“, както и на други културни институции в Лисабон, Порто, Мафра.

В заключителната статия на редактора на антологията, на с. 219, се откроява и още един интересен акцент, върху „Изстраданата творба на Маестрото“ (във втория раздел на книгата), като се изтъква, че в този текст проф. Л. Георгиев разсъждава „с динамика, философски привкус и размисли за съдбата на твореца“.

В книгата са представени и творчески резултати от пътуванията на автора до големи центрове на книжовността и печатарските дейности. Наред с пътеписите и пътната проза, антологията на проф. д-р Лъчезар Георгиев „Блясъкът на заливите“ е принос за проучване на малко позната култура на западния край на континента ни, за нови книги и автори, за библиотечното дело, книгоиздаването и книгоразпространението в Португалия, а чрез нея читателят може да се докосне до големи центрове на книжовна култура, печатни комуникации и дейности, свързани с книгата.

Антологията „Блясъкът на заливите“ е отпечатана с цветни илюстрации и високо качество на печата, има и резюме на английски език. Към някои от текстовете в третия раздел са включени и екслибриси от великотърновския график проф. Христо Цацинов. Издателят находчиво е композирал и снимки, предоставени от самия автор, и така книгата на места звучи като своеобразен творчески албум, онагледяващ разностранната дейност на автора, на неговите пътувания до забележителни културно-исторически средища в Европа, за които той ни разказва увлекателно, четивно, интригуващо.

Георгиев, Лъчезар. Блясъкът на заливите : Пътеписи, дневници, пътна проза, поетичен бележник : антология. ред. и послесл. Ирена Георгиева. худ. Христо Цацинов. – В. Търново: ИТИ, 2023. – 228 с. : с цв. ил., портр.

Загл. и на англ. ез.: The brilliance of the bays.

Библиографията „Александър Богориди“ (1822–1910) – ново справочно издание на Народна библиотека „Иван Вазов“

БОЯНА ЧЕШМЕДЖИЕВА

The bibliography “AlexanderBogoridi” (1822–1910) – a new reference edition of Public library “Ivan Vazov”

Boyana Chesmedzhieva

Summary

Alexander Bogoridi is the son of Stefan Bogoridi, a high Ottoman priest. He graduated Law in Berlin, held a number of diplomatic and administrative positions in OttomanTurkey. Elected Governor-General of the Eastern Rumelia region – a province with in the borders of the Ottoman Empire and under the direct political authority of the Sultan, but with a mainly Bulgarian population, Bulgarian are the language, writing, the predominant part of the schools and churches. He remained at this post for 5 years (1879–1884), during which he defended and asserted the autonomy of the region and the interests of the Bulgarian population.

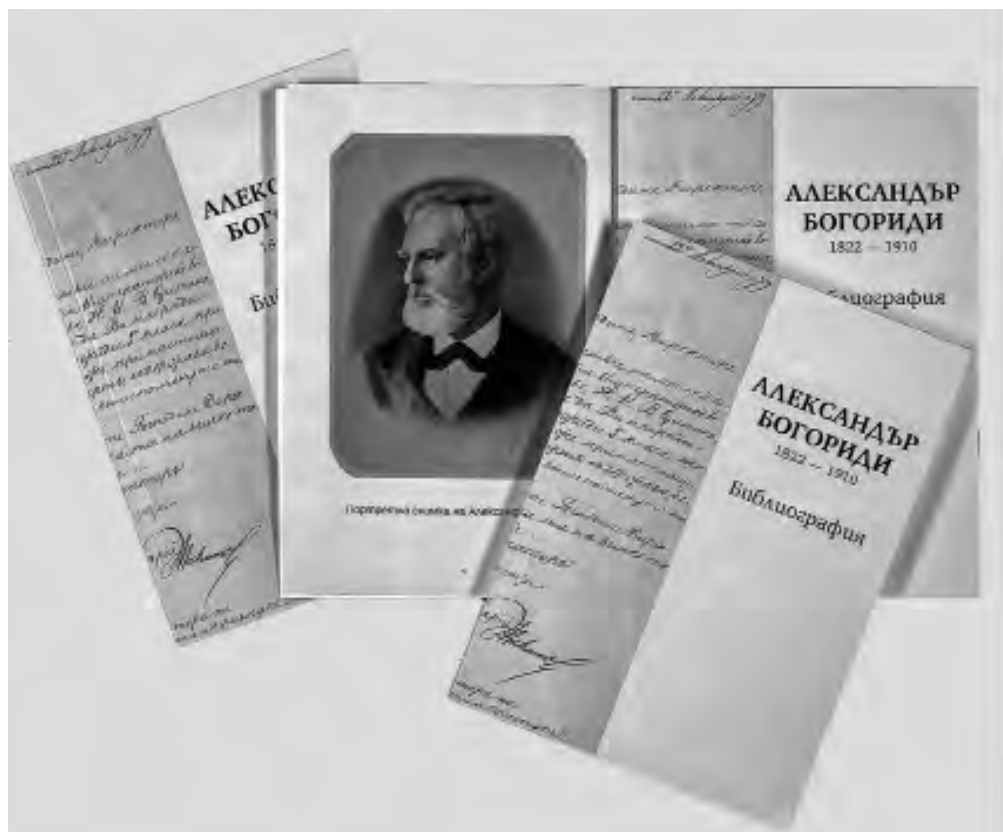
Key-words: Bibliography, Alexander Bogoridi, Governor-in-Chef, Eastern Rumelia.

Съставители на библиографията „Александър Богориди“ (1822–1910) са Бояна Чешмеджиева, Марияна Топалова и Виолета Дингилска. Изданието е посветено на 200-годишнината от рождението на видния българин.

В предговора си доц. д-р Василка Танкова увлекателно и с точен изказ разказва за мястото на А. Богориди в българската история. Роден през 1822 г. в Цариград, син на висшия османски сановник княз Стефан Богориди, който е внук по бащина линия на Софроний Врачански, участник в църковно-националното движение и дарител. Получил добро образование и говорещ турски, гръцки, френски, немски, арабски и персийски, А. Богориди заема редица високи дипломатически постове и държавни длъжности в управлението на Османската империя: дипломатически агент в Молдова, съветник в турското посолство в Лондон, посланик в Австро-Унгария, член на Върховния съвет в Цариград и министър на общите сгради, пощите и телеграфите. Василка Танкова акцентира на дейността му като генерал-губернатор на Източна Румелия (1879–1884) „като можеш, компетентен за поста и достоен да властва главен управител“ и подчертава приноса му за реда, сигурността и развитието на автономната област. Намесата му в партийно-политическия живот на областта, както и конфликтът му с руския генерален консул

Кребел допринасят за неподновяване на мандата му. Умира в Париж през 1910 г. Не оставя преки наследници.

Библиографията обхваща периода от 1867 г. до 2022 г. вкл., като на 108 страници са представени 642 публикации на български, руски и френски език по темата. Литературата е издирена по библиографски път, на базата на справочно-библиографския апарат, библиографски източници и автоматизираните бази данни на

отдел „Краезнание“ при Народна библиотека „Иван Вазов“. Цитирани са книги, справочници с научен характер, библиографии, дисертация, сборници и статии от периодични издания. Включените заглавия са представени в два раздела, първият от които представлява списък с публикации (слова, заповеди и правилници), издадени и подписани от А. Богориди за периода 1879–1884 г., а вторият включва публикации за А. Богориди. Във всеки раздел източниците са систематизирани в две поредици: книги и периодични издания (списания и вестници). Подреждането на материалите в указателя е хронологично – по година на отпечатването им, а във всяка година – азбучно по презиме на автора или първа дума на заглавието. Това дава възможност да се проследят събитията в естествения им исторически

ход при синхронните материали, а при „съвременните“ става очевиден интересът, проучванията и връщането към събитията и до наши дни.

При библиографското описание са спазени основните изисквания за аналитично описание на статии от периодични издания, книги и сборници (БДС 17264-91), като са внесени и някои допълнения, с цел да се улесни използването на посочената литература. Текстът от синхронните материали е предаден по съвременния правопис, но доколкото е възможно, са запазени и някои особености на историческия период. Затруднения предизвиква езикът на публикациите в румелийския печат, използването на турцизми, чужди думи и много различия в имената. А. Богориди се среща и като Вогоридис, Алеко паша, Алеко Богориди и Александър Богориди. Описанията са номерирани. Когато едно събитие или дейност е отразено в няколко източника, дадено е описанието на един източник (по преценка на съставителите), а останалите се посочват с определенията: „*вж* и“ и „*също* и в“, подредени хронологично-азбучно. По-голяма част от цитираните източници са съпроводени от кратки анотации, които дават сведения или допълват съдържанието на материалите. Със знак * е отбелязан дисертационният труд на Йордан Желев, посветен на рода Богориди. Това е единственият източник, включен в библиографията, който Пловдивската народна библиотека не притежава във фонда си. Изданието е допълнено от именен показалец. В него са включени над 300 имена, както на автори, така и на лица, за които е писано в съответната публикация.

При уточняване на брой на източник или име в дадена публикация, съставителите са използвали и Дигиталната библиотека на НБИБ, която съдържа всички дигитализирани пловдивски периодични издания, излизали през периода (напр. „Марица“, „Народний глас“, „Независимост“, „Съединение“ и т.н.).

Публикуваните в изданието фотографии са от колекция „Портрети и снимки“ от специалните сбирки на библиотеката.

Библиографията се осъществи в рамките на проекта „Дейности на РНБ „Иван Вазов“ в подкрепа на библиотеките от региона“ по Договор № РД11-06-114 от 09.09.2020 г., финансиран от Министерството на културата.

Александър Богориди (1822–1910) : Библиография. състав. Бояна Чешмеджиева, Марияна Топалова, Виолета Дингилска. предг. Василка Танкова. ред. Елка Куманова. оформл. Кристина Михайлова. – Пловдив : Нар. библ. Иван Вазов, 2022. – 148 с. : с ил., портр.

Нови справочници в НБКМ

Обществено-политически науки

Колосовская, Татьяна Александровна. Военные кавказоведы Российской империи : биобиблиографический словарь / Т. А. Колосовская, Д. С. Ткаченко. – Ставрополь : Дизайн-студия Б, 2021. – 334 с. : с портр

Изд. на М-во науки и высш. образования РФ. Северо-Кавказский федер. унив. – Библиогр.: с. 331–332.

ISBN 978-5-6047384-2-9.

Корніловіч, Эдуард Аляксандравіч. Рыцари открытий : лауреаты Сталинских премий – уроженцы Беларуси : 1941–1953 / Э. А. Корнилович, А. Г. Корнилович. – Минск : Альфа-книга, 2016. – 472 с. : с ил., портр. – (Забытая Беларусь).

Библиогр. след отд. статьи. – Именен показалец.

ISBN 978-985-7143-09-2. – ISBN 978-985-6564-01-9

Кто есть кто в Республике Беларусь : Беларусь 2016 / под ред. И. В. Чекалова. – Минск : Энциклопедикс, 2016. – 152 с. : с портр.

Загл. и на англ. ез.: Who is who in the Republic of Belarus. – Текст и на белорус. ез.

ISBN 978-985-7090-98-3.

Кто есть кто в Республике Беларусь, 2021 / под. ред. И. В. Чекалова. – Минск : Энциклопедикс, 2021. – 124 с. : с портр.

Загл. и на англ. ез.: Who is who in the Republic of Belarus, 2021. – Текст и на белорус. ез.

ISBN 978-985-7247-34-9.

Миљановић, Снежана. Минијатурне књиге Библиотеке Матице српске / Снежана Миљановић, Јована Новаков. – Нови Сад : Библ. Матице срп., 2021. – VII, 236 с., [8] л. : цв. ил., факс. – (Каталог посебних збирки Библиотеке Матице српске ; књ. 4).

Показалци.

ISBN 978-86-80061-72-6.

Православные духовные писатели Восточной Сибири XVIII – начала XX века : биобиблиографический словарь / состав. С. В. Мельникова ... [и др.] ; гл. ред., авт. предисл. С. В. Мельникова. – Иркутск : ИОГУНБ, 2022. – 438 с. : с ил., портр., факс.

Загл. и на англ. ез.: Orthodox spiritual writers of Eastern Siberia of the XVIII–early XX century. – Именен показалец.

ISBN 978-5-98839-166-1

Российская академия наук (Москва). Институт российской истории. Институт российской истории РАН 1936 – 2021 гг. : очерк истории : биобиблиографический словарь : к 85-летию Института российской истории РАН (ИРИ РАН) / отв. ред. Ю. А. Петров, А. А. Чернобаев. – Москва : Инст. рос. истории РАН, 2021. – 656 с., [24] л. : цв. ил., портр., факс.

ISBN 978-5-8055-0401-4.

Фурсенко, Леонид Иванович. Книговедение : указатель литературы за 2009 год / Л. И. Фурсенко. – Москва : Пашков дом, 2023. – 702 с.

Изд. на Рос. гос. библ. Н.-и. отд. редких книг (Музей книги). – Азб. указател.
ISBN 978-5-7510-0844-4.

Abbasova, Xeyransa. Şuşa tarixi mənbələrdə : bibliografiya / tərt. ed. Xeyransa Abbasova ; elmi red. Kərim Tahirov = Шуша в исторических документах : библиография / состав. Хейранса Аббасова ; науч. ред. Керим Тахиров. – Bakı : Azərb. Milli Kitabxanası, 2022. – 632 c.

Загл. и на англ. ез.: Shusha historical sources. – Изд. на Azərb Resp. Mədəniyyət Nazirliyi, Azərb. Milli Kitabxanası. – Показалци. – Рез. на азерб., рус., англ. ез.
ISBN 978-9952-553-97-0.

Biblioteka Narodowa (Warszawa). Biblioteka Czesława Miłosza. Katalog biblioteki Czesława Miłosza. 1 / oprac. Maria Bereśniewicz. – Warszawa : Bibl. Nar., 2022. – 524 c.
ISBN 978-83-8259-490-4.

Biblioteka Narodowa (Warszawa). Biblioteka Czesława Miłosza. Katalog biblioteki Czesława Miłosza. 2 / oprac. Maria Bereśniewicz. – Warszawa : Bibl. Nar., 2022. – 594 c.
ISBN 978-83-8259-491-1.

Biblioteka Narodowa (Warszawa). Biblioteka Czesława Miłosza. Katalog biblioteki Czesława Miłosza. 3 / oprac. Maria Bereśniewicz. – Warszawa : Bibl. Nar., 2022. – 276 c.
Показалци.

ISBN 978-83-8259-492-8.

Bibliothèque nationale de France (Paris). 100 chefs-d'oeuvre de la Bibliothèque nationale de France : une promenade dans les collections / sous la dir. de Gennaro Toscano. – Paris : Bibl. nat. de France, 2022. – [304] c. : с цв. ил., к., факс.

ISBN 978-2-7177-2850-7.

Biografický slovník českých zemí. Sv. 24, Hem-Hi / red. Klára Andresová Skoupa ... [и др.]. – Praha : Academia : Hist. úst. AV ČR, 2021. – IX с., с. 472–627.

ISBN 978-80-200-3275-1.

Biografický slovník českých zemí. Sv. 25, Hl-Hol / red. Klára Andresová ... [и др.]. – Praha : Academia : Hist. úst. AV ČR, 2022. – IX, с. 628–816.

ISBN 978-80-200-3385-7.

Colesnic, Iurie. Generația unirii / Iurie Colesnic. – Chișinău : Museum ; București : Fund. Culturală Română, 2004. – 544 c. : с ил., портр., факс.

Библиогр.: с. 538–542. – Рез. на англ. ез.

ISBN 9975-906-85-0.

Csabai, Julia. 111 Orte in Sofia, die man gesehen haben muss / Julia Csabai ; mit Fotogr. von Daliani Georgieva Georgieva. – [Köln] : Emons, 2022. – 231, 3 c. : с цв. ил., к.

ISBN 978-3-7408-0862-4.

Cvejić, Miroslava. Englesko-srpski finansijski rečnik = English-Serbian financial dictionary / Miroslava Cvejić. – Beograd : Službeni glasnik, 2020. – 552 c. – (Biblioteka Lexis. Edicija Rečnici i enciklopedije).

ISBN 978-86-519-2624-5.

Hampton, Pavla. Atlas lidových krojů České republiky / kresby Pavla Hampton ; text Jan Kuča. – [Bohdaneč] : Cyranův Ostrov, 2021. – 232 c. : с цв. ил., к.

Изд. на Muzeum Ostrov lidových krojů. – Библиогр.: с. 226–227.

ISBN 978-80-908276-0-8.

Handbuch Liberalismus / Hrsg. Michael G. Festl. – Berlin : Metzler, 2021. – XIX, 592 с.

Библиогр. след отд. статии. – Именен показалец

ISBN 978-3-476-05797-6.

Kompakt wörterbuch für Pädagogik für das Studium : Deutsch – Arabisch : Studienausgabe / Projektleitung Noor Nazrabi. – [Siegen] : Interkultura Verl., [2018]. – 324 с.

Загл. на кор: Pädagogik Deutsch – Arabisch. – Парал. загл. и текст на араб. ез.

ISBN 978-3-96213-951-3.

Österreichisches Biographisches Lexikon : 1815–1950. [Bd. 16]. Lfg. 70, Warchalowski Jakob – Wettel Franz Julius / Chefred. Ernst Bruckmüller, Christine Gruber. – Wien : Österr. Akad. der Wiss., 2019. – 160 с.

ISBN 978-3-7001-8610-6.

Österreichisches Biographisches Lexikon: 1815–1950. [Bd. 16]. Lfg. 71, Wettel Franz Julius – Wolf Bruno / Chefred. Ernst Bruckmüller, Christine Gruber. – Wien : Österr. Akad. der Wiss., 2020. – с. 161–320.

ISBN 978-3-7001-8785-1.

Österreichisches Biographisches Lexikon : 1815–1950. [Bd. 16]. Lfg. 72, Wolf Bruno – Zeman Antonín / Chefred. Ernst Bruckmüller, Christine Gruber. – Wien : Österr. Akad. der Wiss., 2021. – с. 321–480.

ISBN 978-3-7001-9040-0.

Österreichisches Biographisches Lexikon : 1815–1950. Bd. 16. Lfg. 73, Zeman Antonín – Zycha Marianne Emilie / Chefred. Ernst Bruckmüller, Christine Gruber. – Wien : Österr. Akad. der Wiss., 2022. – с. 481–621, XXXIII.

ISBN 978-3-7001-9336-4.

Литературознание, езикознание и изкуство

Алексов, Илија. Атлас српских књижевника / написао и уредио Илија Алексов ; ил. Вера Јовановић. – Пирот : Pi-press, 2019. – 760 с. : с портр.

Библиогр.: с. 753–754.

ISBN 978-86-6023-402-7.

Алмантай, Владимир Николаевич. Суваро-чувашкие имена и их значения / Владимир Алмантай. – 2-е изд., перераб. и доп. – Чебоксары : Чувашское кн. изд., 2021. – 512 с. : с портр.

Загл. и на чуваш. ез.: Сувар-чăваш ячĕсем тата вĕсен пĕлтерĕшĕ. – Загл. и на англ. ез.: Suvaro-Chuvash names and their meanings. – Текст и на чуваш., англ. ез. – Библиогр.: с. 498–508.

ISBN 978-5-7670-3050-7.

Аникин, Александр Евгеньевич. Русский этимологический словарь. Вып. 13, Два – Диглó / А. Е. Аникин. – Москва : Инст. рус. яз. им. В. В. Виноградова РАН, 2019. – 376 с.

Изд. на Инст. филологии Сибирского отд-ния РАН. – Библиогр.: с. 7–19.

ISBN 978-5-88744-087-3.

Бижоев, Борис Чамалович. Русско-кабардино-черкесский и кабардино-черкесско-русский словари лингвистических терминов / Б. Ч. Бижоев = БэзщІэныгъэ фІэщыгъэцІэхэмкІэ урыс-адыгэ, адыгэ-урыс псалгъалъэхэр / Б. Ч. БицІо. – Нальчик : Принт Центр, 2022. – 172 с.

ISBN 978-5-907499-58-4.

Большой академический словарь русского языка / гл. ред. А. С. Герд. Т. 23, Расплав-Розниться / ред. Л. Е. Кругликова, Д. И. Панков. – Москва ; Санкт Петербург : Наука, 2014. – 736 с.

Изд. на РАН. Инст. лингв. исслед.

ISBN 978-5-02-039023-2.

Большой академический словарь русского языка / гл. ред. А. С. Герд. Т. 24, Розница-Сверяться / ред. Д. И. Панков ... [и др.]. – Москва ; Санкт-Петербург : Наука, 2019. – 672 с.

Изд. на РАН. Инст. лингв. исслед.

ISBN 978-5-02-039024-9.

Большой академический словарь русского языка / гл. ред. А. С. Герд. Т. 25, Свес-Скорбь / В. П. Фелицына ... [и др.]. – Москва ; Санкт Петербург : Наука, 2019. – 728 с.

Изд. на РАН. Инст. лингв. исслед.

ISBN 978-5-02-039024-9.

Большой академический словарь русского языка / гл. ред. А. С. Герд. Т. 26, Скорее-Сом / Е. В. Пурицкая ... [и др.]. – Москва ; Санкт Петербург : Наука, 2019. – 696 с.

Изд. на РАН. Инст. лингв. исслед.

ISBN 978-5-02-040338-3.

Глазкова, Тамара Васільеўна. Алесь Мікалаевіч Карлюкевіч : біябібліяграфічны паказальнік / склад. Т. В. Глазкова, І. М. Марашчук ; рэд. Л. К. Кароль ... [и др.]. – Мінск : Белпринт, 2020. – 450 с.

Изд. на Брэсцкая абласная бібл. ім. М. Горкага. – Именен показалец, геогр. показалец.

ISBN 978-985-459-544-3.

Даль, Владимир Иванович. Толковый словарь живого великорусского языка: современное написание с иллюстрациями / Владимир Иванович Даль. – Москва : АСТ, 2023. – 560 с. : с ил., портр. – (Большие академические словари).

ISBN 978-5-17-152482-1.

Дзятко, Дзмітрый Васільевіч. Беларуская лінгвістычная тэрмінаграфія : слоўнік / Д. В. Дзятко. – Мінск : Колорград, 2022. – 207 с.

Библиогр.: с. 199–206. – Показалци.

ISBN 978-985-896-090-2.

Доценко, Тетяна Степанівна. Українсько-болгарський словник лінгвістичної термінології = Украинско-български речник на лингвистичната терминология / Т. С. Доценко ... [и др.]. – Київ : Освіта України, 2021. – 244 с.

Изд. на Київський нац. унів. ім. Тараса Шевченка. Інст. філології. – Библиогр.: с. 242.
ISBN 978-617-7993-44-4.

Кравцова, Марина Евгеньевна. Словарь китайских поэтов с V в. до н.э. по X в. н.э. / М. Е. Кравцова. – Санкт-Петербург : Петербург. Востоковедение, 2019. – 704 с. – (Orientalia).

Библиогр.: с. 553–605.

ISBN 978-5-85803-521-3.

Русский орфографический словарь : около 200 000 слов / под ред. В. В. Лопатина, О. Е. Иванова. – 6-е изд., испр. и доп. – Москва : Грамота : АСТ-Пресс Школа, 2023. – XIV, 887 с. – (Серия Фундаментальные словари русского языка).

Изд. на Инст. рус. яз. им. В. В. Виноградова РАН. Программа „Словари XXI века“.

ISBN 978-5-6046025-6-0.

Русский язык : энциклопедия / под ред. А. М. Молдована. – 4-е изд., стер. – Москва : Грамота : АСТ-Пресс Школа, 2023. – 912, 16 с. : с ил. (някои цв.), портр., факс. – (Серия Фундаментальные словари).

Изд. на Инст. рус. яз. им. В. В. Виноградова РАН. – Именен показалец.

ISBN 978-5-907126-81-7.

Соколов, Иван Алексеевич. Большой словарь чайных терминов, отраслевого жаргона чайного бизнеса и российских чайных субкультур. Т. 4 / И. А. Соколов. – Москва : Спутник +, 2020. – 325 с. : с ил., портр., факс. – (Серия Русский чай).

Рез. на англ., исп., иврит, кит. ез.

ISBN 978-5-9973-5768-9.

Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65 000 слоў : у двух тамах. Т. 1, А–Н / уклад. І. Л. Капылоў ... [и др.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларусь, 2022. – 488 с.

Изд. на НАН Беларусі. Цэнтр даследаванняў беларус. культуры, мовы і літ. Інст. мовазнаўства ім. Якуба Коласа.

ISBN 978-985-01-1547-8.

Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65 000 слоў : у двух тамах. Т. 2, Н–Я / уклад. І. Л. Капылоў ... [и др.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларусь, 2022. – 484 с.

Изд. на НАН Беларусі. Цэнтр даследаванняў беларус. культуры, мовы і літ. Інст. мовазнаўства ім. Якуба Коласа.

ISBN 978-985-01-1548-5.

Ћирилов, Јован. Хрватско-српски рјечник иначица и српско-хрватски речник варијаната / Јован Ћирилов. – 3. изд. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 344 с. – (Лингвистичке едиције. Едиција Мали речници ; књ. 1).

Загл. на кор.: Hrvatsko-srpski rječnik inačica – Српско-хрватски речник варијаната. – Библиогр.: с. 331–333.

ISBN 978-86-515-0554-9.

Ушаков, Дмитрий Николаевич. Орфографический словарь : для учащихся V–XI классов / Д. Н. Ушаков, С. Е. Крючков. – 18. изд. – Москва : Учпедгиз, 1962. – 208 с.

Baluch, Jacek. Czesko-polski słownik terminów literackich / Jacek Baluch, Piotr Gierowski. – Kraków : Uniw. Jagielloński, 2016. – 494 с.

Библиогр.: с. 25–27. – Азб. показалец.

ISBN 978-83-233-4066-9.

Kaczmarek, Tomasz. Il linguaggio dello spettacolo : lessico italiano-polacco del teatro, del cinema, della radio e della televisione = Język widowisk artystycznych : włosko-polski leksykon teatru, kina, radia i telewizji / Tomasz Kaczmarek, Anna Jarosz. – Łódź : Uniw. Łódzki, 2022. – 967 с. : с ил.

Библиогр.: с. 915–946. – Именен показалец.

ISBN 978-83-8220-716-3.

Košková, Mária. Bulharsko-slovenský slovník. 4, T – Я / Mária Košková. – Bratislava : Veda, 2022. – 348 с.

Изд. на Slavistický úst. Jána Stanislava SAV, Bulh. kultúrny zväz.

ISBN 978-80-224-1978-9.

Kunst-, Musik- und Theaterwissenschaften : Deutsch – Arabisch : Studienausgabe / Projektleitung Noor Nazrabi. – [Siegen] : Interkultura Verl., [2018]. – 211 с.

Парал. загл. и текст на араб. ез.

ISBN 978-3-96213-946-9.

Lloyd, Norman. The golden encyclopedia of music / by Norman Lloyd ; with a 24-page color sect. on instruments by Emanuel Winternitz. – New York : Golden Press, 1968. – 720, XXIV с. : с ил. (някои цв.), портр., ноти.

Показалци.

Rebronja, Ismet. Etimološki rječnik / Ismet Rebronja. – Novi Pazar : Nar. bibl. Dositej Obradović, 2020. – 408 с.

Загл. на кор.: Etymologicon. – Библиогр.: с. 397–407.

ISBN 978-86-83251-92-6.

Shurgaia, Gaga. Biobibliografia di Elene Met'reveli : 1917–2003 / a cura di Gaga Shurgaia. – Roma : Ed. Studium, 2009. – 338, 20 с. : с портр., факс. – (Eurasistica : quaderni del Dipartimento di Studi Eurasiatici / Università Ca'Foscari – Venezia ; 80).

Парал. загл. и текст на груз. ез. – Текст и на англ. ез. – Азб. показалец.

ISBN 978-88-382-4070-6.

Studien wörter buch für Sprach- und Kulturwissenschaften : Deutsch – Arabisch : Studienausgabe / Projektleitung Noor Nazrabi. – [Siegen] : Interkultura Verl., [2018]. – 268 с.

Загл. на кор: Sprach- und Kulturwissenschaften: Deutsch – Arabisch. – Парал. текст на араб. ез.

ISBN 978-3-96213-957-5.

Естествени науки и техника

Французско-русский авиационно-космический словарь : около 60 000 терминов / Ю. И. Снешко ... [и др.] ; под общ. ред. Ю. И. Снешко = Dictionnaire français-russe de l'aéronautique et de l'astronautique : environ 60 000 termes / Iou. I. Snehko ... [и др.] ; sous la red. Iou. I. Snehko. – Москва : Воен. изд., 1982. – 872 с.

Medizin : Deutsch – Arabisch : Studienausgabe / Projektleitung Noor Nazrabi. – [Siegen] : Interkultura Verl., [2018]. – 438 с.

Парал. загл. и текст на араб. ез.

ISBN 978-3-96213-950-6.

Stüben, Ingo. Kompakt-Wörterbuch KFZ-Technik : Englisch – Deutsch, Deutsch – Englisch / Ingo Stüben. – 3., überarb. u. erw. Aufl. – Tübingen : expert, 2022. – 730 с.

: с ил.

ISBN 978-3-8169-3474-5.

Редактор Евелина Стойнева
e.stoyneva@nationallibrary.bg

Библиографски справки

004.8 Изкуствен интелект

Конфликти и изкуствен интелект. Книги и статии. 2011–2023. 13 загл. Бълг. и англ. ез. Декември 2023. РБР

02 Библиотечно дело. Библиотекознание

Инструменти за популяризиране на библиотеката в малко населено място. Книги, дис. и статии. 1970–2020. 67 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2023. НБКМ

05 Периодика

Литературна периодика в Русе от Освобождението до Първата световна война. Книги, периодични издания и статии. 1879–2016. 54 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБР

Публикации в сп. „Наша струя“. Статии. 1934–1936. 88 загл. Бълг. ез. Юни 2023. РБР

159.9 Психология

Изграждане на мотивация за личностно развитие. Книги и статии. 1991–2023. 58 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБР

Изследване влиянието на стреса, породен от дигитална промяна. Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2022. 66 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБР

316.77 Социология на комуникацията. Социология на средствата за масови комуникации

Влияние на социалните медии върху придобиване на социални и граждански компетенции от поколението на подрастващите. Книги, статии и интернет ресурси. 2002–2021. 51 загл. Бълг. ез. Февруари 2023. РБР

Ефективност на видовете онлайн визуални комуникации. Книги, статии и интернет ресурси. 1996–2020. 37 загл. Бълг. ез. Март. 2023. РБР

Клипова култура. Книги, статии и интернет ресурси. 2001–2022. 12 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Март 2023. РБР

325.25 (497.2) Бежанци – България

Бежанци в България. Правен и социален статут. Книги и статии. 1994–2023. 68 загл. Бълг., англ. и укр. ез. Ноември 2023. РБР

336 Финанси. Митническо дело. Банково дело

Акциите като начин на външно финансиране на предприятието. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2022. 38 загл. Бълг. ез. Юни 2023. РБР

Корпоративният имидж в секторния PR (Банкова и финансова сфера. Световна банка. Европейска централна банка). 2010–2023. Книги, дис. и статии. 124 загл. Бълг. ез. Декември 2023. НБКМ

Финансова и фискална сигурност. Книги и статии. 1994–2023. 49 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБР

338 Икономика

Управление на инвестициите в кръгова икономика. Книги и статии. 1999–2023. 73 загл. Бълг. ез. Декември 2023. РБР

339 Търговия

Подобряване на процесите, свързани с клиента в търговската организация. Книги, статии и интернет ресурси. 2000–2023. 54 загл. Бълг. ез. Май 2023. РБР

34 Право

Мълчалив отказ, мълчаливо съгласие. Книги и статии. 1944 –2023. 26 загл. Бълг. ез. Май 2023. НБКМ

342.9 Административно право

Възобновяване на административните производства като специфичен способ на контрол на АПК и ЗАНН. Книги, статии и интернет ресурси. 2020–2022. 16 загл. Бълг. ез. Февруари 2023. РБР

343 Наказателно право

Трафик на хора и каналджийство. Незаконно преминаване на границата. Книги, дис. и статии. 58 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. НБКМ

Хулиганство и хулигански подбуди. Книги, дис. и статии. 1900–2023. 36 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2023. НБКМ

351.86 Граничен контрол

Гранична сигурност. Книги, статии и интернет ресурси. 2002–2022. 32 загл. Бълг. ез. Септември 2023. РБР

355 Военно дело

Генерал Калин Найденов от с. Широка лъка. Книги, статии и интернет ресурси. 1888–2023. 58 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБ См

37 Педагогика

Изследване на механизмите за социално-педагогическа интервенция при съществуващ риск от отпадане от образователната система. Книги, статии и интернет ресурси. 2003–2022. 61 загл. Бълг. ез. Юни 2023. РБР

Мотивация и стимулиране на самообразованието на учителите в системата за повишаване на квалификацията. Книги, статии и интернет ресурси. 1997–2022. 47 загл. Бълг. ез. Май 2023. РБР

Тренинг за развитие на уменията на учениците за разрешаване на конфликти. Книги, статии и интернет ресурси. 2002–2023. 61 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБР

37.035 Социално възпитание

Ролята на гражданското образование за придобиване на медийна грамотност. Книги, статии и интернет ресурси. 2013–2022. 81 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Юни 2023. РБР

37.091.3 Обучение. Методи

Персонализирано и диференцирано обучение. Книги, дис. и статии. 1992–2023. 26 загл. Бълг. ез. Юли 2023. НБКМ

372.851 Математика – методи на обучение

Комбинаторика и вероятности в училище. Обучение по математика в 5–12 клас. Книги, дис. и интернет ресурси. 1964–2023. 26 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБ См

Нестандартни задачи – средство за развитие на критическото мислене на учениците. Книги, дис. и интернет ресурси. 1980–2022. 48 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБ См

373.2 Предучилищно възпитание

Занимателното обучение – средство за математическото развитие на децата в детската градина. Книги, статии и интернет ресурси. 1989–2023. 79 загл. Бълг. ез. Август 2023. РБР

Играта-драматизация в предучилищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2022. 37 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБР

История и съвременно състояние на игрите с образователни играчки в предучилищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1987–2023, 100 загл. Бълг. ез. Юли. 2023. РБР

Развитие на въображението в предучилищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1982–2021. 60 загл. Бълг. ез. Юни 2023. РБР

Ситуациите по музика в детската градина. Книги и статии. 1992–2023. 51 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБР

Съвременно състояние на автодидактичната игра на децата в предучилищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2020. 62 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБР

373.3 Начално и основно образование

Влиянието на билингвизма върху обучението на учениците от начална училищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1990–2022. 50 загл. Бълг. ез. Септември 2023. РБР

Влиянието на извънкласните дейности върху развитието на качествата на учениците от начална училищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2023. 55 загл. Бълг. ез. Септември 2023. РБР

Изучаване на съществителните имена във втори клас. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2022. 39 загл. Бълг. ез. Януари 2023. РБР

Обучението по „родинознание“ – фактор за съхранение на българските народни празници и обичаи. Книги и статии. 1995–2020. 32 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБР

Подготовка за училище в семейството. Книги и статии. 2002–2020. 17 загл. Бълг. ез. Май 2023. РБР

Родителско съзнание за готовността и подготовката за училище. Книги, статии и интернет ресурси. 2002–2020. 17 загл. Бълг. ез. Януари 2023. РБР

Съвременни тенденции, методи и подходи в екологичното образование в начална училищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2022. 58 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБР

374 Извънучилищно образование и възпитание. Културно-просветна работа

Българското читалище „Братска любов“ в Букурещ. Книги и статии. 1865–2023. 39 загл. Бълг. ез. Декември 2023. РБР

[Сто] 100 години Народно читалище „Христо Попконстантинов – 1923“ – с. Петково, Смолянско. Книги и статии. 1923–2023. 19 загл. Бълг. ез. Февруари 2023. РБ См

377.4 Продължаване на образованието и преквалификация на работници-специалисти

Перманентното образование като стратегия за преодоляване на социалното изключване. Книги, статии и интернет ресурси. 1999–2022. 45 загл. Бълг. ез. Юни 2023. РБР

572 Антропология

Проучване на физическото развитие и телесна охраненост сред 7–10- годишни деца от района на Западни Родопи. Книги, статии и интернет ресурси. 2000–2023. 21 загл. Бълг. ез. Декември 2023. РБ См

61 Медицина

Рани. Книги. 1952–2013. 10 загл. Бълг. ез. Февруари 2023. РБР

Туберкулоза. Книги, статии и интернет ресурси. 1965–2021. 25 загл. Бълг. ез. Февруари 2023. РБР

614.84 Противопожарна защита

История на Пожарната в Русе. Книги и статии. 1881–2015. 151 загл. Бълг. ез. Август 2023. РБР

619 Ветеринарна медицина

Мастити при животните. Книги. 1966–2021. 12 загл. Бълг.ез. Февруари 2023. РБР

623.4 Оръжие

Издаване на разрешителни за дейности с огнестрелни оръжия. Книги, статии и интернет ресурси. 1997–2022. 14 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБР

631/635 Селскостопанско производство. Земеделие. Градинарство

Технология на производството на зеленчуци по методите на биологично и биодинамично земеделие. Книги и статии. 1999–2023. 33 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБР

657 Счетоводство

Счетоводни и данъчни аспекти на амортизацията на ДМА. Книги, статии и интернет ресурси. 2010–2021. 26 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2023. РБР

726 (497.2) Църковна архитектура, българска

Православен храм „Свети Николай“ – гр. Плевен. Книги и статии. 1934–2022. 64 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБ Пл

Църква „Света Петка“ – с. Брест. Книги и статии. 1994–2013. 9 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБ Пл

73/76 Изобразителни изкуства и художествени занаяти

Публикации от и за реставратора доц. Стефан Христов Тъпанов. 2003–2023. Книги и статии. 23 загл. Бълг. ез. Декември 2023. НБКМ

766.655 Графичен дизайн

Дизайн на серия луксозни опаковки за сладкарски изделия. Книги, статии и интернет ресурси. 2001–2022. 39 загл. Бълг. ез. Март 2023. РБР

78 Музика

Публикации в българския периодичен печат за спектакъла „Заедно към 2000-та година“, режисьори Пламен Карталов и Крикор Азарян. Статии. 3 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. НБКМ

Публикации в българския периодичен печат за спектакъла „Цар и дърводелец“. Статии. 2009–2023. 2 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. НБКМ Публикации на Августина Серафимова за плевенската филхармония. Статии. 2000–2023. 518 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБ Пл

782 Опера. Оперета

Публикации, отзиви, интервюта за спектаклите и постановките на Софийската опера и балет. Книги и статии. 1994–2001, 2004–2022. 185 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. НБКМ

Публикации от и за Пламен Иванов Карталов за периода 1992–2023 г. Книги и статии. 1992–2023. 62 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. НБКМ

793.31 Народни танци

Мистерията на българското хоро. Книги, статии и интернет ресурси. 1955–2022. 29 загл. Бълг. ез. Април 2023. РБР

Народни танци от Добруджа – хватове и посока на движение в добруджанските танци. Книги. 1954–2022. 42 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. РБ Пл

796 Спорт. Спортни игри. Физическа култура

Георги Чешмеджиев – спортен деятел от гр. Смолян. Статии. 1982–2022. 284 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. РБ См

Спортът в Русе. Книги. 1904–2020. 68 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2023. РБР

886.7 Българска литература

Поетесата Славка Мариновска. Книги, статии и звукозаписи. 1985–2018. 107 загл. Бълг. ез. Юни 2023. РБ См

Публикации от и за Кольо Николов. Книги и статии. 1960–1990. 112 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2023. НБКМ

Творчеството на писателя и преводач Димитър Стоевски. Публикации от и за него. Книги, статии, рецензии и преводи. 620 загл. Бълг. ез. Март–ноември 2023. НБКМ

908 Краезнание

Миналото на село Върбина, Смолянско. Книги и статии. 1951–1998. 254 загл. Бълг. ез. Януари 2023. РБ См

Село Кушла, Златоградско. Книги и статии. 1966–2023. 99 загл. Бълг. ез. Юли 2023. РБ См

92 Биографични изследвания

Атанас Цанев. Книги и статии. 1954–2008. 92 загл. Бълг. ез. Септември 2023. РБР

Ботеви четници, свързани с Русе. Книги и статии. 1946–2022. 49 загл. Бълг. ез. Март 2023. РБР

Георги Петрович и семейство. Книги и статии. 1972–2011. 9 загл. Бълг. ез. Април 2023. РБР

Рабиндранат Тагор в Русе. Статии. 1925–2017. 14 загл. Бълг. ез. Януари 2023. РБР

930 Историческа наука. Помощни исторически науки

Публикации от и за Иван Гошев. Книги и статии. 54 загл. Бълг. ез. Ноември 2023. НБКМ

949.72 История на България

Паметник на Райчо Николов в Русе. Книги и статии. 1963–2002. 6 загл. Бълг. ез. Септември 2023. РБР

Публикации в българския периодичен печат „1100 години Велики Преслав“. Статии. 2009–2023. 8 загл. Бълг. ез. Октомври 2023. НБКМ

Списък на библиотеките участници

НБКМ – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

РБПл – Регионална библиотека „Христо Смирненски“, Плевен

РБР – Регионална библиотека „Любен Каравелов“, Русе

РБСм – Регионална библиотека „Николай Вранчев“, Смолян

*Редактор Величка Шардина
v.shardina@nationallibrary.bg*

In Memoriam

Доц. д-р Татяна Янакиева
(11.I.1944–2.II.2024)

С дълбоко прискърбие съобщаваме, че на 2 февруари 2024 г., на 80-годишна възраст, почина доц. д-р Татяна Янакиева, дългогодишен член на редколегията на списание „Библиотека“ и един от най-ценните му автори.

Доц. д-р Татяна Янакиева е виден библиограф, литературовед и историк на българската книга. Изключителен човек и учен, ярък пример за професионализъм и морален авторитет сред своите колеги, студенти, приятели, доц. Янакиева е и достоен ученик и продължител на делото на проф. Тодор Боров.

През годините е била председател на Съюза на библиотечните и информационните специалисти в България (дн. Българска библиотечно-информационна асоциация) и член на Committee on Free Access to Information and Freedom of Expression на IFLA (International Federation of Libraries Associations and organizations), на научни съвети, включително и на Експертния библиотечен съвет към Министерството на културата и Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Нейните научни и изследователски интереси в областта на библиотекознанието, библиографията, научната информация, текстологията, историята на литературата, литературознанието я нареждат сред най-изтъкнатите учени в съвременната история на библио-

течните науки. Ръководител и участник в научни проекти, в международни и национални конференции, тя е автор на над 130 публикации (книги, студии, статии).

През 2009 г. за постигнати високи творчески резултати и принос в развитието и популяризирането на българската култура, доц. д-р Татяна Янакиева е наградена с плакети „Сребърен ритон“ и „Златен ритон“ от Министерството на културата.

По повод на нейната 80-годишнина и в знак на почит Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ откри през месец януари т.г. изложба, в която представи трудове на доц. д-р Татяна Янакиева, сред които – биобиблиографиите ѝ на Боян Пенев и Петър Динеков, монографията ѝ „Библиография и литература“, статии в периодични издания, както и подбрани архивни документи от кореспонденцията ѝ с проф. Тодор Боров.

Поклон пред светлата ѝ памет

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“, издание на
НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“,
ЗА 2024 г.

Име. Презиме. Фамилия

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област.

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	9,00 лв.	☐ 27 лв.	☐ 54 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Росица Владимирова – тел. 9183 136; GSM: 0885643171

e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg

rosicavladimirova@abv.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:

UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,

Бизнес център София Батенберг, 1000 София

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.